

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

Irena MARCZUK

Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2011

Propozycje zamierzeń programowych przygotowuje GUS wspólnie z instytucjami prowadzącymi badania w ramach statystyki publicznej, w ścisłej współpracy z organami rządowej administracji centralnej i terenowej, jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami gospodarczymi, społecznymi i związkowymi, a także środowiskami naukowymi. Podstawowym kryterium przy projektowaniu zamierzeń jest uzyskiwanie informacji pozwalających na przedstawienie aktualnego obrazu sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, zachodzących zmian, prowadzenie analiz i ocen. Są one niezbędne do prognozowania i określania tendencji rozwojowych oraz porównywania z przeszłością. Jednocześnie dąży się do zaspokojenia potrzeb informacyjnych wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej (UE) i w innych organizacjach międzynarodowych.

RACHUNKI NARODOWE

Prowadzone badania spełniają dwa podstawowe, komplementarne cele:

- są narzędziem integrującym badania statystyki publicznej poprzez zapewnienie spójności systemu informacji statystycznej z punktu widzenia pojęć, definicji, klasyfikacji oraz metod szacunków,
- stanowią podstawę do prowadzenia dobrych jakościowo, wiarygodnych analiz statystycznych oraz prognoz na szczeblu krajowym i regionalnym, a także do porównań międzynarodowych.

Rachunki narodowe są nie tylko narzędziem integrującym badania statystyki publicznej, ale również określają kierunki i standardy badań statystycznych.

Potrzeby rachunków narodowych wymagają zachowania spójności systemu informacji statystycznej obejmującego całą gospodarkę narodową. Dotyczy to zarówno badań z zakresu statystyki gospodarczej, jak i społecznej.

Badania w zakresie rachunków narodowych prowadzone są w układzie klasyfikacji jednostek według sektorów i podsektorów instytucjonalnych oraz rodzajów działalności według PKD. Zestawiane są roczne i kwartalne rachunki niefinansowe dla wszystkich sektorów instytucjonalnych i finansowe dla sektora instytucji rządowych i samorządowych, roczne rachunki regionalne produktu krajowego brutto, roczne tablice podaży i wykorzystania.

W 2011 r., zgodnie z Rozporządzeniem Komisji nr 715/2010 z 10 sierpnia 2010 r. dotyczącym wdrożenia klasyfikacji NACE Rev. 2 i CPA 2008 do rachunków narodowych, po raz pierwszy dane będą publikowane i transmitowane według PKD 2007. W przypadku rocznych rachunków regionalnych, w 2011 r. zostaną opracowane dane za 2009 r., zaś w 2012 r. — szereg danych dla lat 2000—2008.

Bardzo ważnym zagadnieniem będzie rewizja Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych ESA'95. Nowe ESA 2010 zostanie wprowadzone w życie po zatwierdzeniu przez Komisję Europejską. Nowa regulacja Parlamentu Europejskiego i Rady UE ma być przyjęta w I kwartale 2011 r., natomiast wdrożenie przez kraje członkowskie ma nastąpić w 2014 r. Wiąże się z tym również rewizja Programu Transmisji Danych z rachunków narodowych.

PKB jest podstawową kategorią bilansującą rachunek produkcji. W rachunkach niefinansowych opracowywana jest też druga kategoria makroekonomiczna, tj. dochód narodowy brutto (DNB). Obie kategorie opracowywane są także w wersji netto (produkt krajowy netto — PKN oraz dochód narodowy netto — DNN).

Integralną część rachunków narodowych stanowią rachunki finansowe. Rejestrują one transakcje finansowe dotyczące aktywów i pasywów finansowych pomiędzy jednostkami instytucjonalnymi oraz między jednostkami instytucjonalnymi a zagranicą. Rachunki te przedstawiają w okresach rocznych rodzaje aktywów finansowych wykorzystywanych przez poszczególne sektory instytucjonalne do zaciągania zobowiązań lub pozyskiwania aktywów. Od 2011 r. roczne finansowe rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych będą opracowywane przez NBP, natomiast za statystykę instytucji rządowych i samorządowych będzie odpowiadać GUS.

Rachunki kwartalne PKB stanowią część systemu rachunków narodowych umożliwiającego prowadzenie bieżącej, krótkookresowej analizy gospodarki narodowej oraz służą obliczaniu wstępnych rocznych szacunków PKB, zgodnie ze standardami UE. Kwartalne niefinansowe rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych dają kompletny obraz zjawisk zachodzących w gospodarce kraju ogółem oraz pomiędzy sektorami instytucjonalnymi.

W 2011 r. kontynuowana będzie tematyka dotycząca dochodów i spożycia indywidualnego gospodarstw domowych.

W zakresie rachunków zestawianych według rodzajów działalności prowadzone będą badania dotyczące rachunku podaży i wykorzystania wyrobów i usług (przepływów produktowych). Badania te zawierać będą kompleksowe informacje o działalności ekonomicznej wszystkich jednostek gospodarki narodowej oraz współzależnościach zachodzących w procesie tworzenia i podziału PKB.

Przestrzenną specyfikacją rachunków narodowych są rachunki regionalne, zawierające wyniki całokształtu działalności gospodarczej według regionów, województw i podregionów. Umożliwiają one prowadzenie analiz przestrzennych rozkładów zjawisk gospodarczych i społecznych. Wyniki obliczeń regionalnego PKB są wykorzystywane m.in. do opracowania i monitorowania Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (Narodowej Strategii Spójności), Strategii Rozwoju Kraju i programów wsparcia oraz strategii rozwoju województw i programów wojewódzkich. Służą one również do selekcji i wyboru regionów kwalifikujących się do wsparcia finansowego z funduszy pomocowych, a także do monitorowania rezultatów udzielonej pomocy.

Rachunki narodowe uwzględniają rozmiary szarej gospodarki. Badanie ukrytej działalności ekonomicznej w podmiotach małych, średnich i dużych według województw ma na celu zidentyfikowanie obszaru i skali szarej gospodarki.

Badanie międzynarodowego porównania PKB i siły nabywczej walut, po nawiązaniu do wyników światowych badań PPP (Purchasing Power Parity — parytet siły nabywczej) koordynowanych przez OECD i Bank Światowy, stanowi podstawową informację do oceny poziomu rozwoju gospodarczego krajów, niezbędną dla prowadzenia aktywnej polityki gospodarczej oraz naukowych analiz makroekonomicznych.

Badania z zakresu środków trwałych i nakładów inwestycyjnych w gospodarce narodowej mają na celu ustalenie ich wielkości, struktury oraz dynamiki — niezbędnych do makroekonomicznych analiz rozwoju gospodarczego. Wyniki badań z tego zakresu opracowywane będą według klasyfikacji rodzajów działalności PKD, według sektorów instytucjonalnych, form własności oraz w przekrojach terytorialnych.

W 2011 r. kontynuowane będą prace nad rachunkami satelitarnymi.

FINANSE PUBLICZNE

Statystyka finansów publicznych obejmuje badania procesów związanych z uzyskiwaniem i gromadzeniem środków publicznych oraz ich rozdysponowaniem. GUS prowadzi tu badania wtórne, których podstawę stanowią zbiory danych i inne zasoby informacji udostępniane przez Ministra Finansów na potrzeby rachunków narodowych, notyfikacji długu publicznego, przygotowania roczników statystycznych, innych publikacji zbiorczych i monograficznych.

Stosownie do zaleceń UE kontynuowane będzie badanie dotyczące notyfikacji fiskalnej deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych. Badanie to wynika z potrzeby systematycznego naliczania i regularnego składania rocznych raportów do Eurostatu na temat planowanych i rzeczywistych deficytów oraz wysokości długu publicznego według metodologii ESA'95.

Potrzeby informacyjne o stanie finansów sektora publicznego i racjonalnym gospodarowaniu środkami publicznymi sprawiają, że priorytetowym zadaniem w tej dziedzinie statystyki jest zwiększenie częstotliwości opracowywania analiz statystyczno-ekonomicznych. Kontynuowane będzie wtórne badanie dotyczące pozyskiwania (kwartalnie i rocznie) danych o operacjach finansowych odnoszących się do państwowego długu publicznego, w tym wynikających z papierów wartościowych, kredytów i pożyczek, depozytów, a także wymaganych zobowiązań i należności oraz poręczeń i gwarancji według podmiotów wierzycieli lub dłużników. Obserwacji statystycznej podlegają jednostki sektora finansów publicznych mające osobowość prawną, z wyłączeniem jednostek samorządu terytorialnego, ZUS i KRUS. Wyniki badania będą wykorzystywane m.in. do opracowywania kwartalnego długu publicznego sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz kwartalnych rachunków finansowych.

STATYSTYKA PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH

Wyniki badań charakteryzujących działalność przedsiębiorstw niefinansowych odgrywają kluczową rolę w wieloaspektowych analizach i ocenach dotyczących stanu gospodarki. Są one źródłem danych dla rocznych i kwartalnych rachunków narodowych, rachunków regionalnych, działalności przemysłowej, budowlanej i usługowej.

W zakresie statystyki przedsiębiorstw niefinansowych obserwacją objęte są podmioty bez względu na formę własności. Ocena rezultatów działalności przedsiębiorstw dokonywana jest na podstawie badań krótkookresowych i rocznych.

Badania aktywności gospodarczej metodą testu koniunktury są prowadzone we wszystkich krajach członkowskich UE w ramach Zharmonizowanego Programu Badań Koniunktury Gospodarczej i Konsumentów. Badanie to ma na celu pozyskiwanie bieżących informacji o ocenach aktualnej i przewidywanej koniunktury gospodarczej, wyrażanej przez przedsiębiorstwa przemysłowe, budowlane, handlowe i usługowe. Podstawowe badanie dotyczy rocznych wyników działalności gospodarczej przedsiębiorstw. Dostarcza ono szczegółowych danych o rozmiarach i strukturze działalności przedsiębiorstw i osiągniętych wynikach, w tym o strukturze rodzajowej działalności i jej lokalizacji oraz o inwestycjach i posiadanym majątku. W powiązaniu z tym badaniem prowadzona jest też obserwacja, działających w Polsce, podmiotów z kapitałem zagranicznym oraz podmiotów posiadających udziały w podmiotach mających siedzibę za granicą.

Dodatkowe informacje o zmianach dokonujących się w zbiorowości przedsiębiorstw uzyskuje się poprzez obserwację prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych i uzyskanych efektów z prywatyzacji.

Przeprowadzone zostanie również badanie organizowania się przedsiębiorstw w grupy. Celem badania jest obserwacja zjawiska organizowania się przedsiębiorstw w grupy z punktu widzenia ich wpływu na polską gospodarkę. Badanie dostarcza podstawowych informacji m.in. o strukturze grup przedsiębiorstw i wynikach ekonomicznych prowadzonej przez nie działalności.

Uzupełnieniem będzie panelowe badanie przedsiębiorstw. Jego celem jest m.in. prowadzenie obserwacji warunków powstawania nowych przedsiębiorstw w Polsce, ich rozwoju i stanu aktywności w ciągu 5 pierwszych lat od podjęcia działalności.

RYNEK FINANSOWY

Badania rynku finansowego, w zależności od źródła danych, głębi analizy i formy udostępniania wyników można podzielić na trzy grupy:

- wtórne o charakterze analityczno-diagnostycznym, realizowane na podstawie danych źródłowych z systemów informacyjnych NBP i Komisji Nadzoru Finansowego (KNF),
- pierwotne, realizowane na podstawie metodologii opracowanej w GUS, stanowiące materiał źródłowy, udostępniany w formie obszernego raportu,
- wtórne o charakterze informacji sygnałnej, realizowane na podstawie danych publikowanych na portalu internetowym NBP, KNF, Giełdy Papierów Wartościowych (GPW) lub na podstawie zasobów informacji pierwotnej przekazywanej przez KNF.

Badania wtórne o charakterze analityczno-diagnostycznym obejmują instytucje monetarne i podmioty rynku kapitałowego stanowiące instytucje zaufania publicznego o istotnym wpływie na finanse państwa i podmiotów prywatnych. Ich działalność jest licencjonowana i monitorowana przez organa nadzoru regulacyjnego Ministerstwa Finansów (MF), monetarnego (NBP) i ostrożnościowego (KNF). Instytucje te, wykonując swoje ustawowe i statutowe obowiązki, gromadzą dane ze sprawozdań finansowych nadzorowanych podmiotów i prowadzą badania statystyczne na własne potrzeby. W 2011 r. diagnostyczne, retrospektywne badania GUS obejmą: sektor bankowy, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz rynek ubezpieczeniowy.

Celem badań pierwotnych jest obserwacja działalności, majątku i źródeł jego finansowania oraz wyników finansowych podmiotów sklasyfikowanych w sekcji „K” według PKD na 2007 r. Podmioty te nie podlegają administracyjnemu nadzorowi, prowadzą działalność w niszowych segmentach rynku finansowego, lecz mają coraz większy wpływ na wiele dziedzin życia gospodarczego. Działają one na styku sfery realnej i finansów. Badaniami GUS będą objęte w 2011 r. przed-

siębiorstwa pośrednictwa kredytowego, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, przedsiębiorstwa prowadzące działalność faktoringową i leasingową.

Badania wtórne o charakterze informacji sygnałnej to:

- prowadzone wyłącznie na potrzeby opracowań zbiorczych oraz w celu przygotowania publikacji monograficznych,
- polegające na wykorzystaniu informacji otrzymanej z KNF do opracowania zwięzłej informacji o wynikach finansowych funduszy inwestycyjnych i firm inwestycyjnych oraz otwartych funduszy emerytalnych i zarządzających nimi towarzystw.

NAUKA, TECHNIKA I SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

Zakres badań na 2011 r., prowadzonych zgodnie z rozporządzeniami i decyzjami Komisji Europejskiej oraz wspólnie przyjętą metodologią międzynarodową, stanowi kontynuację badań z poprzedniego roku.

Nadal zatem będą prowadzone prace związane z przygotowaniem, w pełni zgodnego z unijnymi wymogami, badania działalności badawczo-rozwojowej. Szczegółowy zakres badania jest corocznie wzbogacany zgodnie ze standardami *Podręcznika Frascati*, na podstawie konsultacji z użytkownikami danych i instytucjami współpracującymi.

Kontynuowane będzie badanie innowacji w przemyśle i w sektorze usług. Będzie ono skróconą wersją rozszerzonego badania innowacyjności prowadzonego co dwa lata w ramach międzynarodowego programu badawczego Community Innovation Survey.

W badaniach z dziedziny nauki i techniki ważne są uzyskiwane dodatkowo informacje z zakresu ochrony własności intelektualnej, ze szczególnym uwzględnieniem tematyki ochrony własności przemysłowej w Polsce.

W celu określenia poziomu dostępu i wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach oraz w gospodarstwach domowych prowadzone będzie badanie wskaźników społeczeństwa informacyjnego. Kontynuowane będą badania produkcji, zatrudnienia i handlu zagranicznego w zakresie wysokiej techniki, badanie usług opartych na wiedzy oraz zasobów ludzkich dla nauki i techniki.

Dane uzyskane z badań z zakresu nauki, techniki i społeczeństwa informacyjnego służą m.in. do opracowywania i monitorowania Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Narodowej Strategii Spójności, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka oraz Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Gospodarki na lata 2007—2013. Wyniki badania innowacyjności są jednym z głównych składników opracowywanego przez Komisję Europejską zbioru wskaźników, służących do prowadzenia polityki gospodarczej i naukowo-technicznej (European Innovation Scoreboard — EIS).

DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZA I LEŚNA

Priorytetowym zadaniem w 2011 r. będzie szczegółowa analiza i upowszechnianie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 (PSR 2010) oraz badania metod produkcji rolnej.

Szeroki zakres informacji uzyskanych w spisie wesprze proces prawidłowego kształtowania krajowej i regionalnej polityki rolnej, a w powiązaniu z wynikami NSP 2011 — także polityki społecznej na wsi. Porównanie danych z wynikami poprzedniego spisu rolnego pozwoli na analizę zmian, jakie zaszły w rolnictwie w okresie 2002—2010. Wyniki spisu i badania metod produkcji rolnej przekazane do Eurostatu zostaną wykorzystane do oceny istniejących narzędzi Wspólnej Polityki Rolnej oraz kształtowania nowych.

Nowym rozwiązaniem w udostępnianiu danych będzie Analityczna Baza Mikrodanych (ABM), która będzie zasilona odpersonalizowanymi danymi uzyskanymi w spisie rolnym i w badaniu metod produkcji rolnej. ABM umożliwi szybkie pozyskiwanie danych, w dostosowanych do potrzeb przekrojach i zakresach, wszystkim odbiorcom informacji statystycznej.

Ważnym zadaniem z zakresu statystyki rolnictwa będzie prowadzenie prac związanych z przygotowaniem, w pełni zgodnego z unijnym, systemu rolniczych rachunków ekonomicznych. Badanie będzie prowadzone przez GUS we współpracy z Instytutem Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Integralną częścią rolniczych rachunków ekonomicznych są regionalne rachunki ekonomiczne, nad którymi trwają prace metodologiczne. Rachunki te umożliwią przedstawienie wyników działalności ekonomicznej rolnictwa według regionów i województw.

Równie ważnym przedsięwzięciem będą prace nad budową dziedzinowej bazy danych z zakresu rolnictwa i leśnictwa.

W większym stopniu w badaniach rolniczych będą wykorzystywane systemy informacyjne administracji publicznej. Dodatkowymi źródłami informacji będą krajowe systemy ewidencyjne: gospodarstw rolnych, producentów, wniosków o przyznanie płatności, identyfikacji i rejestracji zwierząt, a także systemy branżowych związków producentów i hodowców zwierząt. Wykorzystywane będą również, jako uzupełniające, informacje z teledetekcji satelitarnej i nowoczesnych technik komputerowych stosowanych przez Instytut Geodezji i Kartografii. Badania z leśnictwa zasilane będą z administracyjnych źródeł danych, w tym z Systemu Informacyjnego Lasów Państwowych oraz Państwowego Monitoringu Środowiska.

Podstawowym obszarem badawczym będą badane co roku zagadnienia dotyczące użytkowania gruntów, powierzchni zasiewów, plonów i zbiorów upraw rolnych i ogrodniczych oraz wielkości i struktury pogłowia i produkcji zwierząt gospodarskich.

Badania z leśnictwa obejmą ekologiczne aspekty lasów i leśnictwa, gospodarkę leśną i łowiecką oraz ekonomiczne wyniki działalności leśnej i łowieckiej.

DZIAŁALNOŚĆ PRZEMYSŁOWA

Badania prowadzone metodą przedsiębiorstw dotyczą poziomu, dynamiki i struktury produkcji sprzedanej w jednostkach prowadzących działalność gospodarczą zaliczaną według PKD do sekcji B „Górnictwo i wydobywanie”, sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe”, sekcji D „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” i sekcji E „Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”. Badania te pozwalają na bieżącą ocenę zmian produkcji w podziale na sekcje i działy działalności przemysłowej, również w przekrojach wojewódzkich. Miesięczny wskaźnik wzrostu lub spadku produkcji sprzedanej przemysłu (obliczany metodą przedsiębiorstw) jest jednym z podstawowych mierników kondycji gospodarki. Wartość produkcji sprzedanej wykorzystywana jest również w badaniach miesięcznych indeksów zmian cen producentów.

Kontynuowane będzie miesięczne badanie obrotu w przemyśle w podziale na krajowy i niekrajowy, z wyodrębnieniem strefy euro oraz nowych zamówień (krajowych i niekrajowych, w tym do krajów strefy euro) w zakresie przetwórstwa przemysłowego. Wskaźnik nowych zamówień jest jednym z elementów tzw. wskaźnika wyprzedzającego, pozwalającego ocenić przyszłą koniunkturę gospodarki.

Na podstawie ankiety strukturalnej przedsiębiorstw kontynuowane będzie badanie produkcji przemysłowej metodą rodzaju działalności.

Badania produkcji prowadzone będą metodą wyrobów, dostarczą one informacji na temat ilości produkcji wytworzonej i sprzedanej oraz wartości produkcji sprzedanej wybranych wyrobów przemysłowych, reprezentujących wszystkie rodzaje działalności przemysłowej. Badania produktowe dostarczają informacji o strukturze produkcji przemysłowej, obrazują tendencje rozwojowe i są jednym z głównych elementów wielu badań wtórnych, takich jak bilanse produktów czy podaź wyrobów na rynku krajowym i służą do obliczania rocznych indeksów fizycznych rozmiarów produkcji przemysłowej. Wykorzystywane są również w badaniach cen producentów wyrobów i usług w przemyśle.

Stosownie do wymogów UE dotyczących badań statystycznych mleka i produktów mlecznych kontynuowane będzie, we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, badanie obejmujące skup i produkcję mleka oraz przetworów mlecznych.

DZIAŁALNOŚĆ BUDOWLANA

Tematyka obejmuje produkcję budowlano-montażową podmiotów gospodarczych sektora publicznego i prywatnego realizowaną w kraju i za granicą przez przedsiębiorstwa budowlane i niebudowlane oraz koszty produkcji budowlano-montażowej wykonanej w kraju. Obejmuje również wydane pozwolenia na

budowę obiektów budowlanych oraz efekty rzeczowe działalności budowlanej, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa mieszkaniowego. Badania te są podstawą opracowywania podstawowych wskaźników wykorzystywanych zarówno do bieżącej, jak i długookresowej charakterystyki sytuacji społeczno-gospodarczej kraju i kształtowania polityki regionalnej, służą jako barometr sytuacji na rynku budowlanym, w tym szczególnie w zakresie budownictwa mieszkaniowego. Ponadto uzyskiwane co kwartał dane stanowią podstawę do ustalania ceny 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych oddawanych do użytkowania.

RYNEK MATERIAŁOWY I PALIOWO-ENERGETYCZNY

Zobowiązania informacyjne, zwłaszcza wobec UE, implikują potrzebę rozszerzania zakresu prowadzonych badań o wskaźniki i ujęcia dotychczas niestosowane w statystyce krajowej. Potrzeby te są podstawą do rozwijania badań dotyczących: zaopatrzenia w paliwa i energię w ujęciach krajowych, regionalnych i międzynarodowych, zużycia energii i materiałów przez wszystkie kategorie konsumentów, w tym zużycia energii w gospodarstwach domowych, cen paliw i energii, wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, efektywności wykorzystania energii, a także doskonalenia metod bilansowania paliw i energii.

W 2011 r. kontynuowane będą badania cykliczne na temat zużycia paliw i energii w gospodarstwach domowych oraz struktury zużycia materiałów, energii i usług obcych, zapasów materiałów, również na potrzeby krajowych zobowiązań informacyjnych do uaktualniania struktur zużycia pośredniego oraz zapasów materiałów w tablicach podaży i wykorzystania wyrobów i usług, bilansu przepływów międzygałęziowych oraz rachunków narodowych w cenach stałych.

Prowadzone będą prace związane z doskonaleniem metodologii badań w zakresie zużycia energii finalnej (w tym ze źródeł odnawialnych) w sektorze usług, dostosowujące do zmieniających się zapisów regulacji prawnych UE.

STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

W tej dziedzinie kluczowe znaczenie ma kompleksowe wykorzystanie i integracja różnorodnych źródeł informacji ekologicznej. W coraz większym stopniu informacje na temat stanu i ochrony środowiska pozyskiwane są z administracyjnych systemów informacyjnych, podsystemów Państwowego Monitoringu Środowiska, a także ekspertyz, inwentaryzacji, raportów, szacunków autorских i innych prac dotyczących ekologii. Tematyka badań uwzględnia potrzeby związane z krajowymi programami ochrony środowiska i polityki ekologicznej, a także z programami rozwoju i współpracy w dziedzinie statystyki ochrony środowiska sformułowanymi przez organizacje międzynarodowe.

W miarę uruchamiania przez Inspekcję Ochrony Środowiska kolejnych podsystemów Państwowego Monitoringu Środowiska oraz dalszego ich dostosowywania do standardów UE i wymogów Europejskiej Agencji Środowiska, poszerzana będzie również informacja ekologiczna. Kontynuowane będzie badanie dotyczące rachunków przepływów materiałowych w zakresie biomasy i surowców mineralnych, a także importu i eksportu towarów.

DZIAŁALNOŚĆ TRANSPORTOWA, ŁĄCZNOŚĆ

Tematyka badań obejmuje elementy warunkujące działalność transportową — zagadnienia dotyczące sieci transportowych i potencjału przewozowego oraz wykonywane usługi. Badanie transportu kolejowego zostało poszerzone o tematy dotyczące infrastruktury transportowej (dworce kolejowe), w tym przystosowanej do obsługi osób niepełnosprawnych. W badaniu transportu drogowego dodatkowo pozyskiwane będą informacje o dworcach autobusowych (w tym przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych), przewozach ładunków i przebiegu pojazdów w towarowym transporcie drogowym, z uwzględnieniem rodzaju paliwa stosowanego w pojazdach.

W odniesieniu do łączności badania dostarczają informacji o stanie i stopniu rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej i pocztowej oraz o poziomie usług świadczonych przez te sektory łączności. Zakres badania został poszerzony o informacje dotyczące radiodifuzji satelitarnej i abonentów platform cyfrowych.

STOSUNKI GOSPODARCZE Z ZAGRANICĄ

Tematyka stosunków gospodarczych z zagranicą dotyczy statystyki polskiego handlu zagranicznego realizowanego ze wszystkimi krajami świata, obejmuje zagadnienia związane z międzynarodową wymianą towarów oraz usług.

Członkostwo Polski w UE spowodowało konieczność uwzględnienia odpowiednich zmian w statystyce handlu zagranicznego. Prowadzone są badania oparte na wykorzystywaniu danych pochodzących z dwóch równoległe funkcjonujących systemów:

- EXTRASTAT — systemu statystyki handlu towarami z krajami spoza UE, dla którego źródłem danych są informacje z dokumentu zgłoszenia celnego — Jednolitego Dokumentu Administracyjnego SAD,
- INTRASTAT — systemu statystyki handlu towarami z państwami członkowskimi Unii Europejskiej, dla którego źródłem danych są informacje z deklaracji INTRASTAT.

Ponadto w statystyce handlu zagranicznego towarami wykorzystuje się także alternatywne źródła danych. Odnoszą się one do rejestrów obrotów tzw. „towarami specyficznymi”, np.: gaz ziemny, energia elektryczna, statki i statki powietrzne, kupno/sprzedaż „ryb z burty”.

Wymienione systemy statystyki obrotów polskiego handlu zagranicznego określają potrzebę kontynuacji wyodrębnionych badań z państwami członkowskimi UE i z państwami spoza Unii, z jednoczesnym wprowadzaniem stosownych modyfikacji, wynikających z nowych regulacji UE. Systemowe połączenie danych pochodzących z tych badań pozwala na utworzenie jednolitego zbioru danych statystycznych o międzynarodowym handlu towarami i usługami, opartego na wspólnej dla obu systemów metodologii Departamentu Statystyki ONZ.

W ramach badań zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych zachodzących na obszarach transgranicznych kontynuowane będzie badanie obrotu towarów i usług w ruchu granicznym na granicy zewnętrznej UE — na terenie Polski.

Wyniki badania pozwalają oszacować wielkość i strukturę przepływu towarów i usług nierejestrowanych na zgłoszeniach celnych pomiędzy Polską a krajami sąsiednimi (Ukrainą, Białorusią i Rosją).

STATYSTYKA CEN

Badaniami cen objęte są ceny w rolnictwie, ceny producentów wyrobów i usług w przemyśle, transporcie, gospodarce magazynowej, telekomunikacji, leśnictwie i rybactwie, ceny robót budowlano-montażowych i obiektów budowlanych, robót i obiektów drogowych i mostowych, ceny towarów i usług konsumpcyjnych i niekonsumpcyjnych, ceny w handlu zagranicznym, w tym indeksy cen eksportu i importu, ceny nieruchomości oraz badanie wskaźnika inflacji bazowej.

Wyniki badań cen, ich poziomów i dynamiki pozwalają na obserwację procesów cenowych w różnych dziedzinach gospodarki, a także na ocenę i obliczanie skali zmian cen konsumpcyjnych oraz określanie tendencji inflacyjnych w kraju. Ze szczególnym zainteresowaniem oczekiwane są wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych wykorzystywane m.in. do obliczania przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia realnego brutto. Stosownie do wymogów Eurostatu, metodologia badania cen detalicznych jest dostosowywana do standardów europejskich. Umożliwia to obliczanie zharmonizowanych wskaźników cen konsumpcyjnych, niezbędnych do porównań międzynarodowych.

Kontynuowane będzie badanie wskaźników inflacji bazowej, głównie na potrzeby polityki pieniężnej. NBP i GUS będą wspólnie prowadziły badanie dotyczące konwergencji cen w Polsce po akcesji do UE, które pozwoli na uzyskanie informacji wykorzystywanych do oceny procesów inflacyjnych w pracach analitycznych NBP, niezbędnych dla realizacji polityki pieniężnej. Realizowane będzie badanie dotyczące cen producentów usług związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej m.in. w zakresie informatyki, architektury i inżynierii, badań i analiz technicznych, reklamy, rekrutacji pracowników, działalności ochroniarskiej. Informacje o zmianach cen producentów usług pozwolą na ob-

serwację ruchu cen, które odzwierciedlają relację między popytem a podażą na rynkach usług. Obliczane wskaźniki cen są wykorzystywane do analiz makroekonomicznych, monitorowania nacisków inflacyjnych, a także do ocen rynku usług.

Kontynuowane będą prace mające na celu opracowanie metodologii i rozpoczęcie regularnego obliczania i publikowania wskaźników zmian cen dla wybranych kategorii nieruchomości.

RYNEK PRACY

Szczególnie istotne jest rozpoznanie sytuacji na poziomie lokalnych rynków pracy, które charakteryzują się często bardzo odmiennymi właściwościami. Co-miesięczną charakterystykę lokalnych rynków umożliwia badanie bezrobotnych i poszukujących pracy zarejestrowanych w urzędach pracy. Kwartalne badanie popytu na pracę prowadzone metodą reprezentacyjną, obejmujące podmioty gospodarki narodowej zatrudniające 1 i więcej osób, dostarcza informacji na temat popytu zrealizowanego i niezrealizowanego (czyli pracujących i wolnych miejsc pracy) według zawodów oraz nowo utworzonych i zlikwidowanych miejsc pracy. Poznanie skali i struktury popytu na pracę, jego zbilansowanie oraz oferty i charakterystyka wolnych miejsc pracy pozwalają na realne rozpoznanie rynku pracy i zapotrzebowania na siłę roboczą.

W ramach problematyki aktywności ekonomicznej ludności zaplanowano nowe badanie — „Osoby niepełnosprawne na rynku pracy”. Temat ten, ujęty przez Eurostat w „Wieloletnim programie modułów ad hoc na lata 2010—2012”, będzie stanowił źródło informacji na temat przyczyn niepełnosprawności i problemów, na jakie napotykają niepełnosprawni na rynku pracy.

Wyniki badania osób powyżej 50. roku życia na rynku pracy dostarczą informacji m.in. o: aktywności zawodowej tych osób, cechach demograficzno-społecznych, stażu pracy, wynagrodzeniach czy długości okresu poszukiwania pracy.

Ocena stanu i śledzenie zmian w zakresie zagrożeń na stanowiskach pracy, związanych zarówno ze środowiskiem pracy, jak i z uciążliwością pracy, zagrożeń związanych z czynnikami mechanicznymi, a także liczby osób korzystających ze świadczeń z tytułu pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia i z tytułu wypadków przy pracy, daje podstawę do podejmowania działań profilaktycznych i prowadzenia odpowiedniej polityki w dziedzinie poprawy warunków pracy.

Informacje o wypadkach przy pracy pozwalają na analizę rozmiarów i struktury zdarzeń, przyczyn, okoliczności i konsekwencji wypadków oraz na podejmowanie działań zapewniających bezpieczeństwo pracy zarówno w skali kraju, jak i w zakładach pracy, zwłaszcza w tych, w których występuje największe ryzyko wypadkowe.

WYNAGRODZENIA, KOSZTY PRACY I ŚWIADCZENIA SPOŁECZNE

Zbieranie danych o wynagrodzeniach i zatrudnieniu pozwala na obliczanie przeciętnych wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw i w pozostałych jednostkach gospodarki, aż do zróżnicowania relacji wynagrodzeń między stanowiskami i zawodami. Informacje o wynagrodzeniach wykorzystywane są w wielu regulacjach prawnych, które uzależniają wielkości określonych świadczeń społecznych czy też rozwiązań podatkowych od poziomu przeciętnych wynagrodzeń.

Badanie świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pozaubezpieczeniowych, oparte głównie o dane z administracyjnych systemów informacyjnych ZUS, KRUS i Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS), pozwala na określanie wielkości kwot wydatkowanych w ramach różnego rodzaju świadczeń, liczby świadczeniobiorców, przeciętnego miesięcznego poziomu, dynamiki zmian, relacji do przeciętnych wynagrodzeń, rozkładu świadczeń według ich wysokości, a także zmian zachodzących w poziomie świadczeń zarówno w wymiarze nominalnym, jak i realnym.

Przeprowadzane co 2 lata badanie struktury wynagrodzeń pozwoli określić strukturę i poziom miesięcznych i godzinowych wynagrodzeń brutto według cech osób fizycznych, np. płeć, wiek, poziom wykształcenia, staż pracy, wykonywany zawód oraz według cech charakteryzujących zakład pracy tych osób, np. rodzaj działalności, sektor własności, wielkość zakładu, położenie geograficzne itp. Wyniki tego badania pozwalają na analizę zróżnicowania poziomu wynagrodzeń (przeciętnych miesięcznych oraz godzinowych) i ich struktury według wyżej wspomnianych cech. Na tej podstawie opracowywane są rozkłady zatrudnionych według wysokości wynagrodzenia, a także podstawowe mierniki zróżnicowania płac.

W 2011 r. badanie świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pozaubezpieczeniowych będzie prowadzone na podstawie danych z administracyjnych systemów informacyjnych ZUS, KRUS, MON, MSWiA, MS, a także z MPiPS. Badanie to pozwoli na określanie wielkości kwot wydatkowanych w ramach różnego rodzaju świadczeń, liczby świadczeniobiorców, przeciętnego miesięcznego poziomu, dynamiki zmian, relacji do przeciętnych wynagrodzeń, rozkładu świadczeń według ich wysokości, a także zmian zachodzących w poziomie świadczeń zarówno w wymiarze nominalnym, jak i realnym.

GOSPODARKA SPOŁECZNA

W ramach statystyki gospodarki społecznej prowadzone są dwa rodzaje badań — badania działalności organizacji i instytucji będących podmiotami gospodarki społecznej oraz badania ludności, dotyczące korzystania przez gospodarstwa domowe i ich członków z pomocy i usług dostarczanych przez podmioty gospodarki społecznej, jak również zaangażowania w działalność tych podmiotów.

Wspólnie z MPiPS zostanie przeprowadzone badanie działalności fundacji, stowarzyszeń, innych organizacji społecznych oraz jednostek organizacyjnych kościołów i związków wyznaniowych prowadzących działalność społeczną. Odrębne badanie obejmie organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego. Badania te dostarczą informacji nt.: dziedziny, zasięgu i formy działalności statutowej, prowadzenia działalności gospodarczej, potencjału społecznego i ekonomicznego wybranych podmiotów gospodarki społecznej.

Przedmiotem badania pracy niezarobkowej, poza gospodarstwem domowym, będzie wolontariat (praca społeczna), czyli aktywność ludności w ramach działalności organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych kościołów i związków wyznaniowych oraz innych podmiotów gospodarki społecznej, jak również pomoc świadczona członkom rodziny niewchodzącym w skład własnego gospodarstwa domowego, przyjaciołom, sąsiadom i osobom nieznanym. Badanie to dostarczy również informacji nt. członkostwa ludności w podmiotach gospodarki społecznej. Badanie pracy niezarobkowej zostanie zrealizowane zgodnie ze standardami metodologicznymi przyjętymi przez Komisję Europejską, jak również wpisze się w polskie priorytety Europejskiego Roku Wolontariatu. Badanie spójności społecznej (prowadzone w ramach statystyki warunków bytu ludności) pozwoli na zebranie informacji nt. korzystania przez ludność z pomocy i usług dostarczanych przez podmioty gospodarki społecznej.

Nowe badanie kapitału ludzkiego pozwoli na uzyskanie informacji i zestawu wskaźników na temat rozwoju kapitału ludzkiego, jego potencjału, umiejętności i kwalifikacji oraz aktywności — w dziedzinie edukacji, pracy zawodowej i społecznej, zdrowia, kultury, turystyki i sportu.

LUDNOŚĆ, PROCESY DEMOGRAFICZNE

Badania statystyczne planowane do realizacji w 2011 r. są zgodne z kierunkowymi założeniami społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz rekomendacjami Unii Europejskiej. Przewidywane kierunki rozwoju badań demograficznych oparte są na realizacji istniejących zobowiązań krajowych i międzynarodowych, jak również na analizie potrzeb informacyjnych zgłaszanych przez użytkowników danych demograficznych oraz danych o migracjach ludności.

Najważniejszym przedsięwzięciem planowanym do realizacji w 2011 r. będzie przeprowadzenie spisu ludności i mieszkań oraz opracowanie i upowszechnienie wstępnych, podstawowych wyników spisu. Spis realizowany jest według mieszanego modelu, polegającego na szerokim wykorzystaniu danych uzyskiwanych z rejestrów i systemów administracyjnych i uzupełnieniu ich badaniem reprezentacyjnym w zakresie tematów, takich jak: rynek pracy, migracje ludności, edukacja, dzietność rodzin, niepełnosprawność itp. Podejmowane działania umożliwią w kolejnych latach utworzenie zintegrowanej bazy danych statystycznych, która będzie zasilana również wynikami bieżących ba-

dań reprezentacyjnych. Pozwoli to na monitorowanie rozwoju demograficznego oraz prowadzenie pogłębionych analiz zjawisk i procesów demograficzno-społecznych.

W 2011 r. kontynuowane będą badania dotyczące bieżącej obserwacji zjawisk określanych mianem ruchu naturalnego ludności. Są to badania pełne i stanowią podstawę do opracowywania bilansów ludności dla wszystkich przekrojów podziału administracyjnego kraju, a także prowadzenia szacunków ludności, rodzin i gospodarstw domowych. Informacje z tych badań niezbędne są do oceny sytuacji demograficznej i zmian zachodzących w procesach demograficznych. Dane o zgonach służą do opracowania tablic trwania życia (wykorzystywane m.in. w systemie ubezpieczeń społecznych).

Prowadzenie bilansów ludności w latach pospisowych oraz obserwacja i analiza zmian kształtujących procesy ludnościowe w przeszłości stwarzają podstawy do opracowywania prognoz demograficznych zarówno krótko-, jak i długookresowych. W 2011 r. będą kontynuowane prace nad prognozą ludności dla jednostek lokalnych (powiatów i wybranych gmin). Ponadto podejmowane będą prace nad przygotowaniem założeń do długoterminowej (studialnej) prognozy ludności, która zostanie opracowana na podstawie ostatecznych wyników przyszłorocznego spisu ludności.

Dynamicznie rozwijające się procesy migracyjne powodują, że kontynuowane będą badania migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności. Wyniki badania migracji zagranicznych, w tym wyjazdy za granicę na pobyt stały, pozwalają na aktualizację bazy danych niezbędnych do prowadzenia bilansów stanu i struktury ludności według podstawowego podziału administracyjnego kraju.

WARUNKI BYTU LUDNOŚCI, POMOC SPOŁECZNA

Badania warunków bytu, obejmujące problematykę jakości życia oraz ubóstwa i społecznego wykluczenia, stanowią integralną część systemu statystyki społecznej, którego podstawowym celem jest dostarczenie informacji służących poznaniu i opisaniu zjawisk i procesów społecznych. Dostarczają one informacji zarówno o materialnych aspektach warunków życia, jak również o stylu życia Polaków. Pozwalają one na analizę nierówności i różnicowań społecznych. Umożliwiają analizę czynników warunkujących jakość życia oraz obserwację zachodzących zmian.

Podstawowym źródłem informacji jest reprezentacyjne badanie budżetów gospodarstw domowych, dostarczające danych o dochodach, wydatkach, spożyciu ilościowym żywności oraz o warunkach mieszkaniowych i wyposażeniu gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania. Obserwacją objęte są indywidualne gospodarstwa domowe. Poza zasięgiem badania znajdują się gospodarstwa domowe członków korpusu dyplomatycznego państw obcych oraz ludność zamieszkała w gospodarstwach zbiorowych. Wyniki tego badania służą m.in. jako wagi do obliczania indeksów cen towarów i usług konsumpcyjnych.

Są też wykorzystywane do ustalania poziomu minimalnego wynagrodzenia, progów interwencji socjalnej oraz opracowywania modeli symulacyjnych w zakresie obciążeń podatkowych gospodarstw domowych i świadczeń społecznych.

Stosownie do zaleceń UE nadal będzie prowadzone europejskie badanie warunków życia ludności (EU-SILC). Badanie to realizowane jest metodą panelu rotacyjnego w cyklu czteroletnim, co stwarza możliwość analizowania zmian, jakie zachodzą w zakresie objętych badaniem zjawisk społecznych. Przyjęcie zharmonizowanej metodologii badania pozwala natomiast na pozyskiwanie, porównywalnych na poziomie europejskim, informacji z zakresu dochodów, ubóstwa materialnego i innych wybranych aspektów warunków życia ludności. Dotyczy to także uzgodnionych wspólnie i przyjętych przez kraje członkowskie UE wskaźników wykorzystywanych do monitorowania postępu w osiąganiu wspólnych celów dotyczących zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Kontynuowane będzie reprezentacyjne badanie kondycji gospodarstw domowych (postaw konsumentów). Zbierane w badaniu subiektywne opinie ludności na temat: zmian ogólnej sytuacji ekonomicznej w kraju, zmian cen i bezrobocia, a także dotyczące sytuacji finansowej gospodarstw domowych, zdolności ludności do oszczędzania oraz zamierzeń odnośnie zakupu dóbr trwałego użytku i wydatków związanych z mieszkaniem dostarczają przesłanek do oceny bieżącej sytuacji na rynku oraz oczekiwań konsumenckich, analizowania trendów konsumpcji, a także do formułowania prognoz ekonomicznych i analizowania cykli koniunkturalnych.

Tematykę warunków bytu ludności wzbogaci także badanie wtórne, dotyczące oddziaływania procesów inflacyjnych na kształtowanie się popytu konsumpcyjnego, skłonności do oszczędzania i zadłużania się gospodarstw domowych, z uwzględnieniem ich czynników ekonomiczno-demograficznych w korelacji ze zmianami cen konsumpcyjnych (badanie prowadzone we współpracy z NBP).

W 2011 r. przeprowadzone zostanie ankietowe badanie spójności społecznej. Nowatorski charakter badania spójności społecznej polega przede wszystkim na jego kompleksowości. Zakres tematyczny wieloaspektowego badania spójności społecznej pozwoli nie tylko na dokonanie wszechstronnej oceny jakości życia, ale również na łączne przeanalizowanie czynników determinujących standard życia, ustalenie relacji pomiędzy poszczególnymi aspektami warunków życia, określenie, w jakich grupach społeczeństwa występuje kumulacja symptomów ubóstwa wielowymiarowego oraz wykluczenia społecznego, a w których oznaki wysokiego poziomu życia i silnych więzi społecznych.

Zaspokojenie potrzeb informacyjnych w zakresie realizacji zadań określonych w ustawie o pomocy społecznej wymaga stałej obserwacji skali i form pomocy udzielanej osobom i rodzinom. Jak co roku, tak i w 2011 r. planuje się przeprowadzenie trzech badań z zakresu pomocy społecznej: rodzin zastępczych, zakładów stacjonarnych pomocy społecznej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.

STATYSTYKA EDUKACJI

Badaniami objęte są wszystkie formy kształcenia dzieci i młodzieży oraz działalność opiekuńczo-wychowawcza, a także w pełnym zakresie kształcenie w systemie szkolnictwa wyższego. Statystyka edukacji oparta jest na danych zawartych w Systemie Informacji Oświatowej (SIO), prowadzonym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, obejmującym szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz sprawozdawczość GUS w zakresie szkół wyższych.

Uzyskane z badania dane służą do obliczania m.in. wskaźników, które wykorzystuje się w monitorowaniu programów operacyjnych ujętych w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007—2013. Zgromadzone informacje przekazywane są również organizacjom międzynarodowym i pozwalają na prezentowanie polskiej edukacji na tle systemów kształcenia w innych krajach.

W 2011 r. przeprowadzone zostanie metodą reprezentacyjną badanie wyboru ścieżki kształcenia i sytuacji zawodowej młodych Polaków. Celem badania będzie rozpoznanie motywów i uwarunkowań wyborów typu szkoły i kierunku kształcenia oraz wpływu osiągniętego wykształcenia na sytuację zawodową. Dane dotyczące edukacji i kariery zawodowej zostaną powiązane z cechami społeczno-demograficznymi badanych, tak aby możliwe było określenie modeli zachowań w odniesieniu do tych cech.

Zostanie również przeprowadzone, metodą reprezentacyjną, ogólnopolskie badanie ustawicznego szkolenia zawodowego w przedsiębiorstwach, zgodnie z metodologią zalecaną przez Eurostat. Celem badania będzie uzyskanie informacji dotyczących skali i zakresu tematycznego szkoleń, czasu i kosztów ponoszonych przez przedsiębiorstwa na podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników oraz wstępnego kształcenia zawodowego. Badanie dostarczy istotnych informacji o rozmiarze szkoleń, formach, uczestnikach, czasie trwania, dziedzinach i realizatorach szkoleń.

STATYSTYKA KULTURY

Badania z zakresu kultury stanowią integralną część systemu statystyki społecznej. Badaniami stałymi objęte są jednostki prowadzące regularną działalność sceniczną oraz inne jednostki prowadzące działalność kulturalną: muzea, biblioteki, instytucje filmowe i kina, galerie i salony wystawiennicze, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Obserwacja statystyczna tych podmiotów pozwala monitorować liczbę i rodzaj instytucji kultury, liczbę realizowanych przedsięwzięć, liczbę uczestników imprez kulturalnych, podstawowe wielkości charakteryzujące zjawiska i trendy w dziedzinie kultury oraz ekonomiczne aspekty prowadzenia działalności kulturalnej oraz wielkość zatrudnienia w sferze kultury.

Jednocześnie zakres badań z dziedziny kultury poszerzony będzie o badanie masowych imprez artystyczno-rozrywkowych, które dostarczą informacji na temat ilości imprez, ich rodzajów, organizatorów, częstotliwości oraz uczestników. Zebrane dane będą istotnym uzupełnieniem wielkości charakteryzujących aktywność kulturalną zarówno podmiotów organizujących, jak i odbiorców imprez.

W roku 2011 badaniami objęte zostaną dodatkowo jednostki będące w zarządzie Kościoła katolickiego, działające na podstawie odrębnych przepisów regulujących stosunek państwa do poszczególnych kościołów, na podstawie wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych, działające jako pozainstytucjonalne obiekty muzealne w formie zabytkowych kościołów, klasztorów i innych obiektów sakralnych, a także biblioteki przykościelne.

W ramach prowadzonych badań prezentowana będzie działalność wydawnicza i publikacyjna instytucji kościelnych, która dostarczy informacji o skali i zasięgu wydawnictw periodycznych i nieperiodycznych w powiązaniu z odbiorem społecznym, na potrzeby odbiorców krajowych i do prowadzenia porównań międzynarodowych.

Dopełnieniem informacji z zakresu kultury będą wyniki z badania modułowego „Uczestnictwo ludności w kulturze”, które przeprowadzane jest co 5 lat. Celem badania jest dostarczenie wielkości charakteryzujących korzystanie z oferty instytucji kultury, informacji o formach aktywności kulturalnej ludności i częstotliwości uczestnictwa w życiu kulturalnym, rozwijaniu zainteresowań artystycznych i hobbystycznych w dziedzinie kultury i korzystaniu ze współczesnych środków komunikacji. Wyniki badań uczestnictwa ludności w kulturze pozwalają na ocenę poziomu aktywności kulturalnej ludności i jej uwarunkowań. Zakres podmiotowy badania jest spójny z badaniami prowadzonymi w tej dziedzinie przez Eurobarometr w krajach członkowskich UE.

ZDROWIE I OCHRONA ZDROWIA

Kontynuowana będzie obserwacja statystyczna podmiotów udzielających świadczeń z zakresu opieki zdrowotnej, która dotyczy placówek o różnych formach organizacyjnych i na różnych poziomach opieki, bez względu na formę własności, jak i źródła finansowania usług zdrowotnych. Badaniami objęta jest opieka zdrowotna ambulatoryjna, szpitalna, lecznictwo uzdrowiskowe, ratownictwo medyczne, działalność sanitarna, a także opieka prowadzona przez indywidualne i grupowe praktyki lekarskie. Uzyskanie szerokiego zakresu informacji o stanie i rozmiarach działających placówek ochrony zdrowia, zasobach kadr medycznych oraz działalności uzupełniającej czy pomocniczej służącej ochronie zdrowia zmierza do utworzenia stałego systemu monitorowania opieki zdrowotnej, stosownie do zaleceń UE. Prowadzenie takiego monitoringu umożliwi prezentację wskaźników służących do oceny ochrony zdrowia ludności, prowadzenia analiz ekonomicznych z zakresu funkcjonowania placówek świadczących usługi z zakresu ochrony zdrowia, a także do porównań międzynarodowych.

Informacje o stanie zdrowia ludności, w tym dane o zachorowalności, GUS otrzymuje z badań resortowych, ze źródeł administracyjnych i z rejestrów. Najpełniejszy zestaw danych charakteryzujących stan zdrowia Polaków dostarcza reprezentacyjne Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia (EHIS). W 2011 r. zostaną opublikowane wyniki badania przeprowadzonego w 2009 r. Będą one głównym źródłem informacji o kondycji zdrowotnej mieszkańców Unii i jej zróżnicowaniu, jak również umożliwią ocenę wdrażania krajowych i wspólnotowych programów zdrowotnych.

Dodatkowych informacji o stanie zdrowia ludności Polski w zakresie podstawowych wskaźników dostarcza specjalny moduł włączony na stałe do badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC).

Dopełnieniem informacji na temat zdrowia są wyniki badania modułowego „Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych”, które przeprowadzane jest co 3–4 lata. W 2011 r. opracowane i opublikowane będą wyniki badania za 2010 r. Pozwolą one ocenić zakres i strukturę korzystania z usług medycznych i ubezpieczeń zdrowotnych przez gospodarstwa domowe w powiązaniu z cechami społeczno-ekonomicznymi oraz stanem zdrowia członków gospodarstw.

Narodowy Rachunek Zdrowia dostarcza informacji o wydatkach poniesionych na ochronę zdrowia ze wszystkich źródeł finansowania, w powiązaniu z dostawcami usług zdrowotnych i realizowanymi funkcjami. Narodowy Rachunek Zdrowia sporządzany jest według wspólnej metodologii Eurostatu, OECD i WHO, a jego wyniki, w postaci wspólnego kwestionariusza, przekazywane są regularnie tym organizacjom.

W szerszym zakresie pozyskiwane będą informacje ze źródeł administracyjnych, np. z zakresu służby medycyny pracy, podmiotów świadczących usługi rehabilitacyjne, a także z systemów administracyjnych działających w opiece zdrowotnej.

TURYSTYKA I SPORT

Badania realizowane przez GUS dotyczą charakterystyki i wykorzystania turystycznej bazy noclegowej zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania oraz obiektów o innym podstawowym przeznaczeniu (domy studenckie, hotele pracownicze) wykorzystywanych przez GUS. Po raz pierwszy zostanie zrealizowane badanie reprezentacyjne jednostek zakwaterowania turystycznego posiadających mniej niż 10 miejsc noclegowych. W celu dostarczenia odbiorcom kompleksowej i spójnej informacji na ten temat wykorzystywane są również dane z Ewidencji Obiektów Turystycznych, zasilanej przez urzędy miast i gmin, które objęte zostały obowiązkiem przekazywania informacji o obiektach świadczących usługi noclegowe.

Badanie ruchu granicznego, od momentu włączenia Polski do tzw. strefy Schengen, obejmuje wyłącznie przejścia graniczne zlokalizowane na granicach zewnętrznych UE. W tym celu pozyskiwane są dane Komendy Głównej Straży

Granicznej z Zintegrowanego Systemu Ewidencji, pozwalające uzyskać informacje o wielkości i strukturze ruchu granicznego osób i środków transportu na zewnętrznych granicach UE. Sporządzane będą również szacunki ruchu osobowego na wewnętrznych granicach UE i Polski.

Badania dotyczące aktywności turystycznej Polaków oraz turystyki zagranicznej prowadzone będą przez Ministerstwo Sportu i Turystyki.

Kontynuowane będą badania sportu z zakresu działalności klubów sportowych, a także we współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki odnośnie polskich związków sportowych. Badanie obiektów sportowych dostarczy informacji o rodzajach obiektów, liczbie i standardzie, wielkości widowni oraz wykorzystaniu obiektów.

STATYSTYKA REGIONALNA

Projektując badania statystyczne w zakresie statystyki regionalnej na 2011 r., jako zadanie priorytetowe przyjęto kontynuację rozpoznania potrzeb i udostępniania informacji dla organów rządowych i samorządowych poszczególnych szczebli podziału administracyjnego kraju, w tym zapewnienie niezbędnych danych do opracowywania programów rozwoju regionalnego oraz monitoringu i ewaluacji zawartych w nich celów.

Trwają prace nad opracowaniem systemu współpracy, przepływu informacji oraz monitorowania polityki regionalnej sformułowanej w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010—2020: regiony, miasta, obszary wiejskie. Planuje się współdział GUS w zakresie opracowania bazy wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego w układach przestrzennych na potrzeby monitorowania zjawisk i trendów rozwojowych oraz efektów prowadzonej polityki publicznej w układach terytorialnych i funkcjonalnych.

W ramach rozwoju systemu regionalnej informacji statystycznej, powołane w strukturach urzędów statystycznych w 2010 r., wojewódzkie Ośrodki Badań Regionalnych będą prowadziły działania mające na celu wsparcie informacyjne odbiorców danych statystycznych.

W 2011 r. kontynuowane będą następujące badania:

- zróżnicowanie poziomu i dynamiki rozwoju regionalnego — zapewniające informacje potrzebne do monitorowania zmian poziomu i dynamiki rozwoju regionalnego oraz przeprowadzania analiz zróżnicowania regionalnego;
- statystyczny system informacyjny o miastach — dostarczający niezbędne informacje do obserwacji zmian zachodzących w miastach z uwzględnieniem zapotrzebowania krajowego i międzynarodowego;
- statystyczny system informacyjny obszarów wiejskich — integrujący dane charakteryzujące obszary wiejskie w zakresie zjawisk społecznych i gospodarczych oraz umożliwiający analizę stopnia rozwoju gospodarczego i poziomu życia na obszarach wiejskich.

W 2011 r. zakończona zostanie czwarta edycja europejskiego programu monitoringu miast — „Urban Audit” (Audyt Miejski). Wyniki projektu zasilą statystyczny system informacyjny o miastach oraz bazę danych Eurostatu „Urban Audit”, która stanowi cenne narzędzie przy ustalaniu priorytetów polityki rozwoju miast i monitorowaniu efektów wcześniej podjętych działań.

W 2011 r. kontynuowane będą działania związane z rozwojem i zasilaniem Banku Danych Lokalnych, polegające m.in. na doskonaleniu systemu udostępniania danych w przekrojach regionalnych oraz poszerzaniu dotychczasowego zakresu tematycznego danych, w szczególności pozyskiwaniu nowych zasobów informacyjnych na poziomie miejscowości statystycznej, obszarów delimitowanych oraz zurbanizowanych.

Zakres przedmiotowy badań z zakresu statystyki regionalnej zostanie wzbo-
gacony o rezultaty prac prowadzonych w ramach międzyresortowej grupy zadaniowej do spraw systemu informacji statystycznej dla potrzeb polityki regionalnej oraz ze spisów powszechnych.

mgr Irena Marczuk — GUS

SUMMARY

Research approaches of official statistics, prepared in cooperation with government and local administration bodies as well as economic, social and trade union organisations, are presented in the article. The principal criterion of the program preparation was to ensure constant observation of socio-economic situation of the country. The purpose of projected surveys for 2011 is to achieve information for current analyses used for forecasting trends as well as historical and international comparisons.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждаются исследовательские планы официальной статистики подготовленные в тесном сотрудничестве с органами правительственной администрации, единицами территориального самоуправления, а также экономическими, общественными и профсоюзными организациями. Основным критерием разработки программы было обеспечение возможностей постоянного наблюдения за социально-экономической ситуацией страны. Целью планированных на 2011 г. обследований является получение информации позволяющих проводить анализ и текущие оценки, используемые в прогнозировании направлений развития, а также в исторических и международных сопоставлениях.

Anna SZUKIEŁOJC-BIEŃKUŃSKA, Daniel VERGER, Sebastien MERCERON, Madior FALL

Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Koncepcja pomiaru¹

Złożoność zjawisk i procesów społecznych powoduje, że bardzo trudno jest je jednoznacznie zdefiniować. Trudności, brak konsensusu pojawiają się już przy tworzeniu definicji konceptualnych. Jeszcze trudniejsze jest przyjęcie definicji operacyjnych umożliwiających pomiar statystyczny danego zjawiska. Dylematy dotyczą nie tylko zdefiniowania, ale także pomiaru ubóstwa i społecznego wykluczenia. W artykule przedstawiono wyniki prac metodologicznych, prowadzonych przez GUS i INSEE, których celem jest doskonalenie stosowanych przez statystykę publiczną metod pomiaru i analizy tych zjawisk.

Pierwszy etap prac obejmował przygotowanie koncepcji specjalnego badania ankietowego. Uznano bowiem, że — pomimo wielu badań prowadzonych we Francji i w Polsce — w systemie statystyki publicznej obu krajów brak jest badania, które na poziomie badanej jednostki (gospodarstwa domowego, osoby), pozwoliłoby ocenić w sposób kompleksowy zarówno materialne, jak i niematerialne aspekty warunków życia w powiązaniu z różnymi uwarunkowaniami społeczno-ekonomicznymi. Założono, że badanie ma umożliwić pogłębioną analizę zjawisk ubóstwa i wykluczenia społecznego w powiązaniu z kapitałem społecznym. Przyjęte rozwiązania metodologiczne i propozycje skonstruowanych na podstawie tego badania wskaźników będą mogły być wykorzystane nie tylko w Polsce.

Zwieńczeniem pierwszego etapu prac było przeprowadzenie w 2008 r. pilotażowego badania spójności społecznej. Badanie to zostało przygotowane i zrealizowane we współpracy z Urzędem Statystycznym w Bydgoszczy. Wzięło w nim udział ponad 800 gospodarstw domowych z woj. kujawsko-pomorskiego. Wyniki tego badania zostały wykorzystane m.in. do zbudowania i obliczenia, przedstawionych w artykule, propozycji wskaźników ubóstwa wielowymiarowego, izolacji społecznej oraz wykluczenia społecznego.

Ze względu na metodologiczny charakter prac zdecydowano się na prezentację wyników nieważonych, pochodzących z próby. Biorąc jednak pod uwagę, że w zdecydowanej większości zawartych w artykule danych nie stwierdzono istotnych różnic między wartością wskaźników nieważonych i ważonych można

¹ Autorzy artykułu pragną serdecznie podziękować Pani Małgorzacie Gniewaszewskiej, która na każdym etapie współpracy, jeśli zachodziła taka potrzeba, pełniła rolę tłumacza.

przyjąć, iż informacje te mogą być wykorzystywane do oceny sytuacji społecznej w woj. kujawsko-pomorskim w 2008 r.

BADANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Nowatorski charakter ankietowego badania spójności społecznej polega przede wszystkim na jego kompleksowości. Składa się na to zarówno szeroki zakres tematyczny, jak również uwzględnienie w badaniu informacji o charakterze obiektywnym i subiektywnym².

Realizacja badania zasadniczego przewidziana jest w lutym i marcu 2011 r. Jednostką badania będzie gospodarstwo domowe oraz jedna wylosowana osoba w gospodarstwie, w wieku co najmniej 16 lat. Informacje dotyczące sytuacji całego gospodarstwa domowego spisywane będą na odrębnych kwestionariuszach — dla gospodarstwa domowego oraz dla indywidualnych osób w wieku powyżej 16 lat.

Na poziomie gospodarstwa domowego zbierane będą informacje dotyczące:

- podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych wszystkich osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego;
- sytuacji finansowej (ogólne informacje o sytuacji dochodowej, oszczędności, zadłużenie);
- mieszkania (w tym jakość otoczenia);
- wyposażenia w dobra trwałe (w tym dostępność do technologii informacyjnych);
- deprywacji podstawowych potrzeb (z uwzględnieniem potrzeb dzieci);
- otrzymywanej i udzielanej pomocy (źródła i formy pomocy, ocena znaczenia otrzymywanej pomocy);
- subiektywnych ocen sytuacji materialnej.

Informacje w kwestionariuszu indywidualnym dotyczą natomiast:

- wykształcenia i umiejętności (znajomość języków, posługiwanie się komputerem, prawo jazdy);
- zdrowia (samoocena stanu zdrowia, niepełnosprawność, samopoczucie psychiczne);
- aktywności ekonomicznej (sytuacja zawodowa, bezrobocie, poszukiwanie pracy, źródła utrzymania, praca za granicą);
- mobilności społecznej (rodzice, przeszłość zawodowa);
- rodzaju i częstotliwości kontaktów społecznych (kontakty z rodziną, kontakty sąsiedzkie, przyjacielskie, udział w życiu społecznym — w tym w miejscu zamieszkania, przynależność do organizacji);

² Wieloaspektowe podejście do pomiaru jakości życia, rozwoju społecznego jest m.in. rekomendowane do zastosowania w krajach Unii Europejskiej przez Komisję Europejską (patrz m.in.: J. Stiglitz, A. Sen, J. P. Fitoussi (2009), *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*).

- form spędzania czasu wolnego;
- poczucia satysfakcji z poszczególnych materialnych i pozamaterialnych dziedzin życia;
- opinii respondentów dotyczących różnych aspektów życia społecznego (w tym: różnicowań społecznych, dyskryminacji, ubóstwa).

Oczekuje się, że wyniki badania spójności społecznej w istotny sposób wzbogacą bazę informacyjną pozwalającą na dokonanie wszechstronnej, rzetelnej oceny sytuacji społecznej w Polsce, z uwzględnieniem różnic regionalnych. Cykliczne powtarzanie tego badania (np. w okresach pięcioletnich) pozwoliłoby na monitorowanie zmian rozwoju społecznego, w tym na ocenę skuteczności podejmowanych działań na rzecz walki z ubóstwem, integracji społecznej oraz rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego.

UBÓSTWO WIELOWYMIAROWE

W ujęciu klasycznym identyfikacja sfery ubóstwa dokonywana jest wyłącznie ze względu na sytuację dochodową lub na podstawie poziomu wydatków (czy też wyceny wartości konsumpcji gospodarstw domowych). Taki sposób wyodrębniania ubogich jest uproszczeniem i może doprowadzić do pominięcia ważnych aspektów rzeczywistej sytuacji. Dlatego też coraz więcej zwolenników znajdują metody analizy uwzględniające także aspekty pozadochodowe, traktujące ubóstwo jako zjawisko wielowymiarowe.

Dokonując pomiaru ubóstwa wielowymiarowo należy rozstrzygnąć szereg kwestii metodologicznych. Trzeba odpowiedzieć np. na pytania: jakie uwzględnić wymiary ubóstwa i jakie wskaźniki stosować do każdego z wymiarów, czy i jak konstruować agregatywne wskaźniki ubóstwa wielowymiarowego, czy wszystkie symptomy ubóstwa należy uznać za równie ważne?

Prezentowany w artykule etap prac zakładał rozpatrzenie trzech form ubóstwa. Przeanalizowano: ubóstwo monetarne określone na podstawie bieżącego poziomu dochodów gospodarstwa domowego; ubóstwo oceniane z punktu widzenia warunków życia (w tym sytuacji mieszkaniowej, zasobności w dobra trwałego użytku, zaspokojenia podstawowych potrzeb); ubóstwo subiektywne uwzględniające opinie badanych gospodarstw dotyczące ich statusu materialnego oraz trudności, jakie napotykają przy równoważeniu budżetu domowego.

Zastosowano więc podejście, które było przyjęte we wcześniejszych pracach, w tym w analizie ubóstwa w Polsce przeprowadzonej na podstawie wieloaspektowych badań warunków życia ludności w 1997 r. i w 2001 r.³ To co zaproponowano nowego — to przede wszystkim zbudowanie syntetycznego wskaźnika złych warunków życia, stanowiącego podstawę do określenia rozmiarów ubóstwa ocenianego z tego punktu widzenia.

³ M. Fall, D. Verger, A. Szukielojć-Bieńkuńska (2000), *Analyse Multidimensionnelle de la Pauvrete en France et en Pologne*, w *Comparasion des Conditions de Vie en France et en Pologne*, L'Office Central de Statistique, Varsovie.

Ubóstwo monetarne

Przy ustalaniu zasięgu ubóstwa monetarnego zastosowano podejście relatywne. Granicę ubóstwa przyjęto na poziomie 60% mediany dochodu ekwiwalentnego, czyli porównywalnego między gospodarstwami o różnym składzie demograficznym. Jest to podejście powszechnie stosowane (np. przez Eurostat do oceny zasięgu ubóstwa w krajach Unii Europejskiej), mające zarówno swoje wady jak i zalety⁴.

Na podstawie badania pilotażowego spójności społecznej oszacowano, że wartość granicy ubóstwa, przyjęta na poziomie 60% mediany, wynosiła ok. 714 zł miesięcznie (w przeliczeniu na jednostkę ekwiwalentną według skali zmodyfikowanej OECD⁵), a dochody poniżej tej granicy miało w badanej próbie ok. 14% osób. Obniżenie granicy ubóstwa do 50% wartości mediany (czyli do ok. 595 zł w przeliczeniu na jednostkę ekwiwalentną) spowodowałoby obniżenie odsetka osób ubogich do ok. 9%.

Ubóstwo w kontekście warunków życia

Pomiaru zasięgu ubóstwa warunków życia dokonano na podstawie złożonego wskaźnika warunków życia. Budując syntetyczny wskaźnik złych warunków życia przyjęto ogólne założenie, że wskaźnik ten powinien odzwierciedlać brak zaspokojenia różnego typu potrzeb — zarówno o charakterze materialnym jak i niematerialnym — rozpowszechnionych w społeczeństwie oraz uznawanych przez jego większość za niezbędne. Dlatego też dokonując wyboru zmiennych elementarnych (wykorzystanych do budowy miernika syntetycznego) starano się przestrzegać obowiązujących zasad teoretycznych: „kontroli przez częstotliwość” (np. w przypadku dóbr trwałego użytku bierzemy pod uwagę jedynie te dobra, które występują u przynajmniej połowy populacji) oraz „consensu społecznego” (posiadanie danego dobra, zaspokojenie danej potrzeby jest uznawane w warunkach danego społeczeństwa za niezbędne). Brano również pod uwagę fakt, czy „dobro” jest (zgodnie z teorią ekonomiczną) dobrem normalnym (dobro, którego posiadanie rośnie wraz ze wzrostem dochodu).

Kontroli częstotliwości oraz analizy wpływu dochodu na występowanie danego typu dóbr dokonano na podstawie wyników badania pilotażowego spójności społecznej. W wyniku tej pierwszej — we wskaźniku syntetycznym złych warunków

⁴ Kwestia ta nie stanowi przedmiotu głębszych rozważań w artykule. Przy opracowywaniu wyników badania zasadniczego spójności społecznej przewiduje się zastosowanie różnych, w tym także absolutnych granic ubóstwa.

⁵ Zmodyfikowana skala ekwiwalentności OECD przyjmuje następujące wartości jednostek ekwiwalentnych na osobę w gospodarstwie: dla pierwszej osoby dorosłej — 1; dla każdego następnego członka gospodarstwa w wieku powyżej 14 lat — 0,5; dla każdego dziecka w wieku poniżej 14 lat — 0,3. Oznacza to, że przykładowe 3-osobowe gospodarstwo domowe złożone z 2 osób dorosłych i jednego dziecka liczy sobie 1,8 jednostki ekwiwalentnej ($1+0,5+0,3$). Jeżeli to gospodarstwo dysponowało np. dochodem 6000 złotych, to dochód w przeliczeniu na osobę wyniesie — 2000 zł ($6000:3$), natomiast dochód na jednostkę ekwiwalentną ok. 3333 zł ($6000:1,8$).

życia nie uwzględniono np. braku zmywarki do naczyń czy też braku zestawu kina domowego⁶. Ponadto na podstawie wyników analizy wpływu dochodu (za pomocą modelu logistycznego) do wskaźnika syntetycznego nie włączono zmiennych dotyczących niedostosowania wielkości mieszkania do potrzeb gospodarstwa domowego lub położenia mieszkania w rejonie zagrożonym przestępczością.

W badaniu spójności społecznej nie było natomiast informacji pozwalających na weryfikację wyboru elementów składowych z uwzględnieniem „zasady consensusu”. W tym przypadku oparto się na wiedzy eksperckiej oraz wynikach innych badań. Przy wyborze symptomów warunków życia kierowano się także zaleceniem zachowania jedynie tych pozycji, które *a priori* dotyczą całej badanej populacji (tzw. aksjomat Dickesa). Dlatego we wskaźniku syntetycznym nie uwzględniono zmiennych charakteryzujących trudności związane z zaspokojeniem potrzeb dzieci. Zakłada się wykorzystanie tego typu informacji przy opracowywaniu wyników badania zasadniczego spójności społecznej, kiedy to będzie konstruowany i obliczany również specjalny wskaźnik warunków życia dla podpopulacji gospodarstw domowych z dziećmi.

Kierując się regułą uwzględniania we wskaźniku jedynie pozycji odnoszących się do całej populacji można byłoby nie brać pod uwagę zmiennych dotyczących np. zakupu sprzętu medycznego (dotyczy to raczej podpopulacji osób chorych, niepełnosprawnych). W tym jednak przypadku nie zrezygnowano z uwzględnienia tego typu potrzeb, lecz dokonano agregacji kilku elementarnych wskaźników dotyczących ochrony zdrowia (w tym: brak możliwości zakupu sprzętu medycznego lub/i brak pieniędzy na wykupienie potrzebnych leków lub/i rezygnacja ze względu na brak pieniędzy z wizyt u stomatologa) w jedną cząstkową zmienną zagregowaną dotyczącą możliwości zaspokojenia potrzeb związanych z ochroną zdrowia.

**TABL. 1. WSKAŹNIKI ELEMENTARNE ZŁYCH WARUNKÓW ŻYCIA
W ZAKRESIE ZŁEJ JAKOŚCI MIESZKANIA**

Symptomy złych warunków mieszkaniowych	W % gospodarstw domowych, w których zaobserwowano dany symptom	Wpływ dochodu ^a
Brak:		
wody bieżącej	4	silny
cieplej wody	25	silny
toalety	6	silny
łazienki (wanna/prysznic)	8	silny

^a W kolumnie tej zaznaczono, czy uwzględniony „symptom warunków życia” zachowuje się jak dobro „normalne”, czyli czy deprivacja jest wyższa w gospodarstwach domowych z niskim dochodem w porównaniu do tych, które posiadają dochód wyższy.

⁶ Zastosowanie tej reguły wymaga pewnej rezerwy w przypadku, gdy wskaźnik częstotliwości jest trochę niższy od 50%. Nie zawsze oznaczać to musi wyeliminowanie danej pozycji. Jeżeli jest to możliwe, należy wziąć pod uwagę np. społeczny odbiór, znaczenie danego dobra dla poziomu życia. Na przykład pomimo tego, że w przypadku badania pilotażowego przeprowadzonego na terenie woj. kujawsko-pomorskiego samochód i komputer posiadała mniej niż połowa gospodarstw domowych (46—48%) — zmienne te zostały uwzględnione we wskaźniku syntetycznym.

**TABL. 1. WSKAŹNIKI ELEMENTARNE ZŁYCH WARUNKÓW ŻYCIA
W ZAKRESIE ZŁEJ JAKOŚCI MIESZKANIA (dok.)**

Symptomy złych warunków mieszkaniowych	W % gospodarstw domowych, w których zaobserwowano dany symptom	Wpływ dochodu ^a
Zły stan instalacji:		
wodociągowej	13	silny
elektrycznej (lub jej brak)	11	średni
kanalizacyjnej (lub jej brak)	14	średni (w kierunku silnego)
Nieodpowiednie ogrzewanie	17	silny
Mieszkanie:		
wilgotne	13	silny
ciemne	6	nieznaczny
usytuowane w hałaśliwym otoczeniu	14	nieznaczny
usytuowane w rejonie o skażonym środowisku naturalnym (pył, dym, inne zanieczyszczenia)	8	negatywny wpływ — jedynie u najbogatszych
położone w rejonie zagrożonym przestępczością, wandalizmem	8	nieznaczny
Niedostosowana wielkość mieszkania (zbyt małe) ..	17	żadnego wpływu dochodu
Niedostosowana temperatura ^b	37	silny
Zła jakość mieszkania (ocena ogólna)	5	silny

^a W kolumnie tej zaznaczono, czy uwzględniony „symptom warunków życia” zachowuje się jak dobro „normalne”, czyli czy deprivacja jest wyższa w gospodarstwach domowych z niskim dochodem w porównaniu do tych, które posiadają dochód wyższy. ^b Wskaźnik ten obliczony jest poprzez syntezę dwóch pozycji — możliwości odpowiedniego ogrzewania w zimie i utrzymania właściwej temperatury latem (np. klimatyzacja, dostateczna izolacja budynku). W stosunku do dwóch cząstkowych wskaźników obserwuje się, nieznaczący wpływ dochodu w stosunku do pierwszego (właściwe ogrzewanie zimą) i znaczący w stosunku do drugiego.

Źródło: pilotażowe badanie spójności społecznej, przeprowadzone w woj. kujawsko-pomorskim.

**TABL. 2. WSKAŹNIKI ELEMENTARNE ZŁYCH WARUNKÓW ŻYCIA
W ZAKRESIE BRAKU MOŻLIWOŚCI ZASPOKOJENIA POTRZEB KONSUMPCYJNYCH**

Symptomy deprivacji (spowodowane wyłącznie brakiem pieniędzy)	W % gospodarstw domowych, w których w ciągu 12 ostatnich miesięcy wystąpiły poszczególne sytuacje	Wpływ dochodu ^a
Nie wszystkie osoby dorosłe w gospodarstwie domowym mogą sobie pozwolić na:		
rozrywkę przynajmniej raz w miesiącu (wyjście do kina, teatru, restauracji, na koncert itp.)	34	bardzo silny
przynajmniej jeden tydzień wakacji raz w roku	38	silny
Gospodarstwo nie może sobie pozwolić na:		
zaproszenie raz w miesiącu swojej rodziny lub przyjaciół na obiad, kolację lub inny poczęstunek	11	bardzo silny
ofiarowanie swoim najbliższym (rodzicom, rodzeństwu, dorosłym dzieciom) prezentów przynajmniej raz w roku	10	ekstremalnie silny
zakup co najmniej jednego egzemplarza gazety codziennej raz na tydzień	6	bardzo silny
zakup przynajmniej jednego tygodnika, dwutygodnika lub miesięcznika raz w miesiącu	9	bardzo silny
zakup przynajmniej jednej książki raz na trzy miesiące (bez podręczników szkolnych)	12	bardzo silny
Nie wszystkie osoby dorosłe w gospodarstwie domowym mogą kupić przepisane przez lekarza leki, witaminy i inne preparaty	13	silny
Gospodarstwo zrezygnowało z:		
zakupów niezbędnych (dla osób dorosłych) okularów, aparatu słuchowego lub innego sprzętu medycznego	8	silny
niezbędnych płatnych wizyt osób dorosłych u lekarzy specjalistów	20	silny

^a Jak przy tabl. 1.

**TABL. 2. WSKAŹNIKI ELEMENTARNE ZŁYCH WARUNKÓW ŻYCIA
W ZAKRESIE BRAKU MOŻLIWOŚCI ZASPOKOJENIA POTRZEB KONSUMPCYJNYCH (dok.)**

Symptomy deprywacji (spowodowane wyłącznie brakiem pieniędzy)	W % gospodarstw domowych, w których w ciągu 12 ostatnich miesięcy wystąpiły poszczególne sytuacje	Wpływ dochodu ^a
Gospodarstwo zrezygnowało z (dok.): zakupu niezbędnych dla osób dorosłych protez denty- stycznych (koronki, mostka itp.)	8	silny
niezbędnych dla osób dorosłych płatnych wizyt u lekarza dentysty	16	bardzo silny
Nie wszystkie osoby dorosłe mają przynajmniej po jednej parze obuwia odpowiedniego dla danej pory roku (wio- senno-jesienne, letnie, zimowe)	3	silny
Gospodarstwo prawie w ogóle lub w ogóle nie może sobie pozwolić na zakup nowej odzieży (a nie używa- nej, z drugiej ręki) dla osób dorosłych	10	bardzo silny
Gospodarstwo odczuwa brak białej pościelowej, ręcz- ników w dobrym stanie	4	bardzo silny
Gospodarstwo nie ma możliwości wymiany starych, zużytych mebli	29	silny
Nie wszystkie osoby dorosłe mogą sobie pozwolić: na spożywanie świeżych owoców, warzyw kilka razy w tygodniu	7	bardzo silny
na jedzenie mięsa, drobiu, ryb lub wegetariańskich od- powiedników co drugi dzień	5	ekstremalnie silny
Zdarza się często, że osoby dorosłe muszą zrezygnować z jednego z trzech głównych posiłków (śniadania, obiadu lub kolacji)	2	silny

^a Jak przy tabl. 1.

Źródło: jak przy tabl. 1.

Budując mierniki syntetyczne należy również odpowiedzieć na pytanie, czy wskaźnik złożony stanowić będzie zwykłą sumę poszczególnych elementów częściowych (zakłada się wtedy, że wszystkie zmienne częściowe są równie ważne) czy też poszczególnym składowym nadawane będą — obliczone według metody statystycznej — wagi. W omawianym przypadku nie zastosowano wag. Takie podejście to m.in. efekt doświadczeń autorów z prowadzenia podobnego typu analiz. Wykazywały one, że zastosowanie systemu wag ma niewielki wpływ na wartości wskaźników.

Poza tym przyjęto założenie, że niezależnie od tego, o jakiej składowej czy o jakim elemencie warunków życia mówimy zawsze istnieje ryzyko, że dla konkretnego gospodarstwa domowego znaczenie danej składowej może się istotnie różnić od znaczenia, jakie ma ta składowa dla większości innych osób. Aby uniknąć sytuacji nadreprezentacji (szczególnie w przypadku dóbr czy usług o charakterze substytucyjnym), a tym samym nadania zbyt dużego znaczenia wskaźnikom elementarnym, dotyczącym poszczególnych dziedzin we wskaźniku syntetycznym, utworzono agregatowe zmienne częściowe. Przykładem takiej zmiennej jest np.: „brak pieniędzy na żywność” — zmienna agregatowa złożona z trzech zmiennych elementarnych dotyczących braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb żywnościowych (rezygnacja z jedzenia mięsa, rezygnacja z jedzenia świeżych owoców, warzyw, rezygnacja z podstawowych posiłków).

Konstruując wskaźnik syntetyczny zastosowano zatem prostą formułę sumowania wskaźników cząstkowych. Założono, że jeżeli w gospodarstwie domowym został zaobserwowany dany symptom złych warunków życia, to wskaźnik cząstkowy przyjmuje wartość 1, w przeciwnym przypadku — 0.

Istotnym elementem prac nad budową wskaźnika syntetycznego była również analiza korelacji pomiędzy podstawowymi pozycjami oraz ogólną spójnością głównego wskaźnika syntetycznego warunków życia.

W efekcie przeprowadzenia kolejnych etapów analiz, z listy 46 zmiennych elementarnych, dotyczących: jakości mieszkania, poziomu wyposażenia w dobra trwałego użytku, depriwacji potrzeb konsumpcyjnych, utworzono 24 zmienne cząstkowe, które wzięto pod uwagę przy konstrukcji głównego syntetycznego wskaźnika złych warunków życia.

Otrzymana wartość współczynnika Cronbacha (α Cronbach = 0,83) wskazuje na dobrą jakość tego wskaźnika⁷. Elementy najslabiej skorelowane z resztą głównego wskaźnika syntetycznego to: zmienna wskazująca na brak radia lub/i odbiornika telewizyjnego, zmienna — brak odkurzacza oraz agregatowa zmienna mówiąca o złych warunkach środowiska naturalnego w miejscu zamieszkania (hałas, zanieczyszczenia).

W syntetycznym wskaźniku złych warunków życia uwzględniono następujące zmienne cząstkowe:

- 1) zły stan instalacji elektrycznej;
- 2) nieodpowiednie ogrzewanie mieszkania;
- 3) złe warunki sanitarne (brak łazienki, toalety, ciepłej wody);
- 4) mieszkanie ciemne, wilgotne;
- 5) mieszkanie usytuowane: w hałaśliwym otoczeniu, w rejonie o skażonym środowisku naturalnym (pył, dym, inne zanieczyszczenia);
- 6) brak możliwości utrzymania odpowiedniej temperatury w mieszkaniu;
- 7) złe warunki mieszkaniowe — ogólna ocena;
- 8) brak pralki, lodówki;
- 9) brak odkurzacza;
- 10) brak radia, telewizora;
- 11) brak odtwarzacza CD, DVD, telewizji kablowej lub satelitarnej;
- 12) brak telefonu (stacjonarnego, komórkowego);
- 13) brak komputera;
- 14) złe wyposażenie gospodarstwa w dobra trwałe — ogólna ocena;
- 15) brak samochodu;
- 16) brak pieniędzy na rozrywkę (wyjście do kina, teatru, restauracji, na koncert itp.);
- 17) brak pieniędzy na przynajmniej jeden tydzień wakacji raz w roku;
- 18) brak pieniędzy na zaproszenie raz w miesiącu swojej rodziny lub przyjaciół na obiad, kolację lub inny poczęstunek;

⁷Alpha Cronbach, inaczej współczynnik rzetelności alfa, może przyjmować wartość od 0 do 1, gdzie 0 oznacza całkowity brak korelacji, a 1 korelację idealną.

- 19) brak pieniędzy na ofiarowanie swoim najbliższym (rodzicom, rodzeństwu, dorosłym dzieciom) prezentów przynajmniej raz w roku;
- 20) brak pieniędzy na zakup prasy, periodyków, książek;
- 21) brak pieniędzy na zakup leków, niezbędnego sprzętu medycznego, wizyty u lekarzy specjalistów lub lekarza dentysty;
- 22) brak pieniędzy na zakup obuwia, odzieży, pościeli;
- 23) brak pieniędzy na wymianę zużytych mebli;
- 24) brak pieniędzy na żywność (rezygnacja z jedzenia mięsa, świeżych owoców, warzyw, konieczność rezygnacji z podstawowych posiłków).

Gdyby wszystkie uwzględnione objawy złych warunków życia zaobserwowano w jednym gospodarstwie domowym, to wskaźnik syntetyczny przyjąłby wartość 24. Dla potrzeb analizy jako próg zagrożenia ubóstwem warunków życia przyjęto umownie wartość wskaźnika — 10. W konsekwencji 10% gospodarstw z badanej próby uznano za ubogie.

Ubóstwo w kontekście radzenia sobie z budżetem domowym (zwane subiektywnym)

Punktem wyjścia dla analizy tej formy ubóstwa miał być syntetyczny wskaźnik braku równowagi budżetowej, uwzględniający zarówno subiektywne opinie gospodarstw domowych dotyczące ich statusu materialnego jak również fakty mówiące o trudnościach budżetowych gospodarstwa (w tym o zaległościach w opłatach).

TABL. 3. ELEMENTY SKŁADOWE WSKAŹNIKA BRAKU RÓWNOWAGI BUDŻETOWEJ

Symptomy trudności budżetowych	% gospodarstw domowych deklarujących występowanie danego symptomu	Wpływ dochodu ^a
Zaległości w opłatach:		
czynszowych lub w spłatach kredytu mieszkaniowego	3	silny
za elektryczność, gaz	3	pozytywny kierunek zależności
Deklaracja gospodarstwa domowego wskazująca na brak jakiegokolwiek swobody finansowej	33	bardzo silny
Subiektywna opinia gospodarstwa dotycząca braku możliwości „związania końca z końcem”	28	bardzo silny

^a Jak przy tabl. 1.

Źródło: jak przy tabl. 1.

W badaniu pilotażowym uwzględniono ograniczoną liczbę zmiennych, które mogły zostać wykorzystane do budowy złożonego wskaźnika „trudności budżetowych”. Wzięto pod uwagę fakt, że w badanej populacji mamy do czynienia z bardzo niewielką grupą osób zalegających z różnego typu opłatami dotyczącymi mieszkania i jednostkowym przypadkiem niespłacenia w terminie rat kre-

dytu mieszkaniowego. Dlatego przy konstrukcji syntetycznego wskaźnika „trudności budżetowych” uwzględniono zaledwie 3 zmienne częściowe:

- 1) deklarację zalegania przez gospodarstwo z opłatami związanymi z mieszkaniem. Wzięto przy tym pod uwagę trzy zmienne elementarne dotyczące zaległości: w stałych opłatach za energię elektryczną lub gaz; w opłatach czynszowych; w spłatach kredytu mieszkaniowego. Zagregowany wskaźnik częściowy „zaległości w opłatach za mieszkanie” osiągnie wartość 1, jeśli w gospodarstwie wystąpi przynajmniej jeden z wymienionych trzech symptomów;
- 2) subiektywną opinię gospodarstwa dotyczącą braku możliwości „związania końca z końcem”;
- 3) deklarację gospodarstwa domowego wskazującą na brak jakiejkolwiek swobody finansowej (brak możliwości pokrycia niespodziewanego wydatku o niewielkiej wartości).

W konsekwencji otrzymano wskaźnik złożony o dużo niższej jakości niż wskaźnik złych warunków życia (Alfa Cronbach jest równy 0,6). Mała liczba zmiennych częściowych powoduje, że gospodarstwo domowe zostało uznane za ubogie z punktu widzenia „nieradzenia sobie z budżetem”, jeśli wystąpiły przynajmniej 2 z 3 wymienionych symptomów. Taka sytuacja dotyczy w badanej próbie 24% gospodarstw.

Przy opracowywaniu wyników badania zasadniczego przewiduje się zredefiniowanie tego wskaźnika.

OD UBÓSTWA DO WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Wykluczenie społeczne można określić jako połączenie braku zasobów ekonomicznych, izolacji społecznej oraz ograniczonego dostępu do praw o charakterze społecznym i obywatelskim. Wychodząc z tej ogólnej definicji oraz przyjmując założenie, że więzi społeczne „ubezpieczają” na sytuacje kryzysowe, a ich brak zwiększa ryzyko ubóstwa i wykluczenia przyjęto tzw. operacyjną definicję wykluczenia społecznego.

Przyjęta definicja określa wykluczenie społeczne jako sytuację gospodarstwa domowego, które jest dotknięte przynajmniej jedną z trzech omówionych form ubóstwa i jednocześnie jest wyizolowane społecznie.

Wskaźnik izolacji społecznej

Uznano, że gospodarstwo domowe jest społecznie wyizolowane, jeśli jego członkowie nie utrzymują, z odpowiednią częstotliwością, kontaktów/relacji z otaczającym go środowiskiem społecznym, zewnętrznym w stosunku do gospodarstwa domowego.

W badaniu spójności społecznej pytania dotyczące kontaktów społecznych zadawane są jednemu dobranemu losowo członkowi gospodarstwa domowego. Na etapie prac metodologicznych, opartych na wynikach badania pilotażowego,

przyjęto założenie mówiące o tym, że gospodarstwo domowe stanowi jednolitą jednostkę społeczną, której stopień izolacji mierzony jest poprzez określenie poziomu intensywności różnego typu relacji, powiązań społecznych osoby reprezentującej to gospodarstwo.

Aby przeprowadzić analizę intensywności kontaktów społecznych gospodarstwa domowego utworzono zmienne pośrednie pozwalające na zsyntetyzowanie intensywności relacji, jakie miało gospodarstwo domowe. Są to następujące zmienne określające relacje/kontakty zewnętrzne:

- ze starszymi członkami rodziny, jeżeli mieszkają one poza gospodarstwem domowym (ojciec, matka),
- z młodszymi członkami rodziny, jeżeli mieszkają poza gospodarstwem domowym (dzieci),
- z rodzeństwem, jeśli brat, siostra mieszkają poza gospodarstwem domowym,
- z innymi członkami rodziny, jeśli mieszkają oni poza gospodarstwem domowym,
- z sąsiadami,
- z przyjaciółmi lub kolegami (poza miejscem pracy),
- związane z życiem religijnym,
- aktywny udział w stowarzyszeniach, partiach, klubach, organizacjach społecznych,
- ewentualne istnienie osób, na które można liczyć w przypadku problemu,
- brak jakiegokolwiek kontaktu zewnętrznego (z osobami spoza gospodarstwa domowego) w ciągu tygodnia.

Za symptom izolacji przyjmuje się brak lub sporadyczny charakter relacji danego typu, bez względu na przyczynę tej sytuacji. Liczy się brak *de facto* relacji danego typu, niezależnie od tego, czy jest to spowodowane świadomym wyborem czy wynika z przyczyn losowych. Bierze się przy tym pod uwagę zarówno kontakty o charakterze osobistym, jak również kontakty telefoniczne, mailowe, lub za pomocą innych środków komunikowania się.

Przy takim założeniu zmienna dotycząca relacji danego typu przyjmuje wartość:

- 0 — w przypadku częstych relacji,
- 0 — gdy dany typ relacji nie dotyczy gospodarstwa domowego (np. w przypadku kontaktów z rodziną — brak rodziców, rodzeństwa poza gospodarstwem domowym),
- 1 — w przypadku rzadkich kontaktów lub ich braku.

Tak samo jak w przypadku budowy głównego współczynnika warunków życia istniało kilka możliwych opcji dotyczących agregacji wybranych zmiennych wskaźnikowych izolacji. W wyniku przeprowadzonych analiz zdecydowano, że syntetyczny wskaźnik izolacji społecznej jest nieważoną sumą 7 zagregowanych zmiennych cząstkowych, w porównaniu z 10 tu wymienionymi. Aby nie dopro-

wadzić do nadania zbyt dużego znaczenia kontaktom rodzinnym połączono w jedną zmienną agregatową „kontakty ze starszymi i młodszymi członkami najbliższej rodziny (dzieci, rodzice)”. Zrezygnowano także ze zmiennej dotyczącej aktywnego udziału w działalności stowarzyszeń, partii i organizacji (z powodu niskiego udziału respondentów w tego typu działalności) oraz ze wskaźnika „kontakty sąsiedzkie” (ze względu na niejednoznaczną interpretację tej zmiennej w badaniu pilotażowym)⁸. Wartość syntetycznego wskaźnika izolacji społecznej wahała się od 0 (gospodarstwa silnie zintegrowane) do 7 (gospodarstwa domowe silnie wyizolowane społecznie). Dla potrzeb przedstawionej analizy jako próg zagrożenia izolacją społeczną przyjęto umownie wartość wskaźnika równą 3. Przy zastosowaniu tego kryterium 8% badanych gospodarstw domowych uznano za zagrożone izolacją społeczną.

⁸ Ograniczenie do 7 zmiennych budujących wskaźnik syntetyczny polepszyło korelację wewnątrz głównego współczynnika. Należy jednak dodać, że nadal pozostaje ona względnie słaba (Alfa Cronbach 0,37). Jest to spowodowane tym, że pewne zmienne wskaźnikowe są negatywnie lub słabo skorelowane z innymi zmiennymi, np. im więcej czasu spędzamy ze swoimi przyjaciółmi, tym dla nas mniejsze znaczenie może mieć utrzymywanie ciągłych relacji z rodziną.

Wykluczenie społeczne

W kontekście przedstawionych definicji za wykluczone społecznie uważa się gospodarstwo domowe, które doświadcza przynajmniej jednej z form ubóstwa (monetarne, subiektywne, warunków życia) i jest jednocześnie wyizolowane społecznie. Okazało się, że przy przyjętych kryteriach w badanej próbie ok. 4% gospodarstw domowych dotkniętych było wykluczeniem społecznym. Jeśli natomiast w definicji wykluczenia społecznego ograniczylibyśmy się do współwystępowania izolacji społecznej jedynie z ubóstwem dochodowym, to kryterium to spełniało w badanej próbie 2% gospodarstw domowych.

TABL. 4. WSPÓŁWYSTĘPOWANIE RÓŻNYCH FORM UBÓSTWA I IZOLACJI SPOŁECZNEJ

Wyszczególnienie	% gospodarstw domowych
Ubóstwo monetarne	14
monetarne i warunków życia	5
monetarne i subiektywne	10
monetarne i przynajmniej jedna z dwu pozostałych form ubóstwa	10
Ubóstwo warunków życia	10
warunków życia i subiektywne	8
warunków życia i przynajmniej jedna z dwu pozostałych form ubóstwa	8
Ubóstwo subiektywne	24
subiektywne i przynajmniej jedna z dwu pozostałych form ubóstwa	14
Współwystępowanie wszystkich trzech form ubóstwa	4
Izolacja społeczna	8
Wykluczenie społeczne — izolacja społeczna i przynajmniej jedna z 3 form ubóstwa	4

Źródło: jak przy tabl. 1.

W ramach prowadzonych prac metodologicznych testowane były również modele ekonometryczne, pozwalające na ocenę wpływu różnych czynników na prawdopodobieństwo popadnięcia w sferę ubóstwa i wykluczenie społeczne.

Na podstawie zastosowanego modelu regresji logitowej, w którym jako zmienne objaśniające przyjęto status społeczno-zawodowy, wiek, typ gospodarstwa domowego, miejsce zamieszkania (miasta/wieś), niepełnosprawność, bezrobocie oraz że można stwierdzić zamieszkiwanie na terenach rolniczych nie ma znaczącego wpływu na prawdopodobieństwo popadnięcia w wykluczenie społeczne, a przed wykluczeniem społecznym chroni wysoki poziom wykształcenia. Bezrobocie w znaczny sposób zwiększa prawdopodobieństwo wykluczenia spo-

łecznego — bezrobotni są bardziej ubodzy, a jednocześnie mniej aktywnie uczestniczą w życiu społecznym w porównaniu z osobami aktywnymi na rynku pracy. Z kolei bardziej dotknięte jednocześnie ubóstwem i izolacją społeczną są osoby starsze niż osoby młodsze. Przy założeniu równości wszystkich innych elementów, niepełnosprawni mają większą szansę bycia wykluczonymi społecznie niż inne grupy.

*

* *

Przedstawione w artykule rozwiązania metodologiczne dotyczące konstrukcji wskaźników ubóstwa i wykluczenia społecznego mają charakter wstępny. Będą one zrewidowane przy opracowywaniu wyników badania zasadniczego spójności społecznej, którego realizacja przewidziana jest na 2011 r. Należy również podkreślić, że wyniki badania zasadniczego stanowiąc będą podstawę, znacznie szerszej zakresowo niż przedstawiono w tym artykule, analizy zjawisk ubóstwa i wykluczenia społecznego. Uwzględnione zostaną w niej m.in. aspekty percepcji społecznej tych zjawisk. Przedstawione zostaną również wyniki dotyczące współzależności biedy, izolacji społecznej z subiektywnymi ocenami jakości życia.

Anna Szukielojć-Bieñkuńska — GUS, **Daniel Verger** — INSEE, **Sebastien Merceron** — INSEE, **Madior Fall** — INSEE

SUMMARY

Social phenomena and processes are difficult to define due to their complexity. The Authors propose a comprehensive approach to measure and analyze poverty and social exclusion as well as simple and complex diagnosis of that phenomena. Results of the social coherence pilot survey conducted by Polish CSO (GUS) were a base to construct and calculate multidimensional poverty, social isolation and exclusion. The greatest attention was given to discuss the synthetic index of bad life conditions. To construct the index of the social exclusion an assumption was made that social bonds "secure" in crisis situations, and their lack increases risk of the poverty and exclusion. The social exclusion was defined as a household situation which is affected by at least one of three poverty forms and at the same time is social isolated. A household was recognized as socially isolated if its members do not maintain appropriately frequent relations with the (surrounding them) outer environment.

РЕЗЮМЕ

Сложность социальных явлений и процессов вызывает трудность однозначного их определения. В статье обсуждается предложение комплексного подхода к измерению и анализу убожества и социального исключения, а также простых и сложных показателей позволяющих диагностировать эти явления. Основой для построения и исчисления показателей многомерного убожества, социальной изоляции и социального исключения являются результаты пилотажного обследования социальной сплоченности проведенного ЦСУ. Наибольшее внимание было уделено обсуждению синтетического показателя плохих условий жизни.

При построении показателя социального исключения были приняты предпосылки, что социальные связи «страхуют» при появлении кризисных ситуаций, а их отсутствие увеличивает риск убожества и исключения.

Было принято определение социального исключения как ситуация домашнего хозяйства, которое задевает хотя бы одна из трех форм убожества и одновременно подвергается оно социальному исключению. Считается, что домашнее хозяйство является исключенным с социальной точки зрения, если у его членов нет (с соответствующей периодичностью) контактов/отношений с окружающей внешней средой.

Czesław DOMAŃSKI, Mirosław SZREDER

Demografia oderwana od populacji ludzkiej?

Postęp w nauce i technologii, a także ogólny rozwój cywilizacyjny sprawiają, że przedmiotem zainteresowania naukowców staje się coraz więcej dziedzin rzeczywistości, w której żyjemy i funkcjonujemy. Definiowane są nowe tematy badawcze, które naukowcy potrafią opisywać i analizować. W ten sposób powstają nowe dyscypliny i dziedziny nauki, z właściwym sobie instrumentarium badawczym, takie jak: biotechnologia, psychometria, biocybernetyka i inne. Jest to naturalna droga rozwoju nauki, przyczyniająca się do koncentracji wysiłku badawczego na konkretnych problemach, ułatwiająca komunikowanie się uczonych danej dyscypliny, a przez to służąca zwiększeniu efektywności badań.

Obok tego, w środowiskach naukowych czy naukowo-urzędniczych można zaobserwować inną tendencję — tworzenia nadmiernie wąskich specjalizacji naukowych, niewykazujących istotnej odrębności i nadawania im nieuprawnionych nazw, zaczerpniętych z innych dziedzin nauki. Dzieje się to także w obrę-

bie nauk ilościowych, w tym w statystyce i demografii. Nieznane są nam powody, dla których ustalone i zdefiniowane od dawna pojęcia statystyczne próbuje się niekiedy oderwać od ich właściwego znaczenia i przypisać im znaczenie zupełnie inne. Nie dzieje się to, na szczęście, na masową skalę, ale budzi niepokój, zwłaszcza wtedy, gdy dotyczy kategorii jednakowo rozumianych we wszystkich najważniejszych językach naszego kręgu kulturowego. Brak szacunku dla języka, niefrasobliwość albo chęć bycia oryginalnym sprawiają, że niektórzy badacze próbują ustalonym od wieków terminom statystycznym nadać znaczenie zupełnie im obce. Dzieje się tak ze słowem **demografia**.

Jak wiadomo, termin „demografia” pochodzi od dwóch słów greckich: *demos*=lud oraz *grapho*=piszę i oznacza naukę o ludności zajmującą się jakościowymi i ilościowymi badaniami stanów, struktur, ruchów i rozwoju ludności w określonych warunkach historycznych.¹ Nie da się słowa demografia oderwać od ludzi i przypisać innym zbiorowościom. A tak się niestety dzieje, o czym przekonać się można nie tylko śledząc referaty i artykuły naukowe z zakresu funkcjonowania przedsiębiorstw, ale także niektóre publikacje Eurostatu, a coraz częściej również czytając monografie naukowe. Ostatnio, na jednej z konferencji naukowych można się było przekonać o tym, że część środowiska demografów nie tylko nie sprzeciwia się zmianie znaczenia słowa demografia, ale zmianę tę wspiera. Chodzi w szczególności o stworzone przez kogoś i wkraczające w sposób nieuprawniony do obiegu naukowego pojęcie „demografia przedsiębiorstw”.

W książce G. Dehnel pt. *Rozwój mikroprzedsiębiorczości w Polsce w świetle estymacji dla małych domen*² znajdujemy następujące stwierdzenie: *Gałąź wiedzy zajmującą się badaniem procesów związanych z powstawaniem i upadkiem przedsiębiorstw określa się mianem demografii przedsiębiorstw (ang. business demography).* Nie jest to — w naszym przekonaniu — żadna gałąź wiedzy, lecz pewien obszar badawczy, niepoprawnie nazwany, należący do takich dyscyplin wiedzy, jak: mikroekonomia, ekonomika przedsiębiorstw, statystyka ekonomiczna. A fakt, że używa się tam wskaźników typu: *birth rate, survival rate, death rate* nie upoważnia do używania nazwy demografia. Mówiąc demografia mamy przed oczyma przede wszystkim ludzi, ich bogatą różnorodność i zmienność w wielu przekrojach, które są przedmiotem zainteresowania demografów. Istotą i samą esencją słowa demografia są ludzie (lub ludy). Odniesione zaś do innych zbiorowości: jednostek organizacyjnych, podmiotów gospodarczych, instytucji nie jest ono w stanie zachować swojej prawdziwości. O tę prawdziwość znaczenia słów troszczyć się powinni przede wszystkim naukowcy, dla których precyzja i jednoznaczność są warunkiem koniecznym wzajemnego zro-

¹ Tak jest powszechnie rozumiana demografia w Polsce i za granicą. P. R. Cox w książce *Demography* (1976), Cambridge University Press, Cambridge, definiuje demografię następująco: *Demography — the study of human populations, with respect to their size, structure and dynamics, by statistical methods* (Demografia — badanie za pomocą metod statystycznych zbiorowości ludzkich z uwzględnieniem ich wielkości, struktury i dynamiki). Por. także *The Cambridge Dictionary of Statistics*, s. 112.

² (2010), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 168.

zumienia się w swoich badaniach. W innym przypadku będzie to marnowanie wysiłku na wyjaśnianie terminów i kategorii, które na samym wstępie powinny być jednoznacznie zdefiniowane.

Można sobie wyobrazić, że termin demografia zostaje uzupełniony o rzeczownik pełniący funkcję przymiotnika i zgodzić się, że przykładowo: *demografia obszarów wiejskich* oznacza procesy ludnościowe na obszarach wiejskich, *demografia ludzi młodych w Polsce* oznacza procesy ludnościowe (demograficzne) w grupie ludzi młodych w Polsce itd. **Nie może jednak dodany do słowa „demografia” rzeczownik (w funkcji przymiotnika) zmieniać znaczenia słowa demografia.** Wewnętrzna sprzeczność kategorii „demografia przedsiębiorstw” istnieć będzie zawsze, dopóki dotyczyć będzie ruchu naturalnego w zbiorowości przedsiębiorstw, a nie w zbiorowości ludzi (*demos*).

W dyskusji nie może być argumentem, co czynią niektórzy zwolennicy terminu „demografia przedsiębiorstw”, fakt używania podobnego terminu w języku angielskim. **Termin *business demography* uważamy także za błędny i wewnętrznie sprzeczny.** Tłumaczyć go można na język polski jako „demografia przedsiębiorstw” albo szerzej, jako „demografia gospodarcza”. Gdyby uznać ten termin za uprawniony, to już wkrótce, po „demografii przedsiębiorstw”, usłyszymy o „demografii towarów”, „demografii usług” itd. Wszak jeżeli przedsiębiorstwa mają swoje narodziny na rynku, trwanie życia, zgon, to przecież towary i usługi także. Czy oznaczać to miałyoby, że zamiast o fuzji przedsiębiorstw będziemy mówić o małżeństwie przedsiębiorstw, a zamiast o podziale usługi na dwie różne — o ich rozwodzie? Czy naprawdę demografowie godzą się na to, aby używać terminu demografia w całkowitym oderwaniu od człowieka i populacji ludzkiej?

Za słabo uzasadnione uważamy powody wyodrębniania problematyki ruchu naturalnego i dynamiki przedsiębiorstw w oddzielną gałąź wiedzy. W tym przypadku termin „demografia przedsiębiorstw” ma służyć jedynie do nazwania pewnego zbioru zagadnień z zakresu funkcjonowania przedsiębiorstw. Tak jest w ofercie edukacyjnej Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH, gdzie opis tej kategorii („demografia przedsiębiorstw”) przyjmuje postać: tworzenie, funkcjonowanie, ryzyko i niepewność, wczesne ostrzeganie, kryzys, restrukturyzacja, relokacja, cykl życiowy, bankructwo. Innym z kolei służy do nakreślenia wąskiego pola badawczego w obrębie problematyki funkcjonowania przedsiębiorstw. W obu przypadkach użycie nazwy „demografia” uważamy za nieuzasadnione i wprowadzające w błąd. Rolą nauki jest objaśniać rzeczywistość, wyjaśniać jej mechanizmy, a nie wprowadzać zamęt do pojęć, które, tak jak demografia, nigdy i w żadnym języku nie utraciły swojego pierwotnego znaczenia. *Jednym z głównych zadań umysłu ludzkiego jest dokonanie tego, by świat, w którym żyjemy, był dla nas zrozumiały. Jest to zadanie nauki...* — stwierdza K. R. Popper w swoim dziele *Mit schematu pojęciowego. W obronie nauki i racjonalności*.³

I ostatnia kwestia, to sam język, jako narzędzie porozumiewania się ludzi. Tworzenie i wprowadzanie do użycia terminów wewnętrznie sprzecznych nie

³ (1995), Książka i Wiedza, s. 49.

tylko szkodzi językowi polskiemu, ale grozi tym, że przestaniemy się nawzajem rozumieć. Pisarz W. Myśliwski przed kilkoma laty w jednym z wywiadów mówił: *Kiedyś zagrożeniem języka była nowomowa, teraz ustrój się zmienił, lecz język pozostaje nadal zagrożony, standaryzuje się, ubożeje. Chcąc nie chcąc nasiąkamy złą polszczyzną polityków, tkwimy w pajęczynie pism, okólników, mowy urzędowej. A niewola człowieka zaczyna się od niewoli języka.*⁴ Wydaje nam się, że w nauce szczególnie wykazać trzeba szacunek dla języka, znaczenia słów i ich precyzji. Nie godzimy się na drastyczne zmiany utrwalonego znaczenia słów, prowadzące do wewnętrznych sprzeczności i rosnącego wzajemnego niezrozumienia. Tych, którzy temu ulegli, zachęcamy do refleksji na temat języka i jego dziedzictwa, o które należy się troszczyć, pozostawiając ich z następującym fragmentem tekstu eseisty i tłumacza, miłośnika języka polskiego — Zygmunta Kubiaka⁵: *Język mój dziedziczę po wszystkich moich przodkach, tych, którzy na tej ziemi się urodzili, i tych, co urodzili się daleko stąd i tu przyszli, znajdując u nas dom i ojczyznę na wieki, stając się na wieki Polakami. (...) Najróżniejsze wiatry przywiały do nas najróżniejsze słowa, wiatry i wichry wiejące po tej rozległej równinie europejskiej nad wodami Bałtyku, którą miano nazwać Europą Środkową. A także wielkie prądy duchowe niosły nowe słowa, prądy płynące znad Morza Śródziemnego, z Grecji, z Italii, z klasztorów włoskich, ze strun lutni francuskich pieśniarzy. Wszystkie wichry i nurty przynosiły najrozmaitsze elementy, a tu, nad Wisłą była siła, była moc, która te elementy ogarniała, łączyła, stapiała w nierozzerwalną jedność. To mi się wydaje w kulturze polskiej szczególnie piękne.*

prof. dr hab. Czesław Domański — Uniwersytet Łódzki, **prof. dr hab. Mirosław Szreder** — Uniwersytet Gdański

SUMMARY

The article discusses doubts concerning use of the term "enterprise demography" due to the word "demography" connected with social science. This form is popular in economic statistics of Poland and Europe. It is used in regulations of European Parliament as well. The purpose of the Authors' initiative is to wrote out a terminology which could replace terms borrowed from other science areas.

РЕЗЮМЕ

Статья имеет характер дискуссии. Ее темой являются сомнения употребления понятия «демография предприятий» в отношении к использованию связанного с общественными науками слова «демография». Это

⁴ Wywiad udzielony „Tygodnikowi Powszechnemu” z 28 maja 2006 r., s. 26.

⁵ Kubiak Z. (2002), *Nowy Brewiarz Europejszka*, Biblioteka Więzi, s. 46 i 47.

понятие обычно используется в экономической польской и европейской статистике, находится также в законодательских распоряжениях Европейского парламента.

Предпринята авторами инициатива была направлена на разработку терминологии заменяющей понятия заимствованной лексики из других областей науки.

Od Redakcji

Zamieściliśmy artykuł Panów Profesorów, którym szczególnie bliskie są zasady poszanowania języka polskiego, w tym zwłaszcza poprawne definiowanie pojęć w nowych dziedzinach wiedzy. Publikując tę wypowiedź chcemy zachęcić Czytelników do podjęcia dyskusji nad słownictwem stosowanym w literaturze statystycznej.

Bezkrytyczne przejmowanie wyrażen z języków obcych nie tylko zniechęca i drażni Czytelników, ale może również powodować błędne rozumienie znaczenia wielu nowych pojęć.

Mamy nadzieję, że inicjatywa Profesorów Cz. Domańskiego i M. Szredera, zmierzająca do tworzenia i upowszechnienia prawidłowej terminologii, stanowić będzie dodatkowy czynnik ułatwiający popularyzację statystyki wśród osób zainteresowanych rozwojem tej dziedziny wiedzy i działalności praktycznej.

Poniżej zamieszczamy również pierwszy głos w dyskusji, opracowany na prośbę Redakcji.

Katarzyna WALKOWSKA

W sprawie terminologii stosowanej w statystyce

Pojęcie „demografia przedsiębiorstw” budzi wątpliwości ze względu na wykorzystanie powiązanego z naukami społecznymi słowa „demografia”. Sformułowanie to jest jednak powszechnie używane przez statystykę gospodarczą, zarówno polską jak i europejską (jest to jeden z elementów strukturalnej statystyki przedsiębiorstw), a także w publikacjach naukowych. Zostało ono również zapisane w rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczących statystyki strukturalnej przedsiębiorstw w wersji językowej angielskiej (*business demography*) i polskiej. Ze względów praktycznych, aby uniknąć nieporozumień w komunikowaniu się na forum krajowym i międzynarodowym, a także, aby

zachować zgodność z obowiązującymi aktami prawnymi, pojęcie „demografia przedsiębiorstw” jest obecnie stosowane w pracach z tego zakresu prowadzonych w GUS. Staramy się jednak nie nadużywać tego sformułowania i, w miarę możliwości, oddawać jego treść w sposób opisowy.

Inicjatywa zmierzająca do wypracowania terminologii zastępującej pojęcia zapożyczające słownictwo powiązane z inną dziedziną, takie jak np. „demografia przedsiębiorstw” czy też „cykl życia produktu”, może przyczynić się do stworzenia i rozpropagowania nowych terminów. Należy jednak przy tym pamiętać, że proponowane określenia powinny być precyzyjne i pozwalać na jasne odróżnienie ich od już istniejących i stosowanych terminów.

mgr Katarzyna Walkowska — GUS

BADANIA I ANALIZY

Magdalena MARCZYK¹, Paweł BARTOSZCZUK

Dynamika importu i eksportu głównych surowców wtórnych

Transgraniczne przemieszczanie odpadów jest związane z wysokim poziomem handlu międzynarodowego. Do najważniejszych czynników mających wpływ na obroty handlowe danego kraju należą koniunktura oraz kurs walutowy (Stefański, 2005). Podejmowane są liczne badania nad określeniem czynników determinujących dynamikę importu i eksportu, w szczególności po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (Barteczko, Przystupa, 2006; Dudek, 2008; Ministerstwo Gospodarki, 2008; Stefański, 2005). Od 1 maja 2004 r. w Polsce obowiązywały przepisy rozporządzenia Rady (EWG) nr 259/93 z 1 lutego 1993 r. w sprawie nadzoru i kontroli przesyłania odpadów do Wspólnoty Europejskiej oraz poza jej obszar (Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej nr L 30/1 z 6.02.1993 r.). Zgodnie z tym rozporządzeniem, każde przemieszczenie odpadów między państwami unijnymi oraz każdy import i eksport do lub z krajów trzecich wymagało tzw. procedury powiadamiania (procedura składania wnio-

¹ Autorka jest doktorantką Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.

sku), zgłoszenia, a następnie zezwolenia. Wyjątek stanowią odpady przeznaczone do odzysku, które są wymienione w Załączniku II do rozporządzenia nr 259/93 w Zielonej Liście Odpadów. Zagadnienie importu i eksportu odpadów od drugiej połowy 2007 r. regulują przepisy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1013/2006 z 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów (Dz. Urz. UE L 190 z 12.07.2006 r., z późn. zm.), wprowadzone do polskiego prawa ustawą z dnia 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów (Dz. U. 2007 Nr 124, poz. 859, z późn. zm.).

Surowce wtórne, zgodnie z definicją stosowaną w statystyce publicznej, są to użyteczne materiały odpadowe powstające w procesach produkcyjnych (odpady poprodukcyjne) oraz wyroby zużyte (odpady poużytkowe), które nie mogą być racjonalnie wykorzystane przez ich posiadacza, a nadają się do celowego wykorzystania przez innego użytkownika, np. w procesie produkcyjnym zastępując surowiec pierwotny. Surowce wtórne dzieli się na metaliczne oraz niemetaliczne. Do surowców wtórnych metalicznych zaliczamy złomy żeliwne i staliwne, złomy metali nieżelaznych i ich stopów, odpady metalurgiczne metali i ich stopów oraz odpady pokonsumpcyjne (poużytkowe) pochodzące głównie ze skupu. Z kolei do surowców wtórnych niemetalicznych zaliczamy odpady powstające w procesach produkcyjnych oraz odpady pokonsumpcyjne (poużytkowe) pochodzące głównie ze skupu. Podstawowymi odpadami niemetalicznymi są: odpady z tworzyw sztucznych, makulatura, złom gumowy, stłuczka szklana, odpady włókiennicze, oleje przepracowane (*Słownik...*, 2010).

Celem artykułu jest ocena dynamiki importu i eksportu wybranych surowców wtórnych metalicznych oraz niemetalicznych w Polsce w latach 1997—2008. Podjęto także próbę określenia korelacji pomiędzy wielkością importu i eksportu poszczególnych grup surowców wtórnych i określenia wpływu wielkości PKB na dynamikę importu i eksportu surowców wtórnych.

ŹRÓDŁA DANYCH

Analizą objęto grupę surowców wtórnych niemetalicznych oraz metalicznych. Dane za lata 1997—2008 uzyskano z publikacji GUS *Ochrona środowiska*. Ich podstawą są badania statystyczne dotyczące obrotu surowcami wtórnymi, prowadzone przez statystykę publiczną od roku 1997. W pierwszej edycji tego badania (1997 r.) uzyskano dane dla jednostek produkcyjnych, natomiast od roku 1998 badanie obejmowało jednostki produkcyjne oraz jednostki handlowe (*Ochrona...*, 1998—2009).

TENDENCJE ZMIAN IMPORTU I EKSPORTU GŁÓWNYCH SUROWCÓW WTÓRNYCH

Analiza wielkości importu i eksportu olejów przepracowanych w latach 1997—2008 wykazała jednorazowy import (w 2003 r. zrealizowany przez grupę jednostek produkcyjnych) oraz jednorazowy eksport (w 2007 r. zrealizowany

przez grupę jednostek handlowych) na poziomie statystycznie nieistotnym. Z tego względu nie analizowano tych danych w dalszej części opracowania.

Dynamika importu i eksportu tworzyw sztucznych

Import tworzyw sztucznych w latach 1997—2008 nie wykazywał wyraźnej tendencji rosnącej albo malejącej. Najwyższe jego wartości — 2,1 tys. ton — odnotowano w latach 1997, 2003 i 2006. Najniższy import (0,2 tys. ton) stwierdzono w 2001 r. i również w tym roku odnotowano średni poziom importu tworzyw sztucznych, który w analizowanym przedziale czasowym wyniósł 1,2 tys. ton. W latach 1997—2007 import tworzyw sztucznych dotyczył wyłącznie jednostek produkcyjnych, natomiast w 2008 r. odnotowano duży udział (42,9%) jednostek handlowych w ogólnym poziomie importu (tabl. 1).

TABL. 1. IMPORT I EKSPORT GŁÓWNYCH SUROWCÓW WTÓRNYCH (w tys. ton)

Rodzaj surowca wtórnego a — import b — eksport	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tworzywa sztuczne ... a	2,1	0,9	0,5	0,8	0,2	1,3	2,1	1,9	1,6	2,1	0,5	0,7
b	2,3	2,5	4,4	4,4	4,5	7,9	7,4	12,2	11,2	15,0	13,3	25,3
Złom gumowy a	0,9	0,5	0,8	3,1	4,0	2,3	4,3	4,7	3,1	2,6	1,9	3,0
b	2,5	3,5	3,9	6,3	7,1	6,4	11,2	9,0	6,2	3,0	3,8	1,1
Stłuczka szklana a	0,0	2,0	0,0	0,0	9,1	12,5	10,3	28,9	38,4	50,5	33,5	27,5
b	0,2	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	3,0	4,8
Makulatura, odpady a	7,9	2,3	0,0	2,4	0,0	28,5	3,7	1,0	0,7	0,9	5,5	10,5
z papieru i tektury b	0,9	0,0	4,2	3,0	3,3	0,5	7,9	26,0	87,2	67,4	74,4	215,8
Odpady włókiennicze a	2,2	1,6	0,7	1,2	1,2	1,7	3,3	3,0	5,6	2,2	3,0	3,3
b	2,9	2,9	5,3	5,7	6,7	8,6	10,0	14,9	14,2	16,2	16,6	18,1
Odpady metaliczne a	6,9	34,8	92,0	108,1	65,9	58,5	16,9	250,4	209,1	307,3	356,1	365,0
b	475,5	374,3	250,9	268,9	344,5	416,4	510,3	497,5	273,2	132,8	262,4	215,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie stwierdzono tendencję rosnącą w eksporcie tworzyw sztucznych. W roku 1997 odnotowano eksport tych tworzyw na poziomie 2,3 tys. ton, a w latach 1997—2002 nastąpił wzrost eksportu. W 2003 r. jego poziom był nieznacznie niższy (o 6,3%) w porównaniu do roku 2002. W 2004 r. eksport tworzyw sztucznych wynosił 12,2 tys. ton, a w kolejnym roku nastąpił jego spadek o 8,2 tys. ton. W 2007 r. poziom omawianego eksportu był o 11,3% niższy w porównaniu do 2006 r., z kolei w 2008 r. poziom eksportu był najwyższy i wyniósł 25,3 tys. ton. Wartość ta była o 90,9% wyższa w porównaniu do roku 1997 i o 63,6% wyższa w porównaniu do średniego poziomu eksportu tworzyw sztucznych w analizowanym przedziale czasowym (tabl. 1).

W latach 1998—2008 większy udział w kształtowaniu wielkości eksportu miały jednostki produkcyjne. Wystąpiła silna korelacja (współczynnik $r = 0,86$)

pomiędzy wartością PKB a poziomem eksportu tworzyw sztucznych (tabl. 2). Można przypuszczać, że wzrost poziomu eksportu tworzyw sztucznych jest związany z poprawą zagranicznej koniunktury (Stefański, 2005).

TABL. 2. WARTOŚCI WSPÓŁCZYNNIKÓW KORELACJI DLA WAŻNIEJSZYCH SUROWCÓW WTÓRNYCH W LATACH 1997—2008

Rodzaj surowca wtórnego	Współczynnik korelacji					
	eksport/ /import	rodzaj korelacji	import/ /PKB	rodzaj korelacji	eksport/ /PKB	rodzaj korelacji
Tworzywa sztuczne	0,02	brak	-0,09	brak	0,86	silna
Złom gumowy	0,10	brak	0,38	słaba	-0,11	brak
Słuczka szklana	0,54	średnia	0,83	silna	0,76	silna
Makulatura, odpady z papieru i tektury ...	0,05	brak	0,03	brak	0,75	silna
Odpady włókiennicze	0,63	średnia	0,53	średnia	0,95	bardzo silna
Odpady metaliczne	-0,61	średnia	0,03	brak	-0,48	średnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dynamika importu i eksportu złomu gumowego

W roku 1997 import złomu gumowego wynosił 0,9 tys. ton, a w roku następnym osiągnął wartość minimalną — 0,5 tys. ton w analizowanym przedziale czasowym. Z kolei w latach 1999—2001 import tego surowca wzrósł o 80%, natomiast w 2002 r. odnotowano gwałtowny spadek poziomu importu złomu gumowego o 42,5%. Jednak w kolejnych latach następował jego wzrost, osiągając w 2004 r. poziom maksymalny — 4,7 tys. ton. Wartość ta była wyższa o 80,9% w porównaniu do roku 1997 oraz o 44,7% w porównaniu do średniej wartości dla okresu badawczego. W latach 2005—2007 następował kolejno spadek poziomu importu złomu gumowego i ponowny wzrost (o 38,7%). W roku kolejnym (2008 r.) miał miejsce wzrost o 3,0 tys. ton. Import złomu gumowego w latach 1997—2008 prowadzony był wyłącznie przez jednostki produkcyjne (tabl. 1).

Eksport złomu gumowego w roku 1997 wyniósł 2,5 tys. ton. W latach 1997—2001 wzrósł on o 64,8%, natomiast w 2003 r. osiągnął wartość maksymalną — 11,2 tys. ton. Wartość ta była o 77,7% wyższa w porównaniu do roku 1997 oraz o 52,4% w porównaniu do średniej wartości dla analizowanego przedziału czasowego. W latach 2004—2006 nastąpił spadek poziomu eksportu złomu gumowego o 66,7%, a w kolejnym roku wzrósł on o 21,2%, natomiast w 2008 r. wartość ta była najniższa i wyniosła 1,1 tys. ton (tabl. 1).

W latach 1997—2008 eksport złomu gumowego prowadziły głównie jednostki produkcyjne, jedynie niewielki eksport zrealizowany przez jednostki handlowe (1,6—2,9%) stwierdzono w latach 1998—2000. Pomimo że Stefański wyka-

zał ogólną tendencję wpływu PKB na zwiększenie importu, to jednak przeprowadzone analizy własne nie potwierdziły występowania takiej zależności w zakresie importu złomu gumowego (tabl. 2). Można przypuszczać, że spadek poziomu importu i eksportu złomu gumowego po roku 2004 jest związany z wprowadzeniem nowych przepisów po wstąpieniu Polski do Wspólnoty Europejskiej, chodzi tu o konieczność uzyskiwania odpowiednich zezwoleń.

Czynnikiem mającym zdecydowany wpływ na poziom eksportu jest koniunktura zagraniczna. Poprawie koniunktury towarzyszy zwiększenie dynamiki polskiego eksportu. Wspólna polityka państw członkowskich Unii spowodowała, że koniunktura krajowa w coraz większym stopniu uzależniona jest od sytuacji gospodarczej pozostałych państw (Dudek, 2008).

Dynamika importu i eksportu stłuczki szklanej

W latach 1997, 1999 i 2000 nie odnotowano importu stłuczki szklanej. W 1998 r. poziom importu wynosił 2,0 tys. ton. W 2001 r. wielkość importu stłuczki szklanej kształtowała się na poziomie 9,1 tys. ton, natomiast w kolejnym roku była o 27,2% wyższa. W 2003 r. nastąpił spadek o 17,6%. Z kolei w latach 2004—2006 odnotowano wzrost ilości importowanej stłuczki szklanej o 42,8%, a w kolejnym roku 2007 import tego surowca zwiększył się o 33,7%. W 2008 r. import stłuczki szklanej wyniósł 27,5% i był o 45,5% niższy w porównaniu do roku 2006. Import omawianego surowca prowadzony był głównie przez jednostki produkcyjne — tylko w 2006 r. odnotowano udział jednostek handlowych (8,9%) w imporcie ogółem.

Eksport stłuczki szklanej wystąpił na poziomie istotnym statystycznie w latach: 1997, 2000, 2001. W 2006 r. roku eksport stłuczki szklanej wyniósł 2,5 tys. ton. W latach 2006—2008 nastąpił wzrost eksportu stłuczki szklanej o 47,9% i w 2008 r. osiągnął wartość maksymalną w badanym przedziale czasowym (4,8 tys. ton).

W latach 1997—2007 dane dotyczące eksportu pochodziły głównie z jednostek produkcyjnych. W 2008 r. odnotowano 50% udział jednostek handlowych w ogólnym poziomie eksportu stłuczki szklanej.

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono (tabl. 2) występowanie silnej korelacji pomiędzy wartością PKB a poziomem importu stłuczki szklanej (współczynnik $r=0,83$) oraz pomiędzy wartością PKB a poziomem eksportu (współczynnik $r=0,75$).

Dynamika importu i eksportu makulatury oraz odpadów z papieru i tektury

W 1997 r. ilość importowanych odpadów z grupy „makulatura oraz odpady z papieru i tektury” kształtowała się na poziomie 7,9 tys. ton. W latach 1999 i 2001 nie odnotowano importu tego rodzaju surowców wtórnych. Natomiast w roku 2002 wyniósł on 28,5 tys. ton. Była to najwyższa wartość w analizowa-

nym przedziale czasowym i była o 72,3% wyższa w porównaniu do roku 1997 oraz o 81,5% w porównaniu do średniej dla lat 1997—2008. W 2003 r. odnotowano spadek wielkości importu makulatury oraz odpadów z papieru i tektury o 82,0% w porównaniu do roku 2002, a tendencja ta utrzymała się w latach 2004 i 2005. Wzrost importu tego surowca wystąpił w roku 2006, osiągając w 2008 r. poziom 10,5 tys. ton i był on wyższy o 91,4% w porównaniu do roku 2005 (tabl.1). Dane dotyczące poziomu importu makulatury oraz odpadów z papieru i tektury pochodziły wyłącznie z jednostek produkcyjnych.

Eksport makulatury oraz odpadów z papieru i tektury w 1997 r. wyniósł 0,9 tys. ton, natomiast w następnym roku nie stwierdzono jego importu na poziomie statystycznie istotnym. W 1999 r. wyniósł on 4,2 tys. ton. W kolejnych latach 2000—2002 nastąpił jego spadek, a od roku 2003 zaobserwowano stopniowy wzrost poziomu eksportu makulatury. W 2007 r. stwierdzono eksport makulatury oraz odpadów z papieru i tektury na poziomie 74,4 tys. ton. W następnym roku osiągnął on najwyższą wartość 215,8 tys. ton. Zatem poziom eksportu w 2008 r. był wyższy o 65,5% w porównaniu do roku 2007 oraz o 81,1% w porównaniu do średniej wartości dla lat 1997—2008. Do roku 2002 dane dotyczące eksportu pochodziły z jednostek produkcyjnych. W latach 2003—2008 stwierdzono duży udział jednostek handlowych w eksporcie makulatury oraz odpadów z papieru i tektury.

Zaobserwowano istnienie związku między wartością PKB a poziomem eksportu (współczynnik korelacji $r=0,75$).

Dynamika importu i eksportu odpadów włókienniczych

W 1997 r. import odpadów włókienniczych z jednostek produkcyjnych kształtował się na poziomie 2,2 tys. ton. Po odnotowanym spadku importu odpadów włókienniczych w latach 1998 i 1999 (o 56,2%) w kolejnych latach 2000—2005 nastąpił wzrost importowanych odpadów włókienniczych o 78,6%. W 2005 r. osiągnął on wartość maksymalną — 5,6 tys. ton. Wartość ta była o 56,8% wyższa w porównaniu do średniej wartości analizowanego przedziału czasowego. Do roku 2006 odpady włókiennicze importowały jednostki produkcyjne. W 2007 r. odnotowano 46,0% udział jednostek handlowych w imporcie ogółem, a w 2008 r. kształtował się on na poziomie 60,6%.

W 2008 r. poziom eksportowanych odpadów włókienniczych wyniósł 18,1 tys. ton i był on o 84,0% wyższy w stosunku do roku 1997 oraz o 43,8% wyższy w porównaniu do średniej wartości z okresu 1997—2008. Eksport był realizowany głównie przez jednostki produkcyjne. W latach 1998—2001 oraz w roku 2008 stwierdzono niewielki udział jednostek handlowych (w przedziale 0,6—10,3%).

Wykazano bardzo silną korelację pomiędzy wartością PKB oraz wielkością eksportu odpadów włókienniczych (współczynnik $r=0,98$). Podobną sytuację odnotowano w przypadku analizy dynamiki eksportu złomu gumowego (tabl. 2).

Można przypuszczać, że wzrost dynamiki polskiego eksportu związany był z poprawą koniunktury zagranicznej.

Dynamika importu i eksportu wtórnych surowców metalicznych

Import surowców wtórnych metalicznych w latach 1997—2000 wzrósł z poziomu 6,9 tys. ton do 108 tys. ton. W latach 2001—2003 nastąpił spadek tego importu. Z kolei w 2004 r. odnotowano zdecydowany wzrost poziomu importu, który był o 93,3% wyższy w porównaniu do roku 2003 i ponownie był on niższy w 2005 r. (o 16,5% w porównaniu do roku 2004). W kolejnych latach nastąpił wzrost importowanych wtórnych surowców metalicznych aż do poziomu 365,0 tys. ton w 2008 r., co stanowiło najwyższą wartość w analizowanym przedziale czasowym (tabl. 1).

W latach 1997—2008 stwierdzono zróżnicowany udział jednostek handlowych w kształtowaniu poziomu importu wtórnych surowców metalicznych. Najwyższy był on w roku 2003 (63,3%), a w pozostałych latach zawierał się w przedziale 0,4—28,4%.

W 1997 r. poziom eksportu wtórnych surowców metalicznych wynosił 475,5 tys. ton, następnie ulegał stopniowemu zmniejszeniu. Lata 2001—2003 charakteryzowały się wzrostem poziomu eksportu wtórnych surowców metalicznych. W całym analizowanym okresie odnotowano najwyższy poziom eksportu tych surowców w 2003 r. (510,3 tys. ton). W latach 2004—2006 wystąpił spadek poziomu eksportu, a kolejny odnotowano w 2008 r. o 18,0% względem roku 2007 (tabl. 1). W analizowanych latach 1997—2008 eksportem wtórnych surowców metalicznych zajmowały się głównie jednostki handlowe.

Nie odnotowano korelacji pomiędzy wartością PKB a poziomem importu wtórnych surowców metalicznych. Wykazano jednak średnią ujemną korelację (współczynnik korelacji $r=-0,48$) pomiędzy wartością PKB a poziomem eksportu.

Wnioski

1. Przeprowadzona analiza potwierdza wpływ unijnych przepisów prawnych oraz rozwoju gospodarczego na import i eksport odpadów.
2. Udział odpadów metalicznych w imporcie i eksporcie surowców wtórnych był największy.
3. Występuje dodatnia korelacja pomiędzy wartością PKB a wielkością eksportu tworzyw sztucznych, odpadów z makulatury, odpadów z papieru i tektury oraz odpadów włókienniczych.
4. Występuje ujemna korelacja pomiędzy wartością eksportu a wielkością importu wtórnych surowców metalicznych. Stwierdzono także ujemną korelację pomiędzy wartością PKB a wielkością eksportu wtórnych surowców meta-

- licznych. Jest to związane z pogorszeniem ogólnoświatowej koniunktury oraz zmianą regulacji prawnych.
5. Po wejściu Polski do Wspólnoty Europejskiej nastąpił spadek wielkości importu i eksportu złomu gumowego, czego przyczyną było przyjęcie nowych regulacji prawnych oraz konieczność uzyskiwania odpowiednich zezwoleń.
 6. Wykazano wpływ wartości PKB na wielkość importu i eksportu stłuczki szklanej.

mgr inż. Magdalena Marczyk — GUS, **dr inż. Paweł Bartoszczuk** — GUS, SGH

LITERATURA

- Barteczko K., Przystupa J. (2006), *Czynniki określające zmiany strumieni handlu zagranicznego Polski i ekonometryczna prognoza obrotów na lata 2007—2009*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Ministerstwo Gospodarki
- Dudek A. (2008), *Wpływ wybranych czynników na kształtowanie dynamiki polskiego eksportu i importu artykułów rolno-żywnościowych*, XIV Konferencja Naukowa Młodych Ekonomistów Koniunktura gospodarcza — jak daleko do recesji? (2008), Ustroń.
- Ochrona Środowiska* (z lat 1998—2009), GUS
- Słownik pojęć statystycznych* (2010), GUS
- Ocena handlu zagranicznego Polski w 2007 r. (na podstawie danych wstępnych)* (2008), Ministerstwo Gospodarki
- Stefański R. (2005), *Czynniki determinujące dynamikę polskiego importu i eksportu*, [w:] *Problemy wzrostu gospodarczego we współczesnych gospodarkach*, Printgroup, Szczecin

SUMMARY

The objective of the study was the dynamic import and export of some secondary raw materials in years 1997—2008. The influence of the gross domestic product on the import and export volume of secondary raw materials was also analyzed. The data presented in this article have been prepared on the basis of the yearbook „Environment Protection” published by Central Statistical Office of Poland. The positive correlation between value of the gross domestic product and the volume of following material export: plastics, waste paper and cardboard waste, textile waste has been found. The influence of the gross domestic product on the volume of import cullet was observed. The decrease of import and export volume of rubber scrap was reported. The negative correlation between value of the gross domestic product and volume of export of metallic raw materials has been found.

Темой статьи является оценка динамики импорта и экспорта вторичного сырья в Польше в 1997—2008 гг, а также анализ влияния ВВП на размер внешней торговли в этой области. Основой разработки были данные из публикации ЦСУ Охрана окружающей среды. Была показана положительная корреляция между величиной ВВП и величиной экспорта пластмасс, бумажных отходов и картона, текстильных отходов и отрицательная с величиной экспорта металлического сырья. В статье отмечается влияние ВВП на величину импорта и экспорта битого стекла и понижение величины импорта и экспорта резинового лома.

Piotr SZUKALSKI

Relacja urodzeń noworodków płci żeńskiej i męskiej w czasie i przestrzeni

Do kanonu współczesnej demografii należy stwierdzenie o stałości relacji między liczbą urodzeń płci męskiej i żeńskiej. Prawidłowość mówiąca, że zazwyczaj na każde 100 urodzeń dziewcząt przypada 105—106 urodzeń chłopców w demografii ma status „mądrości ludowej”, która w niektórych opracowaniach traktowana jest jako jedna z nielicznych stałych zasad obowiązujących „zawsze i wszędzie” (Chesnais, 2002). Zależność ta została zaobserwowana już w XVII w. wzbudzając duże zainteresowanie badaczy zjawisk społecznych i przyrodniczych, które utrzymywało się do II wojny światowej, a dziś zostało ograniczone (np. prawidłowość tę wykorzystuje się do oszacowania skali dzieciobójstwa we współczesnych Chinach czy szerzej — do określenia skali preferencji co do płci dziecka w Azji Południowo-Wschodniej).

Celem artykułu jest przyjrzenie się, na ile ta prawidłowość jest powszechna we współczesnym świecie i wyjaśnienie, jakie czynniki oddziałują ewentualnie na odchylenia i fluktuacje. Artykuł rozpocznie od spojrzenia na miary pozwalające określić relacje liczbowe pomiędzy przedstawicielami obu płci w momencie narodzenia oraz dokonania krótkiego rysu historycznego zainteresowania tym zagadnieniem.

MIARY NADWYŻKI URODZEŃ CHŁOPCÓW

Punktem wyjścia do sformułowania wspomnianej zależności było porównanie bezwzględnej liczby urodzeń płci męskiej i żeńskiej. Jednak takie proste zestawienie pozwala jedynie na określenie, czy w długim czasie rodzi się regularnie więcej dzieci jednej płci, bez możliwości ustalenia skali potencjalnych różnic i jej stałości/zmienności.

Podstawową miarą pozwalającą na określenie względnej nadwyżki urodzeń chłopców jest iloraz urodzeń dzieci płci męskiej i żeńskiej w przeliczeniu na 100 czy 1000 urodzeń dziewcząt, czyli współczynnik maskulinizacji noworodków¹. Używany jest on powszechnie od drugiej połowy XVIII w., a za jego pomysłodawcę uważa się wybitnego francuskiego matematyka P. E. Laplace'a. Jest on również inicjatorem obliczania powszechnie stosowanych współczynników demograficznych (Brian, Jansson, 2007)². W tym samym czasie zaczęto stosować inny miernik — udział urodzeń dzieci danej płci, traktowany wręcz tylko jako wartość prawdopodobieństwa.

Obecnie oba mierniki względne wciąż są powszechnie używane, choć częściej do porównań używany jest pierwszy z nich — proporcja urodzeń dzieci płci męskiej do płci żeńskiej, najczęściej po przyjęciu, że urodzenia dziewcząt stanowią 100 lub 1000. W przypadku niniejszego opracowania miernik ten również stanowić będzie podstawowy wskaźnik, przy wykorzystaniu stałej równej 100.

Niekiedy używana jest miara odwrotna do przedstawionego współczynnika maskulinizacji — współczynnik feminizacji. Używany jest on jednak tylko wtedy, gdy zestawiany jest z wartościami obliczonymi dla innych grup wieku, jako ilustracja wpływu nadumieralności mężczyzn na kształtowanie się struktury ludności według płci i wieku.

BADANIA NAD RELACJĄ LICZBY URODZEŃ NOWORODKÓW PŁCI ŻEŃSKIEJ I MĘSKIEJ W PRZESZŁOŚCI

W dalekiej przeszłości stale występującą nadwyżkę urodzeń chłopców interpretowano w kategorii „fizykoteologii”. Było to podejście rozpowszechnione w wieku XVIII, wykorzystujące istniejący wówczas zestaw metod do badania natural-

¹ W literaturze anglojęzycznej termin *sex ratio at birth* zastępowany jest niekiedy wyrażeniem *secondary sex ratio*, zbudowanym niejako w opozycji do *primary sex ratio* (stosunek liczby poczęć chłopców do liczby poczęć dziewcząt), wielkości bardziej hipotetycznej niż rzeczywistej z uwagi na trudności dokonania pomiaru, ocenianej z reguły jako wielkość z przedziału 200–400 (Markle, 1974, s. 131).

² W rzeczywistości ilorazem tym posługiwał się już wcześniej np. protoplasta demografii Graunt oraz niemiecki pastor Süssmilch. Jednak obaj podawali wyniki swych obliczeń jako iloraz dwóch liczb, bez wykorzystywania „okrągłej” stałej (10 podniesionych do odpowiedniej potęgi) — według Graunta dla Londynu stosunek ten wynosił 14:13, a dla wiejskich okręgów Anglii 16:15, z kolei Süssmilch podawał wielkość 21:20, co utrudniało obliczenia. Dodatkowo w przypadku drugiego z wymienionych badaczy, z uwagi na nikły zasięg oddziaływania jego prac, do ostatniej dekady XVIII w. nie wywarł on wpływu na ówczesny sposób dokonywania obliczeń. Jako przykład trwałości takiego podejścia przywołać można przykład J.-B. Moheau, który jeszcze w roku 1778 szacował, że we Francji na 31 urodzeń przypada 16 urodzeń chłopców i jedynie 15 urodzeń dziewczynek (Brian, Jansson, 2007).

nych zjawisk, w celu odkrycia porządku wynikającego z oddziaływania boskiej mocy. W demografii po dziś dzień znane są koncepcje pastora T. R. Malthusa czy mniej znanego obecnie pastora J. P. Süßmilcha, autora znamiennej pracy *Die göttliche Ordnung in den Veränderung des menschlichen Geschlechts, aus der Geburt, Tod, und Fortpflanzung desselben erwiesen* (*Boski porządek w zmianie ludzkiego gatunku wskazywany przez urodzenia, zgony i rozmnażanie się*) z 1741 r. W przywołanej pracy przeczytać można, że zbliżona liczba urodzeń obu płci w warunkach wyższej umieralności chłopców wskazuje na nienaturalność poligamii. A zatem obserwacja liczbowego stosunku urodzeń dziewczynek i chłopców wykorzystywana była jako swoiste naukowe narzędzie utwierdzające zasady funkcjonowania społeczeństwa, wynikające z podstaw chrześcijaństwa³.

Kształtowanie się relacji urodzeń dzieci płci żeńskiej i męskiej przez wiele stuleci wzbudzało zainteresowanie, zwłaszcza z uwagi na rozpowszechnione przekonanie, że w okresach poprzedzających wojny rodzi się więcej chłopców niż zazwyczaj. Uważano, iż społeczeństwo w naturalny, choć podświadomy, sposób „przygotowuje się” do zrekompensowania wysokich strat młodych mężczyzn biorących udział w działaniach wojennych. O popularności i znaczeniu takiego przekonania w przeszłości świadczyć może fragment *Pana Tadeusza*, w którym Gerwazy w obecności generała Dąbrowskiego prorokuje zaręczonej z Tadeuszem Zosi: *...syn będzie, bo wojny nadchodzą, a w czasie wojny zawsze synowie się rodzą* (Mickiewicz, 1984).

Badania prowadzone w XIX i na początku XX w. pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków (Szulc, 1925):

- 1) stale występuje nadwyżka liczby urodzeń chłopców nad urodzeniami dziewcząt;
- 2) istnieją regionalne różnice w skali tej nadwyżki;
- 3) zróżnicowanie to występuje również w przekroju miasta/wieś, urodzeń małżeńskich/pozamałżeńskich, przy czym nadwyżka jest większa w przypadku ludności wsi oraz urodzeń małżeńskich;
- 4) występuje zdecydowanie większa maskulinizacja urodzeń martwych niż urodzeń żywych;
- 5) istnieją niekiedy znaczące zmiany wielkości współczynnika maskulinizacji na tym samym terenie w czasie, przy czym dla okresu poprzedzającego I wojnę światową obserwowano przede wszystkim tendencję do zmniejszania się dysproporcji liczby urodzeń obu płci.

Stefan Szulc we wnioskach pisał: *wobec tych faktów (...) nie może być mowy o jakimś matematycznie stałym stosunku liczbowym urodzeń chłopców i dziewcząt, o jakimś niezmiennym „prawdopodobieństwie” urodzenia się dziecka tej czy innej płci* (Szulc, 1925).

Formułując w okresie dwudziestolecia międzywojennego wnioski, Szulc na podstawie analizy dostępnych danych dla Polski i prac statystycznych pochodzących z innych krajów znalazł jednocześnie wystarczająco silne przesłanki,

³ To nastawienie widoczne jest również w pracach innego osiemnastowiecznego badacza J. Arbuthnota, który w roku 1710 pisał: *Gatunek ludzki nigdy (...) nie zaginie, ponieważ każdy mężczyzna może mieć swoją kobietę i to w odpowiednim wieku. Ta równa liczba mężczyzn i kobiet nie jest dziełem przypadku, lecz Bożej Opatrzności, pracującej na rzecz dobrego celu* (Brian, Jansson, 2007).

aby potwierdzić tezę wyrażoną przez Adama Mickiewicza⁴. Jednak z dzisiejszej perspektywy można przypuszczać, że prawidłowości sformułowane przez przywołanego wybitnego statystyka i demografa zostały zbudowane na danych statystycznych, których jakość może budzić wątpliwości. Pora zatem przyjrzeć się źródłom dyskusyjnej wartości danych na temat nadwyżki urodzeń chłopców.

ŹRÓDŁA ZNIEKSZTAŁCEŃ WARTOŚCI WSPÓŁCZYNNIKÓW MASKULINIZACJI

Wartość współczynnika maskulinizacji niekiedy znacząco odbiega od oczekiwanego przedziału 105—106. Wynikać to może z kilku zniekształcających czynników. Jedynym źródłem zniekształceń występującym w przeszłości były uchybienia w rejestracji urodzeń, mające dwojakie źródła.

Po pierwsze, występował świadomy brak rejestracji dziecka w uprawnionych do tego instytucjach. W przypadku niemożności dotarcia do urzędu lub niechęci do podejmowania tego typu starań rejestracja stawała się z definicji selektywna. Jeśli istniały przy tym zwyczajowe różnice odnoszące się do prawa spadkowego potomstwa różnej płci, występowała z reguły nadreprezentacja dzieci płci uprzywilejowanej wśród zarejestrowanych urodzeń. Rodzice byli bardziej skłonni do podjęcia trudów wychowania dziecka w ich ocenie „cenniejszego”, zapewniając mu tym samym pełne oficjalne uznanie jego praw spadkowych. Po dziś dzień ta świadoma niechęć do rejestrowania widoczna jest np. w Chinach, gdzie zgodnie z konfucjańską tradycją za dziedzica i opiekuna na starość uznaje się syna. W sytuacji wymuszonego nakazami administracyjnymi ograniczenia liczby potomstwa wiele dzieci „niższej wartości” (płci żeńskiej) nie jest rejestrowanych (lub wręcz dokonywano dzieciobójstwa). W przeszłości to odmienne wartościowanie dzieci widoczne było również w naszym kręgu kulturowym. Choć w Polsce — jak podkreślają badacze zagadnienia (Bołdyrew, 2008) — problem ten w wiekach XVIII i XIX miał niewielkie znaczenie⁵, jednak w niektórych regionach dziewiętnastowiecznej Francji silnie preferowano dzieci płci męskiej (Flandrin, 1998).

Drugie źródło zniekształceń związane jest z odraczaniem momentu zarejestrowania urodzenia. Wybór momentu rejestracji oddziałuje na interesującą nas proporcję poprzez odmienne prawdopodobieństwo zgonu w pierwszym okresie życia dzieci. Przypomnijmy, że w takim przypadku umieralność dzieci płci męskiej przewyższa natężenie zgonów ich rówieśniczek. W dzisiejszych czasach, przy bardzo niskiej umieralności, czynnik ten ma nikłe znaczenie, lecz w przeszłości uznawany był za podstawowe źródło występujących anomalii w kształtowaniu się stosunku liczbowego chłopcy—dziewczęta. Właśnie odraczaniem chwili rejestracji urodzeń dziewczynek wśród starozakonnych (w sytuacji gdy

⁴ Przesłanki takie znaleźć można analizując dane francuskie dla XX w. — F. Daguet (2002) wskazuje, że w okresach obu wojen światowych współczynniki maskulinizacji noworodków wzrastały z ok. 105 do 107; zaznacza: *To ciekawe zjawisko wciąż nie znalazło żadnego satysfakcjonującego wyjaśnienia.*

⁵ Nie zmienia to faktu, że w przypadku dziecka pierwotnego niemal zawsze oczekiwano narodzin chłopca, sukcesora rodu, podtrzymującego biologiczną ciągłość nazwiska (Bołdyrew, 2008, s. 225).

urodzenia chłopców były w zasadzie natychmiast zgłaszane) przedwojenni demografowie wyjaśniali bardzo duże różnice pomiędzy ludnością chrześcijańską i żydowską, które występowały w XIX w. i w pierwszych dekadach XX w. na ziemiach polskich w zakresie interesującego nas wskaźnika. Przykładowo, W. Kula (2002) obliczył dla okresu z przełomu lat trzydziestych i czterdziestych XIX w., że na tysiąc urodzeń dziewcząt przypadało wśród chrześcijan 1021 narodzeń chłopców, zaś wśród ludności żydowskiej aż 1249.

Współcześnie należy dorzucić jeszcze jedno potencjalne źródło zniekształceń. Rozwój medycyny prenatalnej umożliwia ustalenie płci potomstwa na kilkanaście tygodni przed porodem. W sytuacji występowania kulturowo zdefiniowanych preferencji co do płci potomstwa może to zachęcać czasami rodziców do spędzania płodu o niewłaściwej, ich zdaniem, płci. Obecnie taka sytuacja może występować na szerszą skalę jedynie w niektórych społeczeństwach azjatyckich. Zawyżane są odnotowywane tam wskaźniki liczby chłopców w przeliczeniu na 100 urodzeń dziewczynek. W społeczeństwach cywilizacji zachodniej, w których brak jest preferencji co do płci dziecka, uzyskana na podstawie USG wiedza nie jest wykorzystywana do selekcji płodu, a tym samym nie zniekształca współczynnika maskulinizacji noworodków.

WSPÓŁCZYNNIKI MASKULINIZACJI WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Generalnie, najniższe wartości współczynnika maskulinizacji noworodków obserwowane są w państwach afrykańskich, gdzie wartości te z reguły oscylują wokół przedziału 103—104. Pozostałe kontynenty — pomijając pojedyncze państwa — charakteryzują się wartościami z przedziału 104—107 chłopców na 100 urodzeń dziewczynek (Mace, Jordan, 2005). Odrębność Afryki wynika zapewne z czynnika genetycznego, ponieważ rdzenna ludność tego kontynentu nawet po wielopokoleniowym zamieszkiwaniu w innych regionach świata odznacza się typowym dla Czarnego Łądu poziomem maskulinizacji noworodków, przykładowo Afroamerykanie — 103 (Mathews, Hamilton, 2005).

Wyraźnie odbiegają od typowych wielkości pojedyncze kraje — przede wszystkim Chiny i Indie — aczkolwiek w ostatnich latach najwyższe wartości współczynników maskulinizacji noworodków można zaobserwować w republikach kaukaskich. Na początku XXI w. na 100 dziewczynek „przychodziło tam na świat” 115 chłopców w Azerbejdżanie, 118 w Gruzji i 120 w Armenii. Zdaniem badaczy, podstawową przyczyną skokowego wzrostu tej wielkości była silnie wbudowana w preferencje prokreacyjne w całym regionie Kaukazu chęć posiadania syna. W warunkach generalnego obniżania się dzietności rodzice decydowali się na badania prenatalne i aborcję w przypadku „niewłaściwej płci” płodu, jako metody osiągania potomstwa pożądanego co do płci i ilości. W efekcie, o ile przy pierwszym i drugim urodzeniu brak jest większych odstępstw od typowego dla krajów sąsiadujących z kaukaskimi republikami poziomu współczynnika maskulinizacji, o tyle w przypadku urodzenia trzeciego współczynnik ten osiągał w roku 2000 wartość 140 w Gruzji i 184 w Armenii.

Jednocześnie badania wskazywały, że rodzice, którym jako pierwsze dzieci rodziły się dwie córki, zdecydowanie częściej korzystali z badań prenatalnych oraz z aborcji w sytuacji, gdy następnym dzieckiem miała być dziewczynka (Pison, 2004; Meslé i in., 2005).

Nieco wcześniej maksymalne poziomy maskulinizacji odnotowywano w Korei Południowej — najwyższą wartość 116,5 odnotowano w 1990 r. Ponownie powodem występujących zaburzeń były urodzenia wyższej kolejności, o ile bowiem przy pierwszych urodzeniach w okresie ostatnich trzech dekad na 100 urodzeń dziewczynek nie przypadało więcej niż 108,5 chłopca, o tyle w przypadku urodzeń drugich maksimum wynosiło 117, w przypadku urodzeń trzecich — 202,2, zaś wśród urodzeń kolejnych aż 235,2. Jednakże swoista „europeizacja” ludności Korei Południowej prowadzi do szybkiego obniżania się interesującego nas współczynnika, przy czym proces ten szybciej zachodzi wśród ludności miejskiej (Joo, Hwang, 2006).

W Chinach zauważalna jest przeciwna tendencja do koreańskiej. Współczynnik maskulinizacji noworodków wciąż tam rośnie, osiągając w 2005 r. wartość 120,5. W przypadku Chin zaobserwować można również wyraźne różnice społeczne — w dużych miastach omawiana relacja wynosi 115,2, w mniejszych miastach — 119,9, natomiast wśród ludności wiejskiej — 122,9. Podobnie jak we wcześniejszych przykładach i tu mamy do czynienia z zależnością — im wyższa kolejność urodzenia, tym wyższy poziom maskulinizacji noworodków. Przyczyną jest przede wszystkim dokonywana aborcja po poznaniu płci płodu. Badania chińskie wskazują, że aż 25% płodów płci żeńskiej było usuwanych, podczas gdy dotyczyło to jedynie 1,6% płodów płci męskiej (Li, 2007)⁶.

Z kolei badania nad wpływem stanu odżywiania się matki wskazują na znaczenie środowiska, a konkretnie dostępności do żywności dobrej jakości. W tym przypadku matki dobrze się odżywiające częściej wydają na świat dziecko płci męskiej niż matki niedożywione. Zgodnie z wynikami badań prowadzonych na początku XXI w. w Etiopii, wśród najsłabszych i niedożywionych matek na 100 córek przypadało jedynie 60 synów, zaś w grupie najsilniejszych, dobrze się odżywiających aż 150 (Gibson, Mace, 2003).

Rozszerzeniem teorii wpływu środowiska jest koncepcja stresu ekonomicznego, mówiąca, że długotrwałe pogarszanie się warunków życia wpływa na obniżanie się współczynników maskulinizacji noworodków⁷.

⁶ Jako ciekawostkę przywołać chciałbym szacunki mówiące o demograficznych konsekwencjach utrzymywania się w Chinach preferencji dla męskich potomków. Przy utrzymywaniu się dzisiejszego wzorca małżeńskości, 20,7% mężczyzn z definicji pozbawionych byłoby możliwości znalezienia żony, zaś do roku 2030 liczba ludności osiągnęłaby 84,2% liczby, jaką można by uzyskać przy występowaniu typowej dla krajów europejskich proporcji płci (Li, 2007, str. 7).

⁷ Podejmowane w ostatnich latach próby wyjaśnienia zachodzących w Polsce zmian w kontekście stresu ekonomicznego (pogarszania się warunków życia) nie przyniosły jednakże efektów (Żądzińska i in., 2007). Po części winę za to ponosi wykorzystany w badaniu wskaźnik warunków życia — wskaźnik zmian konsumpcji gospodarstw domowych, miernik ten dla lat niedoborów rynkowych zawyżał poziom życia.

Trzeci czynnik — kulturowy — oddziałuje na proporcje urodzeń chłopców i dziewczynek poprzez świadome zachowania rodziców. W poprzednich wiekach owe zachowania były często pseudoracjonalne (wierzano np., że określone potrawy decydują o płci dziecka, z kolei we Francji w okresie *ancient regime*’u uważano, iż płeć dziecka jest zależna od tego, do którego jajowodu spłynie sperma), natomiast oddziaływanie na rozkład liczby posiadanego potomstwa według płci odbywało się poprzez umieralność wynikającą z niewiedzy i niskiego poziomu higieny czy zaniedbania. We współczesnych społeczeństwach, mających dostęp do badań prenatalnych, zdarza się dokonywanie aborcji, gdy płeć nie jest zgodna z oczekiwaniami rodziców. Podkreślić przy tym należy, że zarówno w poprzednich okresach historycznych jak i obecnie znaleźć można więcej przykładów społeczeństw preferujących posiadanie dzieci płci męskiej niż żeńskiej, aczkolwiek społeczeństwa kręgu kultury judeochrześcijańskiej należą do najmniej skłonnych do ingerowania w tym względzie.

Kończąc niniejszy wątek, warto zapytać, dlaczego gatunek *homo sapiens* wydaje na świat generalnie więcej dzieci płci męskiej niż dziewczynek. Wszak dzieci te wymagają większych nakładów w trakcie ciąży (chłopcy rodzą się z wyższą masą, co oznacza, że mają większe zapotrzebowanie pokarmowe w fazie życia płodowego), ich matki są bardziej narażone na niebezpieczeństwo w czasie ciąży i porodu (np. większy noworodek oznacza większe problemy w czasie porodu), częściej umierają w pierwszych latach życia. Jak się wydaje — podążając tropem „fizykoteologów” — natura, dążąc do proporcji płci w wieku rozrodczym 100:100, co zapewnia optymalne wykorzystanie zdolności reprodukcyjnych populacji, uwzględniła nadumieralność mężczyzn, rekompensując ją wyższą liczbą urodzeń chłopców.

WSPÓŁCZYNNIKI MASKULINIZACJI W POWOJENNEJ POLSCE

Zróznicowanie wartości współczynników maskulinizacji noworodków widoczne jest również w przypadku Polski. Wykres 1 przedstawia informacje odnoszące się do omawianego wskaźnika. Jednak należy pamiętać, że dla okresu międzywojennego dane są zniekształcone ze względu na fakt późnej rejestracji urodzenia przez rodziców⁸. Z uwagi na późne objęcie całego obszaru ujednoliconym systemem statystyki publicznej oraz długi proces gromadzenia i opracowania danych dla obszaru międzywojennej Polski dysponujemy wiarygodnymi informacjami jedynie dla lat 1927—1932.

Należy zauważyć znaczną zmienność współczynników maskulinizacji noworodków — w przypadku populacji powojennej Polski ogółem miernik ten

⁸ Przykładowo, w roku 1935 aż 8,5% rejestrowanych w województwach centralnych urodzeń odnosiło się do urodzeń z lat wcześniejszych. W innych regionach międzywojennej Polski było znacznie lepiej, jednak 2% ogółu rejestracji dotyczyło zdarzeń z lat poprzednich. Rejestracji dokonano niekiedy z kilkuletnim, a w nielicznych przypadkach nawet z kilkunastoletnim opóźnieniem (Gawryszewski, 2005, s. 165).

przyjmował wartości z przedziału 104,9—108,2 urodzenia chłopców na 100 urodzeń dziewcząt (dla ludności miejskiej i wiejskiej odpowiednio 105,3—108,3 i 104,5—108,3). Dane z międzywojnia jedynie w przypadku ludności miast nie mieszczą się w tych przedziałach. Podejrzewać należy, że wynika to ze zniekształceń rejestracji, jak inaczej można bowiem zinterpretować szybki spadek z odnotowanych w latach 1927 i 1928 wielkości do poziomu z roku 1931.

W okresie powojennym rzadko występowały przypadki, w których współczynniki dla ludności wiejskiej przyjmowały wartości wyższe od wartości dotyczących urodzeń w miastach. Sytuacja taka miała miejsce w latach 1946—1951, 1963—1965, 1970, 1974, 1978—1981, 1986, 2003, 2007 i 2008, czyli 18 razy. Wyższe współczynniki maskulinizacji występowały częściej wśród noworodków miejskich. W takiej sytuacji występowała jednocześnie większa różnica bezwzględna (przykładowo, jeśli za dużą różnicę uznamy wartość przynajmniej jednego urodzenia chłopca na 100 urodzeń dziewcząt, to sytuacja taka jedynie dwukrotnie była odnotowana na obszarach wiejskich, podczas gdy sytuację tę zaobserwowano aż dziesięciokrotnie w przypadku terenów miejskich). Pod tym względem szczególne były lata 2002 i 2003, ponieważ wówczas w ciągu roku współczynniki dotyczące miast i wsi zmieniły się radykalnie — w miejsce rekordowej nadwyżki urodzeń chłopców wśród ludności miast (aż 1,71 w przeliczeniu na 100 urodzeń dziewcząt) w roku 2002 pojawiła się niewielka przewaga wartości współczynnika dla urodzeń na wsi.

WIEK MATKI A RELACJA PŁCI U NOWORODKÓW

Zmienność współczynnika maskulinizacji noworodków wynikać może z wielu przyczyn. Jedną z możliwych determinant jest wiek matek. Śledząc jego wpływ na relację urodzeń chłopcy/dziewczeta — odnotowałem dla roku 2003 wyraźnie niższe wartości interesującego nas współczynnika wśród dzieci urodzonych przez kobiety bardzo młode oraz będące w piątej dekadzie życia (wykr. 2). Wykorzystanie tej determinanty jest moim zdaniem logiczne, bowiem zgodnie z przedstawionymi wcześniej badaniami antropologów należy oczekiwać, że matki bardzo młode oraz najstarsze powinny wydawać na świat mniej dzieci płci męskiej ze względu na częściej występujące u nich problemy zdrowotne. Aby uzyskać pewność co do wpływu wieku matki na płeć noworodka, zestawilem te dane z najnowszymi dostępnymi w chwili przygotowywania tego tekstu oraz z wielkościami pochodzącymi z 1960 r., dzięki temu mogłem dysponować lepszym materiałem porównawczym. Jednakże dostępne dane nie pozwalają na określenie wpływu wieku matki dla jednorocznych grup wieku kobiet mających lat 40 i więcej. Dla tej kategorii kobiet uzyskano wyniki: w wieku 40—44 lat — 107,2 oraz w wieku 45 lat i więcej — 107,3 urodzenia chłopców na 100 noworodków płci żeńskiej.

Spostrzeżenie, jakiego można dokonać na podstawie wyk. 2, to występowanie bardzo dużej zmienności współczynnika maskulinizacji noworodków wśród kobiet rozpoczynających, a zwłaszcza kończących aktywność prokreacyjną. W zbiorowości matek mających przynajmniej 45 lat w momencie wydania na świat potomstwa znaleźć można zarówno wartości ekstremalnie wysokie (137,7 urodzeń chłopców na 100 dziewczynek w 2007 r.), jak i najniższe (86,5). Można podejrzewać, że tak duża zmienność w krańcowych podgrupach kobiet w wieku rozrodczym wynika przede wszystkim z relatywnie niewielkiej liczby urodzeń przypadających na kobiety w wieku nie więcej jak 17 lat oraz mających przynajmniej 40 lat.

Wyniki badań prowadzonych w innych krajach potwierdzają tę tendencję. Przykładowo, statystyka Stanów Zjednoczonych z lat 1940—2002 wskazuje, że o ile dla pięcioletnich grup wieku kobiet pomiędzy 15. a 35. rokiem życia różnica między odnotowanymi w tym okresie ekstremalnymi wartościami współczynnika maskulinizacji wynosiła 2%, to dla kobiet starszych wartość ta rosła, przyjmując największe różnice dla mających przynajmniej 45 lat — 22,6%, a nieco mniejsze różnice odnotowano w grupie najmłodszych matek (w wieku poniżej 15 lat) — 13,6% (Mathews, Hamilton, 2005). Dane dotyczące najstarszych matek w Polsce wskazują na występowanie jeszcze większych różnic.

WPLYW SEZONOWOŚCI NA WARTOŚĆ WSPÓŁCZYNNIKA MASKULINIZACJI NOWORODKÓW

Kolejnym czynnikiem, który być może różnicuje w długim okresie poziom maskulinizacji noworodków, może być sezonowość urodzeń. Z uwagi na odmiennie nasłonecznienie w poszczególnych porach roku organizm ludzki produkuje w różnej ilości niektóre hormony. Równocześnie występuje zróżnicowany dostęp do świeżej żywności o właściwej dla rozwoju płodu jakości, co może oddziaływać na płeć potomstwa, a także na jego szanse przeżycia okresu prenatalnego oraz następnie pierwszych dni, miesięcy i lat.

Historycznie w Europie — w społeczeństwach niepotrafiących umiejętnie przechowywać żywności czy poddawać obróbce umożliwiającej przechowywanie ani też przewożenie na dużą skalę i duże odległości — najgorsza z punktu widzenia dostępu do świeżej żywności była sytuacja dzieci urodzonych w czerwcu, a najlepsza tych, które „przyszły” na świat w grudniu. Konstatację tę można wysnuć na podstawie badań zespołu niemieckich badaczy (Doblhammer i in., 2005), którzy analizując trwanie życia według miesiąca urodzenia ustalili, że w przypadku dzieci urodzonych w ostatnich latach XIX w. w Niemczech miesiąc narodzin bardzo silnie determinował szansę przeżycia pierwszych miesięcy, lat, jak i umieralność badaną w dorosłym życiu. Zdaniem niemieckiej badaczki — jej wywód można wzmocnić przez przywołanie teorii ewolucji autorstwa noblisty Fogela (1997) i tzw. hipotezy Barkera (1996) — kluczem do wyjaśnienia występujących różnic jest zrozumienie znaczenia odpowiedniego odżywiania

w ciąży w celu właściwego rozwoju wszystkich tkanek i układów, a tym samym dla występowania (lub nie) problemów zdrowotnych.

Jeśli zatem występuje związek pomiędzy sposobem odżywiania matki a płcią potomstwa można byłoby przypuszczać, że właśnie w tych dwóch miesiącach — grudniu i czerwcu — występować będą wartości ekstremalne współczynnika maskulinizacji (wykr. 3).

Na wyk. 3 widoczna jest bardzo duża zmienność współczynników maskulinizacji noworodków — dla Polski ogółem są to wartości od 104,3 (maj) do 107,4 (grudzień). Jeszcze większą zmienność zaobserwować można zarówno w przypadku ludności miast, jak i wsi, przy czym w drugim przypadku różnice pomiędzy ekstremalnymi miesięcznymi wskaźnikami są zdecydowanie wyższe (101,6 — marzec; 107,4 — kwiecień i grudzień).

Chcąc sprawdzić, czy w tym przypadku można mówić o występowaniu pewnej prawidłowości, porównajmy wyk. 3 z wyk. 4 ilustrującym sezonową fluktuację tegoż współczynnika w roku 1960.

Porównanie obu wykresów nie wskazuje, aby można było stwierdzić występowanie stałej prawidłowości. Należy jednak wziąć pod uwagę, że w ostatnich dekadach ludność krajów rozwiniętych uniezależniła się prawie w pełni od wpływu czynnika sezonowego na sposób odżywiania. Zatem można wniosko-

wać, że zniknęło, a przynajmniej uległo znaczącemu ograniczeniu oddziaływania dostępu do dobrej jakościowo żywności na strukturę płci noworodków.

Podsumowanie

Kwestia stosunku liczbowego dzieci obu płci nie odgrywa w dzisiejszej demografii wielkiej roli. Jednak wraz ze wzrostem w krajach zachodnich liczby ludności pochodzenia azjatyckiego, wiernej swym preferencjom co do płci dziecka ukształtowanym przez kulturę, oczekiwać należy wystąpienia znaczących odstępstw od znanego nam od setek lat tzw. „boskiego porządku”. Obecnie jedynie w literaturze pięknej znaleźć można przykłady skutków spełnienia preferencji co do płci potomka, aczkolwiek z oczywistych względów są one wyolbrzymione *ad absurdum*⁹.

⁹ Myślę tutaj o przypadku przywołanym swego czasu przez Kuijstena (1999, s. 92—96), który — opisując *Powieść demograficzną* (*Demographic novel*) — jako jeden z jej przykładów podał *The first century after Beatrice* pióra Amina Maaloufa. W powieści tej wskutek upowszechnienia się połykanych przez mężczyzn kapsułek, których zawartość uniemożliwiała im płodzenie żeńskiego potomstwa, pojawiają się społeczeństwa, w których na jedno urodzenie dziewczynki przypada 10 urodzeń chłopców.

Współcześnie badania nad maskulinizacją noworodków bardziej interesują antropologów i biologów próbujących znaleźć uzasadnienie występującego zróżnicowania w czynnikach genetycznych, środowiskowych czy kulturowych. Choć badania te umożliwiają coraz lepsze poznanie sposobu oddziaływania poszczególnych czynników, to jednocześnie podkreślają przede wszystkim złożoność ich wzajemnych interakcji.

Jedynym pewnym zatem wnioskiem jest stwierdzenie, że nadwyżka urodzeń chłopców jest zmienna w czasie i w przestrzeni, choć zmienność ta w typowych warunkach ograniczona jest do maksymalnie kilkuprocentowych wahań. Występujące współcześnie większe odstępstwa to jedynie rezultat współwystępowania nowoczesnej technologii i tradycyjnych preferencji co do płci potomstwa.

dr Piotr Szukalski — Uniwersytet Łódzki

LITERATURA

- Barker D. J. P. (1996), *Fetal origins of coronary heart disease*, „British Medical Journal”, No. 311
- Boldyrew A. (2008), *Matka i dziecko w rodzinie polskiej. Ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795–1918*, Neriton, Warszawa
- Brian E., Jaisson M. (2007), *The descent of human sex ratio at birth. A dialogue between mathematics, biology, and sociology*, Springer, Dordrecht
- Chesnais J.-C. (2002), *La démographie*, PUF, Paris
- Daguet F. (2002), *Un siècle de fécondité française. Caractéristiques et évolution de la fécondité de 1901 à 1999*, „INSEE Résultats”, No. 8
- Doblhammer G., Scholz R., Maier H. (2005), *Month of birth influences survival up to age 105+: first results from the age validation study of Germans aged 105+*, Referat prezentowany na XXV International Population Conference, Tours, 18–23 July
- Flandrin J.-L. (1998), *Historia rodziny*, OW Wolumen, Warszawa
- Fogel R. W., Costa D. L. (1997), *A theory of technophysio evolution with some implications for forecasting population, health care costs, and pension costs*, „Demography”, vol. 34, No. 1
- Gawryszewski A. (2005), *Ludność Polski w XX wieku*, IGiPZ PAN, Warszawa
- Gibson M. A., Mace R. (2003), *Strong mothers bear more sons in rural Ethiopia*, „Proceedings of the Royal Society of London” — B (Biology Letters)
- Joo J., Hwang B. (2006), *Statistical yearbook on women 2006*, Korean Women's Development Institute, Seoul
- Kuijsten A. (1999), *Demografiction*, [w:] A. Kuijsten, H. de Gans, H. de Feijter (eds.), *The joy of demography... and other disciplines. Essays in honour of Dirk van de Kaa*, Thela-Thesis, Amsterdam
- Kula W. (2002), *Demografia Królestwa Polskiego w latach 1836–1848*, Wydawnictwo Historyczne, Poznań i Warszawa (pierwsze wydanie maszynopisu przygotowanego w roku 1939)
- Li Sh. (2007), *Imbalanced sex ratio at birth and comprehensive intervention in China*, referat przedstawiony na 4th Asia Pacific Conference on Reproductive and Sexual Health and Rights, Hyderabad, India, October 29–31 2007
- Mace R., Jordan F. (2005), *The evolution of human sex rate at birth: a bio-cultural analysis*, [w:] R. Mace, C. J. Holden, S. Shennan (eds.), *The evolution of cultural diversity: a phylogenetic approach*, UCL Press, London
- Małżeństwa, urodzenia i zgony, 1927, 1928 (1934)*, „Statystyka Polski”, Seria A, tom 27, GUS

- Małżeństwa, urodzenia i zgony, 1929, 1930* (1937), „Statystyka Polski”, Seria C, zeszyt 45, GUS
- Małżeństwa, urodzenia i zgony, 1931, 1932* (1939), „Statystyka Polski”, Seria C, zeszyt 102, GUS
- Markle G. E. (1974), *Sex ratio at birth: values, variance, and some determinants*, „Demography”, vol. 11, No. 1
- Mathews T. J., Hamilton B. E. (2005), *Trend analysis of the sex rate at birth in the United States*, „National Vital Statistics Report”, vol. 53, No. 20
- Meslé F., Vallin J., Badurashvili I. (2005), *A sharp increase in sex rate at birth in the Caucasus. Why? How?*, Referat zaprezentowany na konferencji *CEPED-CICRED-INED Seminar on Female Deficit in Asia: Trends and Perspectives*, Singapore, 5—7 December
- Mickiewicz A. (1984), *Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*, Książka i Wiedza, Warszawa
- Pison G. (2004), *Moins de naissances mais un garçon à tout prix: l'avortement sélectif des filles en Asie*, „Population et Sociétés”, No. 404, Septembre
- Rocznik Demograficzny 1945—1966* (1968), GUS
- Rocznik Demograficzny 2004* (2004), GUS
- Rocznik Demograficzny 2008* (2008), GUS
- Smoliński Z. (1971), *Rozrodczość w latach 1945—2000*, „Studia i Prace Statystyczne”, nr 28, GUS
- Szulc S. (1925), *Względna nadwyżka urodzeń chłopców w czasie wojny i po wojnie*, [w:] *Studia społeczne i gospodarcze. Księga jubileuszowa dla uczczenia 40-letniej pracy naukowej Ludwika Krzywickiego*, Nakładem księgarni F. Hoesicka, Warszawa
- Żądzińska E., Rosset I., Domański Cz., Pawłowski B., Mikulec A. (2007), *Can economic stress affect secondary sex ratio in Poland?*, „Anthropological Review”, vol. 70

SUMMARY

In the demography manuals one can find information on male infant surplus as constant regularity. The purpose of the article is to check if the surplus is constant and to define the most important coefficient which can affect its occurrence. The study presents the most important survey approaches of a sex ratio as well as discussions, if Poland had birth sex proportions typical for the world in the last century.

РЕЗЮМЕ

В учебниках по демографии в качестве неизменяемой закономерности среди новорожденных выступает излишек мальчиков. Целью статьи является уточнение, является ли этот излишек постоянным, а также определение главных факторов, которые могут влиять на его наличие. В статье представлены также главные направления обследований коэффициента маскулинизации. Был рассмотрен вопрос, характеризовалась ли Польша в последнее столетие типичной для современного мира величиной пропорций рождений мужского и женского пола?

Marlena PIEKUT

Ochrona własności intelektualnej w Polsce i w krajach europejskich

Ochrona własności intelektualnej stanowi niezbędny element prawidłowego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Jedną z podstawowych zasad umożliwiających rozwój technologiczny jest sprawny, skuteczny oraz nowoczesny system ochrony niematerialnych składników przedsiębiorstwa.

Dobra niematerialne, jako składnik kapitału przedsiębiorstwa, można podzielić na niechronione (tzw. wolne) oraz chronione. Dobra niechronione są w pełni dostępne, natomiast korzystanie z dóbr chronionych uzależnione jest od podmiotu, który ma do niego prawo.

Dobra chronione można podzielić na chronione z mocy prawa (podlegające ochronie na danym terytorium i w określonym czasie, np. patenty) oraz chronione przez utajnienie (wszelkiego rodzaju tajemnice organizacyjne, techniczne, utrzymywane przez daną jednostkę w poufności) (Teneta-Skwiercz, 2005). Zapewnia to system ochrony własności intelektualnej w Polsce.

Na własność intelektualną składają się własność przemysłowa¹ oraz literacka i artystyczna. Własność przemysłowa obejmuje wynalazki, wzory przemysłowe i użytkowe, znaki towarowe i usługowe, oznaczenia pochodzenia, nazwy handlowe, zwalczanie nieuczciwej konkurencji oraz tajemnice produkcyjne. Własność literacka i artystyczna obejmuje dzieła naukowe, muzyczne, literackie, choreograficzne i pantomimy, filmy, malarstwo, rzeźbę, dzieła fotograficzne i architektoniczne, a także mapy, plany, dzieła rytownicze itp. (Zajączkowski, 2003).

CEL I ZAKRES ARTYKUŁU

W opracowaniu omówione zostaną wyniki statystyczne dotyczące ochrony własności przemysłowej. Celem artykułu jest też skonfrontowanie ochrony własności przemysłowej w Polsce z innymi krajami.

Materiał źródłowy stanowi statystyka GUS oraz Eurostatu, a także priorytety Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka.

Ochrona własności przemysłowej w Polsce

Własność przemysłowa stanowi, obok prawa autorskiego, własność intelektualną. Jest ona wynikiem inwencji twórczej człowieka, jego kreatywności i po-

¹ Termin przyjęty z języka angielskiego, *industry* — w języku polskim oznaczający przemysł, gałąź działalności gospodarczej.

myślowości, której rezultatem jest tworzenie przedmiotów własności przemysłowej wykorzystywanych w gospodarce. Pojęcie własności przemysłowej odnosi się do przemysłu (także rolnego i wydobywczego) i handlu oraz do wszystkich produktów naturalnych i wytworzonych. Postępowanie w tym zakresie reguluje prawo własności przemysłowej, które umożliwia uzyskanie ochrony w postaci praw wyłącznych na poszczególne przedmioty własności przemysłowej, wynikających z ustawodawstwa.

Zgodnie z prawem przedmiotami własności przemysłowej są wynalazki. Według GUS (*Nauka...*, 2009) wynalazek jest to nowość, która nie stanowi części dotychczasowego stanu techniki. Przez stan techniki należy rozumieć wszystko to, co zostało podane do wiadomości powszechnej w formie ustnego bądź piśmennego opisu, przez stosowanie, wystawienie lub ujawnienie w inny sposób. Wynalazek może uzyskać patent, jeżeli spełnia warunek, że jego wykorzystanie jest zgodne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami.

W Polsce w latach 2000—2007 liczba wniosków składanych do Urzędu Patentowego wynosiła ok. 2100—2400 rocznie. Najwięcej zgłoszeń wpłynęło w 2000 r. — ponad 2400, a najmniej w 2005 r. — ok. 2030. Do 2005 r. zgłaszano więcej wynalazków zagranicznych (od ok. 4000 do ponad 5000). Liczba uzyskiwanych patentów na wynalazki zagraniczne wynosiła od ponad 1000 do ponad 1500. W latach 2006 i 2007 znacznie zmniejszyła się liczba zgłoszeń wynalazków zagranicznych (tabl., wyk. 1).

OCHRONA WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ W POLSCE

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Własność krajowa								
Wynalazki zgłoszone	2404	2202	2313	2268	2381	2028	2157	2392
Wynalazki, liczba udzielonych patentów	939	851	834	613	778	1054	1122	1575
Dynamika udzielanych patentów, rok poprzedni=100	x	90,6	98,0	73,5	126,9	135,5	106,5	140,4
Wzory użytkowe zgłoszone	1274	1057	865	732	648	600	625	604
Wzory użytkowe, udzielone prawa ochronne	680	484	558	666	894	829	869	605
Dynamika udzielanych praw ochronnych, rok poprzedni=100	x	71,2	115,3	119,4	134,2	92,7	104,8	69,6
Wzory zdobnicze i przemysłowe zgłoszone	629	561	921	1837	2026	1973	1437	1431
Wzory zdobnicze i przemysłowe, udzielone prawa ochronne i/lub prawa z rejestracji wzorów przemysłowych	1175	1223	1284	1917	1918	1773	1707	1598
Dynamika udzielonych praw ochronnych, rok poprzedni=100	x	89,2	164,2	199,5	110,3	97,4	72,8	99,6
Znaki towarowe zgłoszone	14111	12434	12355	13281	13776	13864	14065	13951
Znaki towarowe, udzielone prawa ochronne	7118	5074	4803	5181	5669	8688	10644	14033
Dynamika udzielonych praw ochronnych, rok poprzedni=100	x	71,3	94,7	107,9	109,4	153,3	122,5	131,8
Własność zagraniczna zgłoszona w Polsce								
Wynalazki zgłoszone	4894	4344	4295	3941	5359	4565	655	361
Wynalazki, udzielone patenty	1524	1171	1437	1103	1016	1468	1564	1959
Dynamika udzielonych patentów, rok poprzedni=100	x	76,8	122,7	76,8	92,1	144,5	106,5	125,3
Wzory użytkowe zgłoszone	56	38	34	27	31	44	53	45
Wzory użytkowe, udzielone prawa ochronne i/lub prawa z rejestracji wzorów przemysłowych	34	22	24	24	26	21	45	43
Dynamika udzielonych praw ochronnych, rok poprzedni=100	x	64,7	109,1	100,0	108,3	80,8	214,3	95,6
Wzory zdobnicze i przemysłowe zgłoszone	568	464	447	585	306	122	52	71
Wzory zdobnicze i przemysłowe, udzielone prawa ochronne	327	237	440	927	760	309	63	47
Dynamika udzielonych praw ochronnych, rok poprzedni=100	x	72,5	185,7	210,7	82,0	40,7	20,4	74,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Nauka... (2009).

Wzór użytkowy to nowe i użyteczne rozwiązanie techniczne, dotyczące kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Na wzór użytkowy Urząd Patentowy udziela praw ochronnych. Oznacza to, że podmiot, który jest w posiadaniu takiego prawa ma wyłączność na korzystanie ze wzoru użytkowego w sposób zarobkowy lub zawodowy w całej Polsce. Prawo ochronne na wzory użytkowe udzielane jest na dziesięć lat od daty dokonania zgłoszenia wzoru użytkowego (Nauka..., 2009).

Najwięcej zgłoszeń krajowych wzorów użytkowych odnotowano na początku lat 2000—2007. Liczba udzielonych praw ochronnych na krajowe wzory użytkowe była najniższa w 2001 r. i wynosiła 484, co stanowiło ok. 46% zgłoszonych wzorów użytkowych. Zaobserwowano, że do 2003 r. przyznawano znacznie mniej praw ochronnych niż wpływało zgłoszeń (od 46% w 2001 r. do 91% w 2003 r.). Z kolei od roku 2004 wnioski, które wpłynęły wcześniej zostały rozpatrzone w kolejnych trzech latach, co spowodowało, że przyznawano rocznie ok. 40% więcej praw ochronnych niż wpływało zgłoszeń. Jeśli chodzi o zagraniczne wzory użytkowe, to było ich znacznie mniej niż krajowych. W analizowanym okresie ilość zgłoszonych wzorów użytkowych wynosiła od 27 w 2003 r. do 56 w 2000 r., a najwięcej praw ochronnych przyznano na nie w 2006 r. — 45.

Wzór zdobniczy (stosowany w celach estetycznych) to nowa postać przedmiotu przejawiająca się w kształcie, właściwościach powierzchni, rysunku lub barwie, układzie linii, nadająca przedmiotowi charakterystyczny i oryginalny wygląd, przeznaczona do odtworzenia w produkcji przemysłowej bądź rzemieślniczej. Własność wzoru zdobniczego i wyłączne prawo jego stosowania uzyskuje się dzięki wydaniu świadectwa ochronnego. Wzór zdobniczy, który posiada świadectwo ochronne wpisany jest do rejestru wzorów zdobniczych. Rejestracja wzoru zdobniczego daje prawo wyłącznego korzystania ze wzoru w sposób zarobkowy oraz zawodowy.

Z kolei wzór przemysłowy stanowi nową i oryginalną, nadającą się do wielokrotnego odtwarzania, postać wyrobu, która przejawia się w szczególności w jego kształcie, barwie, właściwościach powierzchni, rysunku lub ornamencie. Na wzór przemysłowy udzielane jest prawo z rejestracji, którego czas trwania wynosi 25 lat od daty dokonania zgłoszenia wzoru przemysłowego. Udzielenie prawa z rejestracji na wzór przemysłowy oznacza, że jego właściciel posiada świadectwa rejestracji.

Według danych GUS wzory zdobnicze i przemysłowe stanowią jedną kategorię. W roku 2007 liczba zgłoszeń wzorów zdobniczych i przemysłowych wynosiła ponad 1400, a ilość udzielonych praw — ok. 1600. Od początku XXI w. najwięcej zgłoszeń było w 2004 r. (2026). Wtedy też nadano najwięcej praw ochronnych i praw z rejestracji. Natomiast najmniejszą liczbę zgłoszeń odnotowano w 2001 r. (561), w tym okresie zarejestrowano również najmniejszą liczbę wzorów (1175). Zgłoszenia zagranicznych wzorów zdobniczych i przemysłowych w analizowanym okresie kształtowały się od 52 w 2006 r. do 585 w 2003 r. W ostatnich latach zaobserwowano zmniejszanie się zarówno liczby zgłoszeń, jak i udzielanych praw na zagraniczne wzory zdobnicze i przemysłowe.

Cennym aktywem nowoczesnego przedsiębiorstwa jest znany i ceniony znak towarowy, marka, logo, nazwa produktu lub wzór opakowania czy nazwa firmy. Wartości te tworzą rynkową tożsamość przedsiębiorstwa, decydują niejednokrotnie o zdolności do generowania zysku. Znak towarowy to według definicji GUS oznaczenie przedstawione w sposób graficzny bądź takie, które da się w sposób graficzny wyrazić, jeśli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia w obrocie towarów jednego podmiotu gospodarczego od tego samego rodzaju towarów innych podmiotów gospodarczych. Znakiem towarowym może być rysunek, wyraz, kompozycja kolorystyczna, ornament, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a również melodia i inne sygnały dźwiękowe.

Znaki towarowe stanowią największą grupę wśród zgłaszanych własności przemysłowych. W latach 2000—2007 zgłaszano od ponad 12000 do ponad 14000. Na początku omawianego okresu występowały znaczne dysproporcje między zgłoszeniami a ilością udzielanych praw. Do 2004 r. ok. 40—50% znaków towarowych zgłoszonych otrzymywało prawa ochronne.

Sumując wszystkie zgłoszenia dotyczące ochrony własności przemysłowej w 2007 r. otrzymujemy 18378 zgłoszeń polskich oraz 477 zgłoszeń zagranicznych. Jeśli chodzi o udzielone patenty i prawa ochronne, to w analizowanym okresie przyznano 17811 patentów i praw ochronnych krajowych oraz 2049 zagranicznych. Porównując uzyskane patenty krajowe (1575) z liczbą jednostek badawczo-rozwojowych (B+R) (1144), otrzymujemy ok. 1,4 udzielonego rocznego patentu na jednostkę.

Według danych GUS najwięcej praw dotyczących ochrony własności przemysłowej uzyskano w województwach mazowieckim oraz śląskim, natomiast najwięcej wynalazków zgłoszono w województwach: mazowieckim, śląskim, dolnośląskim oraz wielkopolskim. W 2007 r. najwyższą liczbę patentów uzyskano w województwach: mazowieckim, śląskim oraz dolnośląskim, a najwięcej zgłoszonych wzorów użytkowych odnotowano w województwach: śląskim, mazowieckim oraz małopolskim, ponadto w tych województwach uzyskano też najwięcej praw ochronnych na wzory użytkowe.

Ochrona własności intelektualnej w wybranych krajach

Na podstawie danych European Innovation Scoreboard (EIS) z 2009 r. można dokonać porównania krajów europejskich pod względem ilości: patentów udzielonych przez Europejski Urząd Patentowy (EPO), wspólnotowych znaków towarowych oraz wzorów wspólnotowych.

EPO, z siedzibą w Monachium, istnieje od 1978 r. na podstawie porozumienia zawartego między 13 krajami europejskimi. Jest to jedyny międzynarodowy urząd patentowy, wbrew założeniu, że urzędy patentowe mają charakter narodowy. Wniosek o udzielenie patentu europejskiego zapewnia ochronę krajową w tych krajach, które są po pierwsze członkami EPO, a po drugie zostały wskazane przez wnioskodawcę. W 1997 r. Polska miała w EPO status obserwatora, a od 2004 r. jest jego członkiem (*Nauka...*, 2009; *Ochrona ...*, 2010).

W ilości udzielanych przez EPO patentów przodowała, wśród omawianych krajów, Szwajcaria (431 patentów na milion mieszkańców) (wykr. 7), drugie miejsce zajmowały Niemcy (291 patentów), a następne Szwecja (270 patentów). Polska, z 3,4 patentu na milion mieszkańców, znalazła się na 30 miejscu (wśród 33 krajów).

Wspólnotowe prawa do znaków towarowych i wzorów są rejestrowane przez Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego z siedzibą w Alicante, w Hiszpanii. Prawa te, uznawane w Unii Europejskiej (UE), są wyłączne (*Ochrona...*, 2010).

W liczbie uzyskiwanych wspólnotowych znaków towarowych pierwszeństwo ma Luksemburg (1226 na milion mieszkańców) (wykr. 8). Kolejnymi krajami przodującymi w tej kategorii są Islandia (403) i Szwajcaria (366), pozostałe kraje posiadają poniżej 250 znaków towarowych na milion mieszkańców. Polska zajmuje 23 pozycję (wśród 33 uwzględnionych państw).

Według danych EIS w 2009 r. najwięcej wzorów wspólnotowych, podobnie jak i wspólnotowych znaków towarowych uzyskał Luksemburg (739 na milion mieszkańców) (wykr. 9). Pozostałe kraje mają poniżej 300 wzorów wspólnotowych na milion mieszkańców (z wyjątkiem Szwajcarii, która ma 301 wzorów wspólnotowych). Polska znalazła się na 18 pozycji (wśród 33 krajów europejskich) z 50 wzorami wspólnotowymi na milion mieszkańców, w sąsiedztwie Norwegii, Islandii, Irlandii i Słowenii.

Wyniki EIS wskazują, że liczba udzielanych Polsce patentów EPO zwiększyła się o 6,1% w ciągu pięciu lat, a wspólnotowych znaków towarowych w tym okresie o 14,4%. Zwiększyła się również liczba wspólnotowych wzorów — średnia roczna stopa wzrostu wyniosła 28,7% (wykr. 9—11).

Największy wzrost liczby udzielanych patentów EPO odnotowano dla Łotwy (prawie 18%), Portugalii (16%), Malty (16%), Litwy (16%) oraz Turcji (15%). Największy spadek dotyczył natomiast Islandii (3,5%) (wykr. 9). Średnia stopa wzrostu dla UE wyniosła 1,3%.

Analiza poziomu wzrostu ilości wspólnotowych znaków towarowych pokazuje, że największy wzrost dotyczył Bułgarii (średnia stopa wzrostu rocznie z pięciu lat wynosi prawie 70%) (wykr. 10). Na drugiej pozycji znalazła się Łotwa (36%), a na kolejnych Rumunia (35%) i Słowacja (34%). Nie odnotowano dla żadnego kraju spadku ilości wspólnotowych znaków towarowych. Średnia stopa wzrostu dla całej Unii wyniosła ponad 5%.

Dane z raportu EIS (z 2009 r.) wskazały, że największy wzrost ilości wzorów wspólnotowych odnotowały Rumunia (37%), Grecja (34%), a także Polska (29%) (wykr. 11), natomiast największy spadek odnotowano dla Irlandii (ponad 7%) i Norwegii (ponad 3%). Średnia stopa wzrostu dla UE wyniosła 4,2%.

WSPARCIE OCHRONY WŁASNOŚCI INTELKTUALNEJ PRZEZ FUNDUSZE UNIJNE

W ramach funduszy unijnych istnieją działania przyczyniające się do zwiększenia liczby zgłoszeń, mających na celu uzyskanie ochrony własności przemysłowej, składanych przez wnioskodawców za granicą oraz do ułatwienia realizacji ochrony. W ramach tych funduszy dofinansowywane są również działania mające na celu zwiększanie świadomości przedsiębiorców na temat praw i możliwości ochrony własności przemysłowej oraz korzyści płynących z objęcia rozwiązań ochroną.

W Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka (*Szczegółowy...*, 2010) *Działanie 4.2. Stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw oraz wsparcie w zakresie wzornictwa przemysłowego* obejmuje dwa typy projektów. Pierwszy to projekt mający na celu wzmocnienie przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R, a drugi to projekt przyczyniający się do zwiększenia wykorzystania wzornictwa przemysłowego i użytkowego przez przedsiębiorców jako jednej z przewag konkurencyjnych.

Z kolei zawarte w Programie *Działanie 5.4. Zarządzanie własnością intelektualną* obejmuje projekt wsparcia finansowego na pokrycie kosztów uzyskania ochrony własności przemysłowej, a także kosztów związanych z postępowaniem unieważnienia patentu, prawa rejestracji albo prawa ochronnego na wzór użytkowy. Celem tego działania jest poprawa efektywności funkcjonowania rynku innowacji i przepływu rozwiązań innowacyjnych poprzez upowszechnianie stosowania prawa własności intelektualnej, w szczególności poprzez uzyskiwanie ochrony własności przemysłowej. Beneficjentami są małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) oraz instytucje otoczenia biznesowego, a grupami docelowymi przedsiębiorcy (należący do sektora MSP) oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (wynalazcy).

Podsumowanie

Znajomość zasad ochrony praw własności intelektualnej, jako mechanizmu chroniącego innowacyjne rozwiązania oraz sposobów ich gospodarczej eksploatacji, jest niezbędna w działalności dzisiejszych podmiotów gospodarczych. Innowacyjność gospodarki zależy od skutecznej ochrony praw do wartości niematerialnych, które powstają w wyniku działalności naukowej, projektowej oraz ekonomicznej. Otoczenie rynkowe, które zapewnia i respektuje taką ochronę daje przedsiębiorcom bodziec do inwestowania w nowatorskie rozwiązania, co jest konstytutywnym warunkiem wzrostu konkurencyjności i lepszego wykorzystania różnorodnych zasobów. Należy podkreślić, że w gospodarce opartej na wiedzy, własność intelektualna, a w tym własność przemysłowa, jest sprawą priorytetową w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Prawo polskie i międzynarodowe zapewnia możliwość ochrony własności intelektualnej, jednak, jak pokazują analizy, rzadko jest ona stosowana przez podmioty działające w Polsce. Świadomość możliwości oraz korzyści ochrony wypracowanych rozwiązań jest niska, barierą dla ochrony pomysłów stanowią też stosunkowo wysokie koszty postępowania związanego z uzyskaniem praw własności przemysłowej. Polskę charakteryzuje niewielka liczba udzielonych patentów. Pełne wykorzystanie możliwości ochrony prawnej sprawi, że inwestycje w działalność B+R będą opłacalne, a opracowane nowe rozwiązania będą mogły być udostępniane z korzyścią dla ich wynalazców. Pomocne w tym aspekcie będą fundusze europejskie pokrywające koszty ochrony własności przemysłowej w Polsce.

dr inż. Marlena Piekut — *Politechnika Warszawska*

LITERATURA

- European Innovation Scoreboard 2009* (2009), *Comparative Analysis of Innovation Performance*, Pro Inno Europe, Inno Metrics
- Nauka i technika w 2007 r.* (2009), GUS, Warszawa
- Ochrona własności intelektualnej* (2010), [www.Twoja Europa.pl](http://www.TwojaEuropa.pl)
- Rocznik Statystyczny Przemysłu 2009* (2009), GUS, Warszawa
- Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (2010), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa
- Teneta-Skwiercz D. (2005), *Kapitał intelektualny przedsiębiorstwa*, [w:] Lichtarski J. (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław
- Zajączkowski M. (2003), *Podstawy innowacji i ochrony własności intelektualnej*, Economicus, Szczecin

SUMMARY

Results of statistical surveys on intellectual property protection concerning industry property are discussed in the article. Poland occupies a distant position, among European countries, in protection of the industry property. A slow growth in quantity of placed inventions in the Polish Patent Office is observed. Mazowieckie, Śląskie as well as Dolnośląskie voivodships lead in protection of industrial property. Projects increasing entrepreneurs' awareness on rights and possibilities to protect industry property and contributing to the applications on this property protection are co-financed from European Funds.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждаются результаты статистических обследований касающихся охраны интеллектуальной собственности в отношении к промышленной собственности. Польша в области охраны промышленной собственности занимает довольно далекую позицию среди европейских стран. Наблюдается медленный рост числа заявляемых в Патентное управление Польши изобретений. В области охраны промышленной собственности первенствуют воеводства: мазовецкое, силезское и нижнесилезское. В рамках союзных фондов финансируются проекты увеличивающие сознание предпринимателей в области прав и возможностей охраны промышленной собственности, и таким образом способствующие увеличению числа заявлений на охрану этой собственности.

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

Profesor dr hab. Jerzy Sława-Neyman
(1894—1981)¹

Instytut Statystyki Publicznej został nazwany imieniem Jerzego Sławy-Neymana. Z tej okazji warto przypomnieć sylwetkę Profesora.

Profesor Jerzy Sława-Neyman urodził się 16 kwietnia 1894 r. w Bandery w Besarabii, jako syn Czesława Neymana i Kazimierzy Lutosławskiej. W świecie nauki znany był jako Sława-Neyman (w wieku 30 lat porzucił pierwszy człon nazwiska) oraz jako Yuri Czesławovich (rosyjska wersja). Jego dziadek został zesłany z rodziną na Syberię w 1863 r. za udział w powstaniu styczniowym. Profesor J. Sława-Neyman miał starszego o 16 lat brata i dwie siostry, które zmarły zanim pojawił się na świecie. W dzieciństwie mieszkał w wielu miejscowościach, m.in. w Melitopolu i Symferopolu na Krymie. W 1906 r. przeniósł się z matką do Charkowa, po tym jak ojciec zmarł na zawał serca.

¹ W artykule wykorzystano informacje zaczerpnięte ze źródeł elektronicznych oraz na podstawie *Księgi Pamiątkowej SGGW* (1937), Warszawa oraz *Słownika Biograficznego Statystyków Polskich* (1998), GUS i PTS, Warszawa.

Jego **Edukacją** do 10 roku życia zajmowała się guvernantka. Następnie uczęszczał do gimnazjum w Charkowie. Rozpoczynając naukę w gimnazjum władał już pięcioma językami: polskim, ukraińskim, rosyjskim, francuskim i niemieckim. Gimnazjum ukończył w 1912 r. Na ukierunkowanie kariery Neymana wpłynął nauczyciel rachunku prawdopodobieństwa z gimnazjum Alexander Bernstein, który namówił wychowanka do przeczytania *The Grammar of Science* autorstwa Karla Pearsona.

W latach 1912—1916 studiował matematykę na Wydziale Fizyczno-Matematycznym na Uniwersytecie w Charkowie. Na dalsze ukierunkowanie jego działalności naukowej wpłynęła publikacja H-L. Lebesgue'a pt. *Lecons sur l'integration et la recherche des fonctions primitives*. Zainspirowany nią napisał pracę na temat całkowania, dzięki której zdobył Gold Medal w lipcu 1915 r. Tytuł magistra matematyki uzyskał w 1920 r.

Podczas I wojny światowej zachorował na gruźlicę i był zmuszony wyjechać na leczenie na Krym. Poznał tam Rosjankę Olgę Solodovnikową, z którą 4 maja 1920 r. wziął ślub.

Pracę zawodową rozpoczął jako asystent, wykładając na Politechnice Charkowskiej do 1921 r.

Do Polski, ojczyzny swojego dziadka, wrócił po podpisaniu pokoju w Rydze w 1921 r. W kraju podjął pracę jako starszy asystent w Instytucie Badań Rolnictwa w Bydgoszczy, w którym zajmował się statystycznym opracowywaniem wyników doświadczeń.

W grudniu 1922 r. objął stanowisko kierownika Działu Sprawdzeń Przyrządów i Obserwacji w Państwowym Instytucie Meteorologicznym, podlegającym Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych. Efektem pracy w tych instytucjach było ogłoszenie kilku prac i artykułów naukowych, m.in. w „Roczniku Nauk Rolniczych” — *Próba zastosowań rachunku prawdopodobieństwa do doświadczeń polowych*.

W 1923 r. objął stanowisko kierownika Laboratorium Biometrycznego Instytutu im. M. Nenckiego i jednocześnie pełnił funkcję kierownika Laboratorium Statystycznego SGGW w Warszawie. Wtedy nastąpiło pierwsze zetknięcie Neymana ze statystyką matematyczną. Nie był jednak zachwycony tą dziedziną matematyki, jak można sądzić z wypowiedzi Profesora: *musiałem spełniać ten obowiązek, by mieć środki do życia*. Nawiązał w tym okresie kontakty naukowe z profesorem Wacławem Sierpińskim z Uniwersytetu Warszawskiego, przygotowując prace czysto matematyczne do publikacji w czasopiśmie „Fundamenta Mathematicae”.

Począwszy od 1923 r. prowadził w SGGW wykłady i ćwiczenia ze statystyki matematycznej na Wydziale Rolniczym, Ogrodniczym, a od 1927 r. — na Wydziale Leśnym.

W 1924 r. uzyskał tytuł doktora filozofii w zakresie matematyki. W tym roku Jerzy Neyman otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej i wyjechał na

rok do Londynu. Poznał tam Karla Pearsona i uczęszczał na jego wykłady. Zapoznał się ze szkołą angielską, studiując literaturę. Studia i praca naukowa w okresie od 1.10.1925 r. do 15.03.1926 r. zaznaczyły się również kontaktami z A. Fisherem, K. i E. Pearsonami oraz studentem W. S. Gossetem. W sprawozdaniu z wyjazdu napisał, że poznał ogólną teorię cech zbiorczych w badaniach dotyczących związku pomiędzy poszukiwaną cechą zbiorczą populacji a wyznaczoną dla próby.

W 1925 r. przebywał w Paryżu. Uczęszczał na wykłady Lebesgue'a, na seminaria Hadamarda, pogłębiając swoje wiadomości z teorii miary i całki. E. Pearson zaproponował Neymanowi badania nad konstruowaniem testów statystycznych. Współpraca ta trwała przez wiele lat i była bardzo owocna.

Jerzy Neyman konsekwentnie dążył do uczynienia statystyki dyscypliną matematyczną.

W roku 1926 J. Neyman wrócił do Polski. Starając się o stałe zatrudnienie w SGGW, kontynuował wykłady i ćwiczenia. Otrzymywał stypendium Rockefellera do kwietnia 1927 r. W tym czasie sytuacja materialna i społeczna Neymana była trudna. Czynił On starania o zatrudnienie na stanowisku zastępcy profesora statystyki, jednak mimo poparcia rektora uczelni profesora Władysława Grabskiego, wniosek ten został przez Ministerstwo odrzucony. W tej sytuacji przyjął propozycję profesora Edmunda Załęskiego prowadzenia dodatkowych wykładów i ćwiczeń na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jednocześnie prowadził zajęcia z mechaniki teoretycznej na Uniwersytecie Warszawskim (1929—1932) oraz współpracował z firmą Buszczyński i S-wie.

Począwszy od wczesnych lat trzydziestych współpracował z Instytutem Spraw Społecznych w Warszawie (1931—1939), zajmując się sprawami ubezpieczeń społecznych. Opublikował książki: *Zarys teorii i praktyki badania struktury ludności metodą reprezentacyjną* (1933 r.); *Statystyka ubezpieczalni chorobowych w Anglii, Niemczech i Polsce* (1934 r.). W ocenie dorobku Neymana olbrzymią wagę przywiązuje się zwłaszcza do pierwszej z wymienionych publikacji — fundamentalnej pracy opublikowanej w języku polskim, dotyczącej optymalnych metod pobierania prób.

Godna odnotowania jest również współpraca z Głównym Urzędem Statystycznym oraz z różnymi instytucjami rolniczymi. Napisał wtedy książkę pt. *Początki rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej* (1930 r.).

W czerwcu 1928 r. dr Jerzy Sława-Neyman został habilitowany na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. W tym samym roku zorganizował Zakład Statystyki Matematycznej przy Wydziale Ogrodniczym SGGW, a trzy lata wcześniej — Zakład Biometrii w Instytucie im. M. Nenckiego w Warszawie.

W roku akademickim 1930/31 docent dr hab. Jerzy Sława-Neyman został powołany w skład Rady Wydziału Ogrodniczego SGGW. Prowadził tam wykłady i ćwiczenia m.in. z matematyki wyższej, teorii statystyki, zagadnień statystycznych w ekonomice i doświadczalnictwie rolniczym.

W 1932 r. ukazała się pionierska praca J. Sławy-Neymana z zakresu doświadczeń rolniczych pt. *O metodach opracowywania doświadczeń wielokrotnych (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych)*, której treść jest aktualna do dzisiaj.

W latach 1928—1933 J. Neyman i E. Pearson napisali wiele ważnych prac na temat testowania hipotez, m.in. *On the problem of the most efficient tests of statistical hypotheses* (1933). Wiadomo, że był to jeden z najbardziej twórczych okresów pracy i życia Jerzego Neymana. Jego prace wytyczyły kierunek rozwoju statystyki matematycznej na wiele lat.

Z tego okresu współpracownikami doc. Jerzego Neymana na SGGW byli: Karolina Iwaszkiewicz, Stanisław Kołodziejczyk, Wacław Kozakiewicz i Wacław Pytkowski.

Epizodem jest Jego zaangażowanie w działalność antyklerykalnego Polskiego Związku Myśli Wolnej.

Cały okres pracy na SGGW charakteryzował się współpracą J. Neymana m.in. z Zakładem Biometrycznym im. Galtona w Londynie. Był On zapraszany do Anglii przez E. Pearsona w celu wygłoszenia cyklu wykładów na Uniwersytecie College w Londynie. Nie mogąc uzyskać stałego zatrudnienia w SGGW ani w innej szkole akademickiej w kraju, dzielił czas między Warszawę a Londyn.

W 1934 r. przyjął propozycję pracy na Uniwersytecie College, gdzie prowadził wykłady przez 4 lata. Deklarował przez cały czas chęć dalszej współpracy z Zakładem Statystyki Matematycznej SGGW, a nawet powrót do Warszawy.

Emigracja datuje się od momentu stałego zatrudnienia za granicą. W 1937 r. dostał propozycję profesury w Ann Arbor (Michigan) oraz w Berkeley (Kalifornia). W 1938 r. zdecydował się na wyjazd na stałe do Berkeley, na Uniwersytecie utworzył Laboratorium Statystyczne, zostając jednocześnie jego dyrektorem. Pracowali w nim uczeni o rozmaitych specjalizacjach, pochodzący z różnych stron świata.

W okresie II wojny światowej poparł działania polityczne profesora Oskara Langego na emigracji w Stanach Zjednoczonych.

Laboratorium Statystyczne Uniwersytetu w Berkeley osiągnęło znaczne rozmiary i zostało wyodrębnione w 1955 r. jako osobna Katedra Statystyki. Obecnie jest jednym z największych w świecie ośrodków statystyki teoretycznej. Prowadzono tam badania m.in. nad teoriami testów nieparametrycznych, wielkich prób i teorią funkcji decyzyjnych; zgłębiano podstawy teorii testowania hipotez; badano zastosowanie statystyki m.in. w meteorologii oraz w rozwiązywaniu problemów dotyczących zanieczyszczenia środowiska i in.

Z inicjatywy Jerzego Neymana, od 1945 r., co 5 lat odbywają się Berkeleyjskie Sympozja Statystyki Matematycznej i Rachunku Prawdopodobieństwa.

Statystyka jest służącą wszystkich nauk — uważał profesor Jerzy Sława-Neyman. Zajmował się też teorią mnogości i teorią prawdopodobieństwa. Inte-

resował się szerokimi zastosowaniami statystyki matematycznej w wielu dziedzinach, jak: astronomia, fizjologia, medycyna, technika, ekonometria, biologia, meteorologia i filozofia nauki.

Dorobek naukowy Profesora w statystyce jest znaczący. Wspólnie z E. Pearsonem stworzyli teorię testowania hipotez (hipoteza statystyczna może być potwierdzona lub odrzucona przez konfrontację wniosków teoretycznych wynikających z danej hipotezy z danymi empirycznymi). Nowość jej polegała na wyborze jako przedmiotu badań konsekwencji wynikających z faktu przyjęcia bądź odrzucenia hipotezy, a nie tylko faktu jej prawdziwości lub fałszywości. Równie nowatorska i ważna była stworzona przez profesora Neymana teoria przedziałów ufności, która długo budziła wątpliwości. Dziś stanowi podstawę wnioskowania statystycznego we wszelkiego rodzaju badaniach empirycznych. Jako twórca tak ważnego pojęcia, jak przedział ufności, trwale zapisał się w annałach nauki światowej.

Lista publikacji Profesora obejmuje ponad 160 pozycji literatury, w tym szereg monografii ze statystyki matematycznej, teorii pobierania prób, eksperymentu i epidemii, procesów stochastycznych, astronomii, biologii, ubezpieczeń społecznych czy filozofii przyrody. Przed wyjazdem do Stanów Zjednoczonych, w latach 1921—1939 opublikował w Polsce 40 prac naukowych.

Uzyskał 5 doktoratów honorowych: w Chicago, Berkeley, Sztokholmie, Warszawie i Indian Statistical Institute. Zdobył Guy Medal of the Royal Statistical Society w 1966 r. oraz Medal of Science w 1969 r.

Omawiając dorobek profesora J. Sławy-Neymana nie można pominąć Jego uczestnictwa w wielu gremiach naukowych — od 1966 r. był zagranicznym członkiem PAN, w 1968 r. został członkiem Komitetu Redakcyjnego „Zastosowań Matematyki”, był honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Matematycznego, a także członkiem Szwedzkiej Akademii Nauk, należał do US National Academy of Science, w 1979 r. został zagranicznym członkiem Towarzystwa Królewskiego w Anglii, pełnił też funkcję honorowego przewodniczącego Międzynarodowego Instytutu Statystycznego.

Profesor Neyman utrzymywał stałe kontakty z Polską. W 1950 r. przyjechał do kraju na zaproszenie Oskara Lange. Zasłużył się dla kultury i nauki polskiej, organizując w 1973 r. w Stanach Zjednoczonych obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika.

W XX w. statystyka matematyczna przekształciła się w samodzielną dyscyplinę naukową. Jedną z najważniejszych osób, dzięki którym to nastąpiło był profesor Jerzy Sława-Neyman. Był On rzeczywistym twórcą warsztatów naukowych wielu naukowców.

Profesor pracował aktywnie do końca życia, zmarł 5 sierpnia 1981 r. w Berkeley.

Oprac. Wojciech Gontarczuk

Posiedzenie Naukowej Rady Statystycznej

12 października 2010 r. odbyło się posiedzenie Naukowej Rady Statystycznej przy prezesie GUS. Posiedzenie otworzył przewodniczący Rady prof. Aleksander Welfe. Przypomniął, że 7 sierpnia br. zmarł wybitny statystyk prof. Wiesław Sadowski. Nauka polska poniosła wielką i niepowetowaną stratę, Profesor był bowiem niekwestionowanym autorytetem intelektualnym i moralnym, a także niezwykle życzliwym człowiekiem. Naukowa Rada Statystyczna straciła nie tylko swojego wieloletniego (do chwili śmierci) członka, ale również ważnego animatora życia naukowego w statystyce. Zmarły w latach 1980—1989 piastował godność prezesa GUS — instytucji, którą udało Mu się przeprowadzić przez trudny okres stanu wojennego. Zebrani uczcili pamięć Profesora chwilą milczenia.

Następnie prof. dr hab. Józef Oleński, prezes GUS, wręczył akt powołania do Rady drowi hab. Michałowi Majsterkowi, profesorowi nadzwyczajnemu Uniwersytetu Łódzkiego, który przejął obowiązki sekretarza NRS.

Po powitaniu władz Urzędu oraz zaproszonych gości przewodniczący Rady zwrócił uwagę, że rozpoczynające się posiedzenie wpisuje się w — ogłoszony przez ONZ — Światowy Dzień Statystyki, który przypadał 20 października br. Statystyka — „pierwszy krok do poznawania świata” — jest traktowana w świadomości społecznej niekiedy zbyt utylitarnie.

Część merytoryczna posiedzenia poświęcona była analizie przedstawionego przez Kierownictwo GUS programu „Strategicznych kierunków rozwoju polskiej statystyki publicznej w latach 2010—2015”. Prezes J. Oleński w zagajeniu podziękował za włączenie się Rady w cykl obchodów Światowego Dnia Statystyki. Zaznaczył jednocześnie, że jednym z celów inicjatywy ONZ jest przypominanie o funkcjach statystyki, np. kształtowaniu społecznego ładu informacyjnego, zwłaszcza w epoce globalizacji. Statystyka może pełnić rolę wspólnego języka opisu w świecie, w którym granice są coraz bardziej rozmyte, zapewniając tym samym większą przejrzystość informacyjną.

Prezes wyjaśnił, że długoletni program rozwoju statystyki powstał po konsultacji z różnymi środowiskami. Program pięcioletni jest novum w polskiej statystyce publicznej, gdyż do tej pory ograniczano się do rocznych programów badań statystycznych. Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów do tych programów daje słabą podstawę prawną do egzekwowania przez Urząd informacji publicznej pochodzącej z resortów. Kolejnym skutkiem braku programu długofalowego była ograniczona możliwość wcześniejszego ubiegania się o środki na badania statystyczne. Na skutek ograniczeń budżetowych badania takie były zawężane lub przygotowywane w pośpiechu (*vide* spis rolny). Roczny plan badań spełnia wprawdzie funkcję koordynującą w zakresie badań prowadzonych przez statystykę resortową, ale cykl większości badań jest dłuższy, najczęściej trzyletni.

Spośród tematów badawczych większość stanowią badania kontynuowane. W tym kontekście przyjęcie programu badań statystycznych na dłuższy okres jest niezwykle ważne. Wskazane jest, aby zostało to określone w dokumencie odpowiedniej rangi — co najmniej uchwały Rady Ministrów. W dalszej perspektywie wskazane byłoby opracowanie podobnego programu na jeszcze dłuższy okres, np. do 2020 r. Pomoże to nie tylko znaleźć środki na badania statystyczne, ale i da czas na poprawienie infrastruktury informacyjnej, pozwoli także przygotować się merytorycznie przyszłemu użytkownikowi danych.

Program badań obejmie nie tylko GUS, ale i ośrodki naukowe, departamenty statystyczne w ministerstwach i urzędach centralnych oraz w NBP. Jednym z celów programu jest wypracowanie standardów informacyjnych wykorzystywanych przez statystykę. Wiąże się to z pracami nad definicjami pojęć, często będącymi adaptacją standardów międzynarodowych. Konieczna jest koordynacja, w przypadkach gdy istnieje kilka centrów inicjujących takie prace i tu rola GUS jest nie do przecenienia. Kolejnym ważnym wątkiem propozycji programowej jest aspekt metodologiczny badań.

Program uwzględnia też zmiany w obsłudze informacyjnej użytkowników, w szczególności administracji rządowej, samorządowej, organizacji społecznych i ośrodków naukowych. Szczególnie ważną kwestią jest obsługa informacyjna systemu edukacji na różnych poziomach, w szczególności edukacji permanentnej. Z uwagi na to, że do masowego odbiorcy rzadko trafiają profesjonalne publikacje statystyczne pochodzące z GUS czy ośrodków naukowych, należy zadbać o odpowiednią edukację statystyczną osób zatrudnionych w mediach publicznych. Jest to fragment szerszego problemu, którym jest rola statystyki publicznej w społeczeństwie teleinformatycznym i związane z tym wyzwania, a także szanse.

Dyrektor Instytutu Statystyki Publicznej, prof. Zofia Barbara Liberda poinformowała o programie pracy Instytutu na najbliższy okres. Przypomniała, że Instytut wypełnia lukę po zlikwidowanym, w maju 2004 r., Zakładzie Badań Statystyczno-Ekonomicznych. Przez te lata GUS, jako jeden z niewielu w Europie, nie miał podobnego ośrodka. Celami Instytutu są:

1. Prowadzenie prac badawczo-wdrożeniowych w obrębie statystyki polskiej i unijnej. Obejmą one nie tylko statystykę stosowaną, rozwój metod statystycznych, ale wkroczą w dziedziny pokrewne.
2. Działalność edukacyjna. Powstaną podręczniki statystyczne o charakterze popularnonaukowym, przeznaczone dla decydentów różnego szczebla, a w przyszłości również dla uczniów. Wpłynie to w oczywisty sposób na podniesienie kultury statystycznej społeczeństwa. Powstały już dwa podręczniki.
3. Współpraca z instytucjami rządowymi i samorządowymi. Przykładem aktywności w tej dziedzinie jest program satelitarny dla Ministerstwa Sportu i Turystyki przygotowywany przy metodologicznej pomocy prof. Łucji Tomaszewicz i dr Iwony Świeczewskiej (ma on być ukończony przed EURO 2012). Ważną rolę odgrywają też transgraniczne programy badaw-

cze przygotowywane we współpracy z Ukrainą i Słowacją. W przyszłości przewidywane jest włączenie do badania Białorusi oraz unijnych sąsiadów Polski.

4. Współpraca z biznesem, w tym zwłaszcza w ośrodkach przygranicznych.
5. Rozszerzenie analiz *stricte* ekonomicznych na nauki społeczne. W szczególności pogłębione będą badania kapitału ludzkiego, m.in. poprzez włączenie Polski do badań OECD.

Przewodniczący NRS wyraził satysfakcję z powołania Instytutu, przypominając, że Rada wspierała prezesa J. Oleńskiego w zabiegach o powołanie tej instytucji.

Dyrektor Ireneusz Budzyński przybliżył zebrany podstawowe cele istniejącego od kilku lat Departamentu Metodologii, Standardów i Rejestrów. Wbrew pozorom, zadania związane z metodologią nie należą tu bowiem do priorytetowych. Pracownicy koncentrują się głównie na: wyznaczaniu norm, pracach związanych z klasyfikacją, nomenklaturą pojęć. Są to prace na poziomie ogólnym. W innych departamentach Urzędu lub w wyspecjalizowanych ośrodkach wykorzystuje się wyniki tych prac do badań szczegółowych.

Całość prac metodologicznych koordynuje z kolei Komisja Metodologiczna powołana w lipcu 2008 r., którą kieruje prof. Zofia B. Liberda. Podstawowymi zadaniami Komisji są: podnoszenie poziomu badań naukowych, analiza nowych badań pod kątem zastosowanych rozwiązań metodologicznych, określenie ram tych prac, implikujące ograniczenie kosztów badania. 90% kontynuowanych prac wymaga uwzględnienia zmian klasyfikacyjnych.

Należy zaznaczyć, że wzrasta rola urzędów statystycznych (obecnie prowadzą one 31 badań, podczas gdy dwa lata temu jedynie 6), a tylko cztery badania prowadzone są przez ministerstwa. Znacząca jest rola ośrodków naukowych nie tylko w samych pracach badawczych, ale i przy ich opiniowaniu dla potrzeb Komisji Metodologicznej.

Metodologię statystyczną można podzielić na *ex ante* — związaną z przygotowaniem badania statystycznego (ma to odzwierciedlenie w programach statystyki publicznej) oraz *ex post* — związaną z opisem badania przeznaczonego dla konkretnego odbiorcy. Należy zaznaczyć, że procesy przygotowywania badań mają charakter ciągły, wiąże się to w dużej mierze z dominacją badań kontynuowanych nad badaniami nowymi.

Kolejnym punktem posiedzenia była dyskusja panelowa nad „Strategicznymi kierunkami rozwoju polskiej statystyki publicznej w latach 2010—2015”. Tu głównymi mówcami byli profesorowie: Urszula Sztanderska, Brunon Górecki i Władysław Welfe.

Prof. U. Sztanderska (podobnie jak uczynili to następni dyskutanci) z uznaniem powitała powstanie dokumentu. Jest to krok bez precedensu w historii polskiej statystyki publicznej. W zasadniczej części wystąpienia skupiła się na zaletach oraz brakach przedstawionego programu. Skoncentrowała się zwłaszcza na tej stronie dokumentu, która poświęcona jest analizie rynku pracy i usług

edukacyjnych. Strona podaźowa rynku pracy przedstawiona jest bardzo szczegółowo. Oznacza to, że planuje się tak szczegółowe udostępnienie danych z tego segmentu, że umożliwi to przeprowadzenie wielu analiz. Brak jednak danych o kompetencjach pracowników w układzie dziedzicznym. Należy więc poświęcić temu więcej uwagi i uzyskanie stosownych danych statystycznych powinno być wpisane do planów rocznych. Ogromny postęp osiągnięto w badaniach strony popytowej rynku pracy. Pozostaje jednak do rozwiązania dezagregacja terytorialna danych. Współczesne analizy rynku pracy są bardzo mobilne, tworzy się prognozy i badania mechanizmów generacyjnych. Wszystko to stanowi podstawę do oszacowania, niezwykle ważnego z punktu widzenia polityki gospodarczej, bezrobocia równowagi. Potrzebne jest przeprowadzenie analiz finansowych. Konieczny jest przede wszystkim nadzór nad jakością danych na rynku pracy (należy mieć na względzie rolę integracji międzyobszarowej badań). Przedmiotem szczególnej troski powinny być dane dotyczące systemu oświaty, gdyż na tym polu sporo jest niedociągnięć. Istotnym wątkiem wystąpienia była kwestia niedoceniań statystyki w sferze publicznej. Decydenci nie zdają sobie sprawy z kosztów złych decyzji związanych z uprzednim zaniechaniem badania statystycznego, mogącego oszacować *ex ante* koszty i korzyści z badania. W tym kontekście szczególnie martwi skąpa statystyka finansów państwa. Naturalny jest też postulat, aby jak najwięcej danych było dostępnych *on line*.

Kolejny mówca, prof. B. Górecki zwrócił uwagę na konieczność dopasowania statystyki do nowych nurtów ekonomii, w szczególności ekonomii behawioralnej. Będzie się to wiązać z wypracowaniem nowych metod badawczych lub szerszym zastosowaniem już istniejących, np. analizy otoczenia danych (ang. *data envelopment analysis*). Wiąże się to z szerszym problemem odchodzenia od wąskiego pojmowania ekonomii jako nauki ignorującej całą otoczkę psychospołeczną. Trzeba nie tylko zdefiniować, w oczywisty sposób trudne do określenia, nowe wskaźniki o charakterze quasi-jakościowym, ale i rozumieć ich rolę w analizie zjawisk społeczno-ekonomicznych. Powstaje pytanie, czy tak szeroki zakres zadań nie wymaga wzmocnienia Instytutu Statystyki Publicznej. Obawa ta nie wynika z niedoceniań kompetencji pracowników Instytutu, ale z ogromnych trudności metodologicznych. Przykład Komisji Stiglitz, która próbuje, bez radykalnych sukcesów, przezwyciężyć te problemy, nie nastroja optymistycznie. Kolejny postulat zgłoszony przez prof. Góreckiego dotyczył lepszej archiwizacji danych statystycznych. Z tematów badawczych, które w niedostatecznym stopniu znalazły miejsce w omawianym programie, mówca przede wszystkim wskazał na problem wykluczenia społecznego.

Prof. W. Welfe zwrócił uwagę, że dyskutowany dokument zawiera zarówno interesujące badania oparte na próbie pełnej (spis powszechny), jak i wiele atrakcyjnych przedsięwzięć opartych na metodzie reprezentacyjnej. Wskazał na konieczność lepszej koordynacji planów rocznych i perspektywicznych. Pewien niedosyt budzi nie do końca jasne wyodrębnienie badań nowych i kontynuowanych, gdyż te ostatnie są wrażliwe na zmiany klasyfikacyjne. Istotne jest też, że

próba reprezentacyjna ma taki charakter w skali kraju, ale już niekoniecznie regionu. W programie zbyt mało miejsca poświęcono informacjom o udostępnianiu szerszej charakterystyki gospodarczej przedsiębiorstw, to z kolei może utrudnić analizy koniunktury gospodarczej. W szczególności potrzeba informacji o efektywnym czasie pracy oraz o maszynach i urządzeniach. Dobrze byłoby, aby Instytut Statystyki Publicznej włączył się do badań kapitału społecznego (nie tylko ludzkiego), którymi mówca kieruje w łódzkim Instytucie Ekonometrii. Ostatnia część wystąpienia poświęcona była zaleceniom ulepszenia redakcyjnego dokumentu.

W dalszych wypowiedziach zwrócono uwagę na szereg nowych wątków. Zgłaszali je profesorowie: Adam Kurzynowski, Tomasz Panek, Mariusz Plich, Antoni Rajkiewicz, Łucja Tomaszewicz, Aleksander Welfe i Józef Zegar.

Wskazano na rosnącą rolę analiz kapitału społecznego, zwłaszcza w kontekście odchodzenia od kierunków studiów na rzecz szeroko zakreślonej sylwetki absolwenta. Zwrócono jednak uwagę, że programy studiów określają ją, z oczywistych powodów, z opóźnieniem w stosunku do potrzeb rynku pracy. Zbyt mało w polskiej sprawozdawczości statystycznej poświęca się miejsca funduszom spożycia społecznego. Dobrze jest też lepiej analizować wydatki z transferów unijnych i związaną z tym efektywność wykorzystania tych środków. Wrócono do poruszanych w dyskusji panelowej kwestii traktowania dobrobytu nie tylko w kategoriach PKB, ale w szerszym kontekście (np. ekosystemowym).

Aspekt edukacyjny pojawił się też w rozważaniach nad niską kulturą statystyczną społeczeństwa, w tym niestety znacznej części pracowników mediów publicznych. Poparto pomysł prof. Z. B. Liberdy prowadzenia akcji edukacyjnej wśród przedstawicieli „czwartej władzy”. Współczesna rzeczywistość wiąże się jednak nie tylko z niedoborem informacji niezbędnych do kierowania życiem gospodarczym, ale częściej (paradoksalnie) z ich nadmiarem. To z kolei stawia przed statystyką publiczną kolejne wyzwanie — selekcji i opracowania informacji statystycznej tak, aby do decydenta trafiał optymalny z punktu widzenia interesu publicznego zestaw danych (zarówno w sensie ilościowym, jak i jakościowym).

Wspomniane problemy wymagają też dodatkowej współpracy różnych ośrodków, przede wszystkim GUS z ministerstwami, NBP, NFZ, urzędami skarbowymi oraz Komisją Nadzoru Finansowego. Wskazana jest ofensywa legislacyjna, aby wspomniane urzędy zobligować do szerszego udostępniania informacji publicznej.

Kwestie polityki społecznej, problem rosnącej liczby wykluczonych, to kolejny temat, który (jak zasugerował to wcześniej prof. Górecki) powinien doczekać się szerszych badań. Brak jest opracowań dotyczących efektywności polityki społecznej. Zwrócono uwagę na specyfikę badań statystycznych w rolnictwie.

Rola informatyzacji, szerszego udostępniania danych, szybszego zbierania i przetwarzania tychże informacji, to kolejny ważny fragment dyskusji. Pomoże to, jeżeli nie zlikwidować, to znacznie zmniejszyć opóźnienie danych staty-

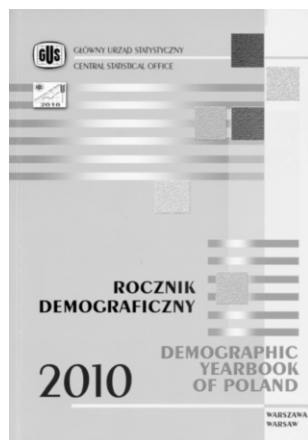
stycznych w stosunku do potrzeb decydentów polityki gospodarczej. Niedoceniana jest rola prawidłowej archiwizacji danych.

Aspekty metodologiczne również były przedmiotem dyskusji. Wskazano na wady badań sondażowych, sugerując szersze wykorzystanie analiz panelowych. Badania statystyczne prowadzone będą na trzech poziomach: globalnym, regionalnym i lokalnym, przy czym coraz większego znaczenia nabierać powinna statystyka małych obszarów. Nawiązano też do roli badań transgranicznych. Jednocześnie zaznaczono, że obecnie odchodzi się w nauce od kartezjańskiego redukcjonizmu na rzecz ujęcia holistycznego.

Dyskusję podsumował prezes J. Oleński. Zaznaczył, że głównym elementem proponowanej ofensywy legislacyjnej będzie stosowna uchwała Rady Ministrów. Jednym z celów tej uchwały będzie formalne wyodrębnienie statystyki publicznej i wewnętrznej sprawozdawczości resortowej, co zobliguje ministerstwa do szerszego udostępniania niezbędnych danych. Zagwarantuje to też środki na badania długofalowe. GUS przyspieszy też prace nad usystematyzowaniem danych administracyjnych. Powołana będzie odpowiednia komisja międzyresortowa. W szczególności poprawi to przepływ informacji, np. podatkowej, NFZ czy systemu informacji oświatowej (SIO). Instytut Statystyki Publicznej może przyczynić się do tego, aby zasoby informacyjne były lepiej przygotowane pod kątem przyszłego badacza.

Oprac. Michał Majsterek

Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (październik 2010 r.)

„**Rocznik Demograficzny 2010**” opisuje stan i strukturę ludności Polski oraz ruch naturalny i migracje w 2009 r. Wydawnictwo ponadto przedstawia przeprowadzane cyklicznie badania ludności zameldowanej na pobyt czasowy ponad trzy miesiące oraz informacje o migracjach zagranicznych pochodzące ze źródeł administracyjnych. „Rocznik...”, analogicznie do poprzedniej edycji, udostępnia użytkownikom wyniki NSP 2002 w zakresie danych, dla których nie są prowadzone bieżące szacunki. Dotyczą one stanu cywilnego, poziomu wykształcenia, obywatelstwa, kraju urodzenia, mobilności przestrzennej i przynależności narodowościowej, stanu i struktury gospodarstw domowych i rodzin. Uwzględniono również wyni-

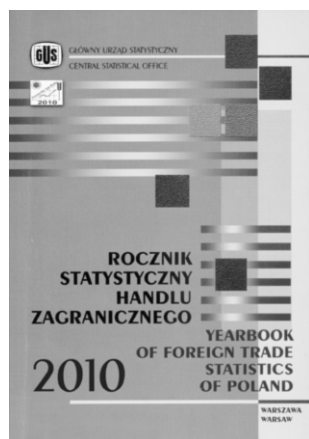
ki spisów z 1988 r., co pozwala na ocenę zmian zjawisk demograficznych w okresie transformacji społeczno-gospodarczej.

W pierwszej części „Rocznika...” zamieszczono tablice zawierające przegląd ważniejszych danych o stanie, ruchu ludności i natężeniu zjawisk demograficznych ogółem w kraju w ujęciu retrospektywnym oraz według województw, miast liczących w 2009 r. 100 tys. i więcej mieszkańców, a także powiatów, podregionów i regionów.

Główna część publikacji składa się z czterech działów. Pierwszy — „Stan i struktura ludności” — pokazuje bieżące bilanse, wyniki spisów i prognozę ludności; drugi — „Ruch naturalny ludności” — podaje informacje o małżeństwach, separacjach, rozwodach, urodzeniach i zgonach; kolejny dział — „Migracje ludności” — dotyczy migracji: stałych i czasowych oraz zagranicznych przedstawionych na podstawie bieżących badań oraz źródeł pozastatystycznych, a także NSP 2002; ostatni dział — „Przegląd międzynarodowy” — to zbiór informacji o stanie ludności i ruchu naturalnym, migracjach i spisach ludności w niektórych krajach. Każdy dział poprzedzony jest uwagami metodycznymi, zawierającymi podstawowe definicje oraz zasady prezentacji danych.

W „Aneksie” zamieszczono dane o ludności zameldowanej na pobyt stały według stanu na połowę 2009 r. w przekroju terytorialnym.

Publikacja w wersji polsko-angielskiej, dostępna na płycie CD oraz na stronach internetowych GUS.

„Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2010” zawiera informacje o wielkości eksportu i importu, jego dynamice, saldzie obrotów w cenach bieżących i stałych według grup krajów i krajów w 2009 r. przedstawione na tle danych za lata poprzednie.

Sytuację w polskim handlu zagranicznym scharakteryzowano na podstawie danych uzyskanych z systemu EXTRASTAT obejmującego obroty towarowe Polski realizowane z krajami niebędącymi członkami Unii Europejskiej (UE) oraz z systemu INTRASTAT rejestrującego obroty towarowe Polski z państwami członkowskimi UE (w ścisłym powiązaniu z systemem podatkowym VAT). Obydwa, działające równolegle, systemy od 1 stycznia 2006 r. uzupełniają alternatywne źródła danych, odnoszące się do rejestracji obrotów tzw. „towarami specyficznymi” (statki morskie i powietrzne, produkty morskie).

Obroty towarowe w handlu zagranicznym — rejestrowane na podstawie badań prowadzonych zgodnie z metodologią ONZ — począwszy od 1 maja 2004 r. podawane są według 8-znakowej Scalonej Nomenklatury Towarowej (CN), która podlega corocznej weryfikacji.

W pierwszej części publikacji przedstawiono dane zbiorcze, m.in. według: krajów, grup krajów, towarów, cen stałych, rozdysponowania importu i eksportu według głównych kategorii ekonomicznych, bilansu płatniczego i zadłużenia zagranicznego Polski. Wartości podano w złotych, w euro i dolarach USA. Obroty towarowe pokazano według nomenklatur CN, SITC i PKWiU. Część druga wydawnictwa (nie jest zamieszczana w Internecie) zawiera szczegółowe dane towarowe według nomenklatur CN i SITC w podziale na wybrane kraje.

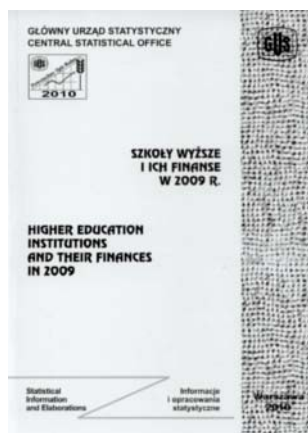
Publikacja w wersji polsko-angielskiej, dostępna na płycie CD oraz na stronach internetowych GUS.

W serii wydawniczej „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje” ukazała się publikacja **„Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto — zasady metodologiczne”**. Opracowanie to skierowane jest do użytkowników informacji statystycznych, zajmujących się problematyką makroekonomiczną i analizami procesów społeczno-gospodarczych w krótkich i średnich okresach. Rachunki kwartalne PKB stanowią narzędzie do analiz społeczno-gospodarczych, służą do prowadzenia polityki gospodarczej (fiskalnej i monetarnej) oraz obliczania wstępnych rocznych szacunków PKB.

W publikacji podano definicje podstawowych kategorii makroekonomicznych, a także informacje o stosowanych klasyfikacjach i metodach szacunku kwartalnych rachunków narodowych. Ponadto przedstawiono opis procedur stosowanych przy wyrównaniach sezonowych PKB oraz metody bilansowania w celu zachowania zgodności z rachunkami rocznymi.

Kwartalne rachunki narodowe są zestawiane zgodnie z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA'95), wprowadzonym w życie rozporządzeniem Rady nr 2223/96 z 25 czerwca 1996 r. oraz innymi uzupełniającymi aktami prawnymi. Harmonizacja metodologii pozwala na osiągnięcie porównywalnego pomiaru gospodarek krajów UE.

Publikacja „**Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.**” opisuje tytułowe szkoły działające w roku akademickim 2009/10, a ich finanse w 2009 r. Charakterystykę szkół wyższych i ich finansów opracowano na podstawie badań pełnych obejmujących wszystkie typy szkół wyższych i placówek naukowych, niezależnie od ich struktury organizacyjnej i form własności.

Tablice zgrupowano w dwóch częściach według tematów — szkoły wyższe w roku akademickim 2009/10 oraz finanse szkół wyższych w 2009 r. Obszerny zestaw informacji zawartych w tablicach poprzedzono uwagami metodycznymi i kome-

ntarzem analitycznym.

Pierwsza część zawiera informacje o szkołach, studentach i absolwentach (z wyodrębnieniem cudzoziemców oraz niepełnosprawnych), nauczycielach akademickich, studiach doktoranckich i podyplomowych, stypendiach naukowych, nadawanych tytułach i stopniach naukowych, domach i stołówkach studenckich oraz różnych formach pomocy materialnej dla studentów i doktorantów. Dane dotyczące studentów i absolwentów przedstawiono według typów szkół wyższych, które zostały podzielone na szkoły publiczne i niepubliczne, według województw, grup i podgrup kierunków studiów (zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Edukacji — ISCED’97), lat studiów, wieku i płci studentów.

Druga część pokazuje źródła finansowania szkół wyższych (publicznych i niepublicznych), koszty ich działalności, nakłady inwestycyjne i koszty remontów, a także koszty kształcenia przypadające na jednego studenta. Ponadto przedstawiono tu dane o udziale wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe w niektórych krajach europejskich oraz wydatkach publicznych na szkolnictwo wyższe w Polsce.

Opracowanie dostępne na stronach internetowych GUS.

W „**Budżetach jednostek samorządu terytorialnego w latach 2003—2009**” przedstawiono informacje o dochodach, wydatkach i wynikach finansowych jednostek samorządu terytorialnego. Informacje te dotyczą gmin, powiatów oraz miast na prawach powiatów i województw.

W publikacji pokazano ważniejsze akty prawne dotyczące gospodarki budżetowej samorządów terytorialnych oraz zamieszczono komentarz przedstawia-

jący ogólne zasady gospodarki budżetowej samorządów lokalnych. Zaakcentowano w nim zmiany systemowe, legislacyjne oraz metodyczne wprowadzone w analizowanym okresie.

Dane szczegółowe ujęto w tablicach przedstawiających dane dotyczące m.in.: liczby jednostek samorządu terytorialnego oraz ich mieszkańców; źródeł dochodów i kierunków wydatków tych jednostek oraz przychodów i wydatków funduszy celowych jednostek samorządu terytorialnego; źródeł finansowania przychodów i rozchodów oraz wielkości zobowiązań według tytułów dłużnych. Ponadto zamieszczono informacje o głównych źródłach dochodów i kierunkach wydatków budżetów gmin, powiatów, miast na prawach powiatu, a także samorządów wojewódzkich. Podanie tych danych w formacie XLS umożliwia użytkownikom przeprowadzanie obliczeń.

Wydawnictwo dostępne wyłącznie na płycie CD oraz na stronach internetowych GUS.

Oprac. **Alina Świdarska**

Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — październik 2010 r.

W październiku br. utrzymały się pozytywne tendencje w większości obszarów gospodarki. Obserwowano wysoki, choć nieco wolniejszy niż we wrześniu, wzrost produkcji sprzedanej przemysłu. Notowany od maja wzrost produkcji budowlano-montażowej sprawił, że w okresie dziesięciu miesięcy ukształtowała się ona na poziomie nieznacznie wyższym niż przed rokiem. Sprzedaż detaliczna zwiększyła się w październiku w skali obserwowanej przed miesiącem. Umacniał się wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw, a liczba bezrobotnych rosła wolniej niż w poprzednich miesiącach. W warunkach poprawiającego się tempa wzrostu gospodarczego w kolejnych kwartałach oraz lepszej niż przed rokiem sytuacji finansowej badanych przedsiębiorstw, w III kwartale odnotowano pozytywne symptomy w zakresie ich aktywności inwestycyjnej.

Wyniki finansowe uzyskane przez przedsiębiorstwa niefinansowe po trzech kwartałach br. były korzystniejsze niż przed rokiem (z wyjątkiem wyniku na pozostałej działalności operacyjnej). Poprawił się wskaźnik poziomu kosztów oraz wskaźniki rentowności (wykres 1), (wykres 2). Przedsiębiorstwa wykazywały nadal wysoką płynność finansową. Wartość nakładów inwestycyjnych badanych przedsiębiorstw w okresie styczeń—wrzesień br. była niższa niż przed rokiem, ale skala spadku zmniejszyła się w porównaniu z notowaną w I półroczu br. Obserwowano ożywienie w zakresie nowych inwestycji — wzrosła liczba

zadań rozpoczętych, a ich wartość kosztorysowa znacząco przekraczała poziom ubiegłoroczny.

W handlu zagranicznym po trzech kwartałach br. notowano nieco szybszy wzrost importu niż eksportu w ujęciu rocznym (wykres 3). Zwiększyły się obroty ze wszystkimi grupami krajów, najbardziej z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. W okresie styczeń—sierpień br. pogorszeniu uległy warunki wymiany — wskaźnik terms of trade wyniósł 98,8 wobec 103,5 w analogicznym okresie ub. roku.

Produkcja sprzedana przemysłu w październiku br. była o 8,0% wyższa niż przed rokiem, natomiast po wyeliminowaniu czynników o charakterze sezonowym o 11,2% (wykres 4). Wzrost produkcji obserwowano wśród wszystkich głównych grupowań przemysłowych, największy — w produkcji dóbr konsumpcyjnych trwałych (o 22,8%). Produkcja budowlano-montażowa była wyższa niż przed rokiem o 9,4%, a po usunięciu wahań sezonowych — o 9,7% (wykres 5). Ceny producentów w przemyśle i budownictwie rosły wolniej niż przed miesiącem.

Na rynku rolnym w październiku br. ceny produktów roślinnych oraz mleka kształtowały się na poziomie znacznie wyższym od ubiegłorocznego (wykres 6). Obniżeniu uległy natomiast ceny żywca wieprzowego oraz żywca wołowego i prosiąt na targowiskach. Po raz kolejny odnotowano pogorszenie ekonomicznych uwarunkowań chowu trzody chlewnej.

Przy utrzymującej się trudnej sytuacji na rynku pracy, w październiku br. odnotowano szybsze tempo wzrostu przeciętnego zatrudnienia w sektorze przed-

siębiorstw w skali roku. Stopa bezrobocia rejestrowanego pozostała na poziomie sprzed miesiąca (11,5%, wobec 11,1% przed rokiem) (wykres 7). Wstępne wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności za III kwartał br. również wskazują na pozytywne zmiany w tym obszarze. Odnotowano dalszą poprawę wskaźnika zatrudnienia oraz relacji liczby osób niepracujących do pracujących (wykres 8). Stopa bezrobocia według BAEL obniżyła się w porównaniu z poprzednim kwartałem i wyniosła 9,1%.

W warunkach nieco szybszego niż we wrześniu br. wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w skali roku, dynamika siły nabywczej przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw oraz emerytur i rent nie odbiegała istotnie od notowanej w poprzednich miesiącach. Wzrost w skali roku przeciętnej miesięcznej emerytury i renty w obu systemach był nadal wyższy niż przeciętnych wynagrodzeń.

Oceny ogólnego klimatu koniunktury zgłaszane w listopadzie br. zarówno przez przedsiębiorców, jak i konsumentów nie uległy znaczącym zmianom w porównaniu z poprzednim miesiącem. Pozytywne są oceny podmiotów działających w zakresie przetwórstwa przemysłowego oraz handlu detalicznego, natomiast negatywne pozostają oceny w budownictwie oraz w części usług. Pesymistyczne są przewidywania większości przedsiębiorstw dotyczące sytuacji finansowej — po raz pierwszy od lutego negatywne prognozy związane z regulowaniem zobowiązań finansowych formułują podmioty przetwórstwa przemysłowego, niekorzystne i gorsze niż przed miesiącem są przewidywania jednostek budowlanych oraz w sekcji handel; naprawa pojazdów samochodowych.

Po dziesięciu miesiącach br. deficyt budżetu państwa zamknął się sumą 41,8 mld zł, co stanowiło 80,1% kwoty założonej w ustawie budżetowej na 2010 r. Dochody wyniosły 204,4 mld zł, a wydatki — 246,2 mld zł (odpowiednio 82,1% i 81,7%).

Departament Opracowań Zbiorczych, GUS

Wiadomości statystyczne

SPIS TREŚCI
NUMERÓW
1—12
ROK 2010

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

ROK LV
NR STR.

Marczuk Irena — Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2010	1	1
Marczuk Irena — Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2011	12	1
Witkowski Janusz — Rola statystyki publicznej we współczesnym świecie	2	1

STUDIA METODOLOGICZNE

Bednarski Piotr — Badania statystyczne kapitału ludzkiego	10	12
Bialek Jacek — Uogólnione indeksy agregatowe	10	1
Domańska Wiesława — Strategia rozwoju Europy do 2020 r. ...	8	1
Domański Czesław, Szreder Mirosław — Demografia oderwana od populacji ludzkiej?	12	36
Jeznach Maria, Leszczyńska-Luberek Olga — Rachunki narodowe — stan i kierunki rozwoju	4	1
Kokot Sebastian — Przesłanki wyboru nowej specjalności studiów ekonomicznych przez studentów Uniwersytetu Szczecińskiego	8	44
Kopczewska Katarzyna — Modele zmian stopy bezrobocia w ujęciu przestrzennym	5	26
Kostrzewska Zofia, Nowak Lucyna, Szaltys Dorota, Witkowski Janusz — Kierunki doskonalenia statystyki migracji zagranicznych ludności	5	1

Kowalewski Grzegorz — Uściślenie metody oceny wyników badania koniunktury gospodarczej	4	27
Kruszka Michał — Funkcja popytu na towary importowane	1	21
Kumor Paweł — Przyzwyczajenie społeczne do rosnących dysproporcji płac	6	12
Lira Jarosław — Zastosowanie modelowania ekonometrycznego do oceny opłacalności produkcji żywca wieprzowego	6	25
Młodak Andrzej — Imputacja danych w spisach powszechnych	8	7
Nehrebecka Natalia, Grudkowska Sylwia — Metody analizy sezonowości stochastycznej w produkcji budowlano-montażowej	1	37
Nyczaj Krzysztof, Ruszkowski Jacek — Wykorzystanie dokumentacji szpitalnej w badaniach statystycznych ochrony zdrowia	8	23
Nyczaj Krzysztof — Rejestry administracyjne jako źródło wiedzy statystycznej	11	9
Od Redakcji	12	40
Panek Tomasz — Wielowymiarowy obraz ubóstwa w Polsce w ujęciu terytorialnym	2	18
Roszkowska Sylwia, Wyszyński Robert, Zienkowski Leszek — Obliczanie jednostkowych kosztów pracy	3	1
Salamaga Marcin — Miernik podobieństwa grupowania obiektów	6	1
Salamaga Marcin — Wykorzystanie estymatora <i>fixed effect</i> do modelowania importu na przykładzie państw Grupy Wyszehradzkiej	7	1
Sompolska-Rzechuła Agnieszka — Zastosowanie metody analizy zgodności w badaniu jakości życia kobiet	1	53
Stefanowicz Bogdan — Koncepcja pojęcia informacji	7	12
Sztaudynger J. Jacek, Sztaudynger Marcin — Analiza ekonometryczna wpływu dochodów <i>per capita</i> na przestępczość w Polsce	4	11
Szukielojć-Bieńkuńska Anna, Verger Daniel, Merceron Sebastien, Fall Madior — Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Koncepcja pomiaru	12	22
Tarka Piotr — Statystyczne modele podejmowania decyzji w warunkach niepewności	11	1

Walkowska Katarzyna — W sprawie terminologii stosowanej w statystyce	12	40
Widlak Marta — Metody wyznaczania hedonicznych indeksów cen jako sposób kontroli zmian jakości dóbr	9	1
Zych Adam — Ustalanie przychodów z działalności przedsiębiorstw budowlanych	10	20

BADANIA I ANALIZY

Dubieniecka Hanna — Sytuacja w ochronie środowiska w 2008 r.	3	39
Guzik Bogusław — Inwestycje w sektorze prywatnym	1	65
Kłosiewicz-Górecka Urszula — Zmiany w sieci handlu detalicznego	9	36
Kokot Sebastian — Przesłanki wyboru nowej specjalności studiów ekonomicznych przez studentów Uniwersytetu Szczecińskiego	8	44
Kokot Sebastian — Uwarunkowania podejmowania inwestycji deweloperskich w głównych miastach Polski	6	36
Kumor Paweł — Analiza wpływu nierówności płac na wzrost gospodarczy z wykorzystaniem funkcji asymetrycznej	3	23
Kwasek Mariola — Wyznaczanie wzorców konsumpcji żywności metodą Warda	11	31
Maleszyk Edward — Inwestycje w handlu w okresie transformacji gospodarczej	10	46
Marczyk Magdalena, Bartoszczuk Paweł — Dynamika importu oraz eksportu głównych surowców wtórnych	12	41
Markowicz Iwona — Poziom satysfakcji pracowników w zależności od stażu pracy	10	58
Namyślak Beata — Sektor kreatywny w gospodarce aglomeracji wrocławskiej	7	36
Radziukiewicz Małgorzata — Nierówność i wykluczenie społeczne w Polsce	10	26
Salamaga Marcin — Specjalizacja inwestycyjna województw ...	8	34
Szukalski Piotr — Urodzenia pozamałżeńskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku	2	38

Szukalski Piotr — Małżeństwa wyznaniowe w Polsce w latach 1999—2007	6	45
Szukalski Piotr — Bilans małżeństw w powojennej Polsce	9	26
Szukalski Piotr — Relacja urodzeń noworodków płci żeńskiej i męskiej w czasie i przestrzeni	12	49
Tarnowska Agnieszka — Mikroekonomiczny i makroekonomiczny rachunek dochodów rolniczych	5	56
Timofiejuk Igor — Dochody realne w 2009 r.	11	20
Tokarski Tomasz — Regionalne zróżnicowanie bezrobocia	5	41
Wierzbińska Maria, Rybak-Wilusz Elżbieta — Ryzyko inwestowania w spółki giełdowe przemysłu materiałów budowlanych	7	47
Wróblewska Wiktoria — Samoocena stanu zdrowia	4	36
Żurawicz Antoni — Kinematografia w Polsce	7	23

STATYSTYKA REGIONALNA

Czempas Jan — Udział podatku od nieruchomości w budżetach gmin woj. śląskiego	6	59
Gruchociak Hanna — Dojazdy do pracy w woj. wielkopolskim	9	49
Łuczak Aleksandra, Wysocki Feliks — Ocena strategii rozwoju powiatów woj. wielkopolskiego z wykorzystaniem analitycznego procesu hierarchicznego	3	54
Majdzińska Anna — Zróżnicowanie sytuacji demograficznej w Polsce	11	46
Niewiadomski Kazimierz — Czynniki rozwoju turystyki w powiatach ziemskich	5	69
Stolorz Beata — Czynniki wpływające na czas poszukiwania pracy	1	81
Wagner Wiesław, Kycia Karina — Koncentracja turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w powiatach ziemskich w woj. podkarpackim	2	53
Wolak-Tuzimek Anna — Efektywność działalności małych i średnich przedsiębiorstw (MSP)	7	56

STATYSTYKA MIĘDZYNARODOWA

Baruk Jerzy — Preferencje społeczne innowacyjnych wyrobów i usług	2	68
Bogacka Emilia — Porównywalność danych statystycznych o przestępczości między krajami europejskimi	11	68
Gorczyca Mirosław — Mieszkalnictwo w Niemczech	6	72
Jabłoński Łukasz — Kapitał ludzki czynnikiem wzrostu gospodarczego w krajach OECD	8	51
Leszczyńska Agnieszka — Wpływ przystąpienia krajów do Unii Europejskiej na ich wzrost gospodarczy	7	68
Piekut Marlena — Ochrona własności intelektualnej w Polsce i w krajach europejskich	12	63
Ptaszyńska Barbara — Interwencjonizm państwa w Polsce oraz w krajach UE i OECD	3	68
Rembeza Jerzy — Zmiany PKB i popytu w Polsce, Republice Czeskiej i na Węgrzech	9	61
Salamaga Marcin — Konkurencyjność eksportu krajów Unii Europejskiej	5	78
Ziemiecki Jacek — Poziom konsumpcji jako miernik demokratyzacji w gospodarce rynkowej	6	65

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

Florczak Waldemar — Pomiar gospodarki opartej na wiedzy w badaniach międzynarodowych	2	78
Sarama Maria — Zróżnicowanie rozwoju społeczeństwa informacyjnego krajów Unii Europejskiej	10	69
Piekut Marlena — Innowacje w polskiej działalności gospodarczej	11	79

INFORMATYKA W STATYSTYCE

Jeruzalski Tomasz, Tyrowicz Joanna — Wpływ IT na sprawność lokalnych urzędów pracy	8	67
Migdał-Najman Kamila — Zastosowanie metody równoległych współrzędnych w wizualizacji wielowymiarowych zbiorów danych	4	53
Szutkowska Jolanta — Metadane w pracy statystyka	3	76

Z PRAC RADY STATYSTYKI

Żurawicz Antoni — Działalność Rady Statystyki w II półroczu 2009 r.	4	64
Żurawicz Antoni — Działalność w I półroczu 2010 r.	9	72

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

Konferencja: <i>Badanie czynników regionalnej koniunktury gospodarczej w Polsce i w Unii Europejskiej</i> (oprac. Mieczysław Kowerski, Jarosław Bielak)	1	92
Konferencja: <i>Wielowymiarowa analiza statystyczna</i> (oprac. Monika Zielińska-Sitkiewicz, Katarzyna Bolonek-Lasoń)	3	91
Konferencja Rządowej Rady Ludnościowej — <i>Aktualne przemiany demograficzne a gospodarka Polski</i> (oprac. Alina Potrykowska)	4	70
XXXVIII Ogólnopolski Konkurs Statystyczny (oprac. Bożena Łazowska)	1	96
XXXIX Ogólnopolski Konkurs Statystyczny (oprac. Bożena Łazowska)	9	79

Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — listopad 2009 r.	1	106
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — rok 2009	2	102
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — styczeń 2010 r.	3	109
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — luty 2010 r.	4	89
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I kwartał 2010 r.	5	97
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — kwiecień 2010 r.	6	82
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — maj 2010 r.	7	89
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I półrocze 2010 r.	8	86
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — lipiec 2010 r.	9	87
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — sierpień 2010 r.	10	95
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I—III kwartał 2010 r.	11	96
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — październik 2010 r. (oprac. Departament Opracowań Zbiorczych, GUS)	12	90
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (listopad 2009 r.)	1	99
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (grudzień 2009 r.)	2	97
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (styczeń 2010 r.)	3	102
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (luty 2009 r.)	4	85
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (marzec 2010 r.)	5	93
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (kwiecień 2010 r.)	6	79
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (maj 2010 r.)	7	84
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (czerwiec 2010 r.)	8	84
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (lipiec 2010 r.)	9	84

Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (sierpień 2010 r.)	10	88
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (wrzesień 2010 r.)	11	93
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (październik 2010 r.) (oprac. Alina Świdorska)	12	86
Posiedzenie Naukowej Rady Statystycznej (oprac. Michał Majsterek)	12	81
Profesor dr hab. Jerzy Sława-Neyman (1894—1981) (oprac. Wojciech Gontarczuk)	12	76
Roczny spis treści	12	96
To warto przeczytać: <i>Znaczenie właściwego przygotowania respondentów do badań prowadzonych za pośrednictwem Internetu</i> (oprac. WAT)	4	82
Wspomnienie — Roman Kulczycki (1923—2010)	3	112
Wspomnienie — Zbigniew Czerwiński (1927—2010)	7	93
Wspomnienie — prof. dr Wiesław Sadowski (1922—2010)	9	93
Wspomnienie — Zofia Zarzycka (1925—2010)	10	100

SPIS TREŚCI

<i>Irena Marczuk</i> — Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2011	1
---	---

STUDIA METODOLOGICZNE

<i>Anna Szukielojć-Bieńkuńska, Daniel Verger, Sebastien Merceron, Madior Fall</i> — Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Koncepcja pomiaru	22
<i>Czesław Domański, Mirosław Szreder</i> — Demografia oderwana od populacji ludzkiej?	36
Od Redakcji	40
<i>Katarzyna Walkowska</i> — W sprawie terminologii stosowanej w statystyce	40

BADANIA I ANALIZY

<i>Magdalena Marczyk, Paweł Bartoszczuk</i> — Dynamika importu i eksportu głównych surowców wtórnych	41
<i>Piotr Szukalski</i> — Relacja urodzeń noworodków płci żeńskiej i męskiej w czasie i przestrzeni	49

STATYSTYKA MIĘDZYNARODOWA

<i>Marlena Piekut</i> — Ochrona własności intelektualnej w Polsce i w krajach europejskich	63
--	----

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

Profesor dr hab. Jerzy Sława-Neyman (1894—1981) (oprac. <i>Wojciech Gontarczuk</i>)	76
Posiedzenie Naukowej Rady Statystycznej (oprac. <i>Michał Majsterek</i>)	81
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (październik 2010 r.) (oprac. <i>Alina Świdorska</i>)	86
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — październik 2010 r. (oprac. <i>Departament Opracowań Zbiorczych, GUS</i>)	90
Roczny spis treści „Wiadomości Statystycznych” 2010	96

CONTENTS

<i>Irena Marczuk</i> — The statistical survey program of official statistics for 2011	1
---	---

METHODOLOGICAL STUDIES

<i>Anna Szukielojć-Bieńkuńska, Daniel Verger, Sebastien Merceron, Madior Fall</i> — Poverty and social exclusion. Measurement concept	22
<i>Czesław Domański, Mirosław Szreder</i> — Is the demography out of touch with human population?	36
From the Editor	40
<i>Katarzyna Walkowska</i> — Statistical terms	40

SURVEYS AND ANALYSES

<i>Magdalena Marczyk, Paweł Bartoszczuk</i> — Import and export trends in main econdary raw materials	41
<i>Piotr Szukalski</i> — Births relation between female and male infants in pace and time	49

INTERNATIONAL STATISTICS

<i>Marlena Piekut</i> — Intellectual property protection in Poland and other European countries	63
---	----

INFORMATION. REVIEWS. COMMENTS

Prof. dr hab. Jerzy Sława-Neyman (1894—1981) (by <i>Wojciech Gontarczuk</i>)	76
Meeting of the Scientific Statistical Council (by <i>Michał Majsterek</i>)	81
New publications of the CSO of Poland and Regional Statistical Offices in October 2010 (by <i>Alina Świdorska</i>)	86
Information on the socio-economic situation of Poland in October 2010 (by <i>Aggregated Studies Division, CSO</i>)	90
Annual Content of "Statistical News" 2010	96

TABLE DES MATIÈRES

<i>Irena Marczuk</i> — Programme d'enquêtes statistiques de la statistique publique pour l'année 2011	1
---	---

ÉTUDES MÉTHODOLOGIQUES

<i>Anna Szukielojć-Bieńkuńska, Daniel Verger, Sebastien Merceron, Madior Fall</i> — Pauvreté et exclusion sociale. Conception relative à la mesure...	22
<i>Czesław Domański, Mirosław Szreder</i> — Y-a-t-il une démographie coupée de la population humaine?	36
De la Rédaction	40
<i>Katarzyna Walkowska</i> — Au sujet de la terminologie utilisée dans la statistique	40

ÉTUDES ET ANALYSES

<i>Magdalena Marczyk, Paweł Bartoszczuk</i> — Dynamique de l'importation et de l'exportation des matières premières secondaires principales	41
<i>Piotr Szukalski</i> — Relation dans le temps et dans l'espace entre les naissances des nouveau — nés et les naissances des nouveau — nées	49

STATISTIQUES INTERNATIONALES

<i>Marlena Piekut</i> — Protection relative à la propriété intellectuelle en Pologne et dans les pays européens.....	63
--	----

INFORMATIONS. REVUES. COMPTE-RENDUS

Professeur Jerzy Sława-Neyman (1894—1981) (par <i>Wojciech Gontarczyk</i>)	76
Session du Conseil Scientifique de la Statistique (par <i>Michał Majsterek</i>) ..	81
Nouveautés éditoriales du GUS et des offices statistiques régionaux (octobre 2010) (par <i>Alina Świderska</i>)	86
Information sur la situation socio-économique du pays — octobre 2010 (par <i>Département d'Élaborations Agrégées, GUS</i>)	90
Table des matières annuelle de "Nouvelles Statistiques" 2010	96

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Ирена Марчук</i> — Программа статистических обследований официальной статистики на 2011 год	1
--	---

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗУЧЕНИЯ

<i>Анна Шукелойц-Бенькуньска, Данель Верже, Себастен Мерсерон, Мадиор Фалл</i> — Убожество и социальное исключение. Концепция измерения	22
<i>Чеслав Доманьски, Мирослав Шредэр</i> — Демография оторвана от человеческой популяции?	36
От Редакции	40
<i>Катажина Вальковска</i> — По вопросу терминологии используемой в статистике	40

ОБСЛЕДОВАНИЯ И АНАЛИЗЫ

<i>Магдалена Марчик, Павел Бартошук</i> — Динамика импорта и экспорта главных видов вторичного сырья	41
<i>Пiotр Шукальски</i> — Соотношение новорожденных женского и мужского пола во времени и пространстве	49

МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА

<i>Марлена Пиэкут</i> — Охрана интеллектуальной собственности в Польше и в европейских странах	63
--	----

ИНФОРМАЦИИ. ОБЗОРЫ. РЕЦЕНЗИИ

Профессор Йежи Сплава-Нейман (1894—1981) (разраб. <i>Войцех Гонтарчук</i>)	76
Заседание научного статистического совета (разраб. <i>Михал Майстерек</i>)	81
Издательские новости ЦСУ и статистических управлений (октябрь 2010 г.) (разраб. <i>Алина Свидерска</i>)	86
Информация о социально-экономическом положении страны — сентябрь 2010 г. (разраб. <i>Отдел сводных разработок, ЦСУ</i>)	90
Годовое содержание «Статистических ведомостей» 2010	96

Do naszych Autorów

Szanowni Państwo!

* W „Wiadomościach Statystycznych” publikowane są artykuły poświęcone teorii i praktyce statystycznej, omawiające metody i wyniki badań prowadzonych przez GUS oraz przez inne instytucje w kraju i za granicą, jak również zastosowanie informatyki w statystyce oraz zmiany w systemie zbierania i udostępniania informacji statystycznej. Zamieszczane są też materiały dotyczące zastosowania w kraju metodycznych i klasyfikacyjnych standardów międzynarodowych oraz informacje o działalności organów statystycznych i Polskiego Towarzystwa Statystycznego, a także rozwoju myśli statystycznej i kształceniu statystycznym.

* W artykułach należy podawać ocenę opisywanych zjawisk oraz wnioski i sugestie dotyczące rozwoju badań i analiz statystycznych. Teksty nie mogą być publikowane w innych czasopismach.

* **Artykuł** powinien mieć objętość (łącznie z wykresami, tablicami i literaturą) 10—15 stron maszynopisu (format A4, czcionka 12-punktowa, odstępy półtorej linii między wierszami, marginesy 2,5 cm ze wszystkich stron). Należy go dostarczyć pocztą elektroniczną lub na dyskietce oraz w dwóch egzemplarzach jednostronnego wydruku, bez odrębnych poprawek.

* **Wykresy** (w programach Excel lub Corel; wysokość 195 mm, szerokość 126 mm) powinny być załączone na oddzielnych stronach. W tekście trzeba zaznaczyć miejsce ich włączenia. Prosimy także o przekazywanie danych, na podstawie których powstały wykresy. **Tablice** powinny się znajdować w tekście, zgodnie z treścią artykułu.

* **Przypisy** do tekstu należy umieszczać na dole strony, natomiast **notki bibliograficzne** w tekście — podając autora i rok wydania publikacji w nawiasie, np. (Kowalski, 2002). **Literatura** powinna obejmować wyłącznie pozycje cytowane w tekście i być zamieszczona na końcu artykułu w porządku alfabetycznym według wzoru: Kowalski J. (2002), *Tytuł publikacji*, Wydawnictwo X, Warszawa.

* Konieczne jest dołączenie **streszczenia** artykułu (10—20 wierszy) w języku polskim i, jeżeli jest to możliwe, także w językach angielskim i rosyjskim.

* Nadsyłane artykuły mogą być publikowane dopiero po przyjęciu tekstu przez recenzenta i decyzji Kolegium Redakcyjnego.

* Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w artykułach zmian tytułów, skrótów i przeredagowania tekstu i tablic, bez naruszenia zasadniczych myśli Autora.

* Artykułów niezamówionych redakcja nie zwraca. Materiał nieprzyjęty do druku może być zwrócony na życzenie Autora.

* Uprzejmie prosimy Autorów o podawanie służbowego i prywatnego adresu wraz z numerami telefonów kontaktowych.

ARTYKUŁY ZAMIESZCZONE W „WIADOMOŚCIACH STATYSTYCZNYCH” WYRAŻAJĄ OPINIE WŁASNE AUTORÓW.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

prof. dr hab. Tadeusz Walczak (redaktor naczelny, tel. 22 608-32-89, t.walczak@stat.gov.pl), dr Stanisław Paradysz (zastępca red. nacz.), prof. dr hab. Józef Zegar (zastępca red. nacz., tel. 22 826-14-28), inż. Alina Świdorska (sekretarz redakcji, tel. 22 608-32-25, a.swiderska@stat.gov.pl), mgr Jan Berger (tel. 22 608-32-63), dr Marek Cierpiał-Wolan (tel. 17 853-26-35), mgr inż. Anatol Kula (tel. 0-668 231 489), mgr Wiesław Łagodziński (tel. 22 608-30-57), dr Grażyna Marciniak (tel. 22 608-33-54), prof. dr hab. Walenty Ostasiewicz (tel. 71 368-03-47), dr hab. Krystyna Pruska (tel. 42 635-51-76), mgr Lucyna Przybylska (tel. 22 461-36-11), prof. dr hab. Bogdan Stefanowicz (tel. 22 849-53-95), mgr Małgorzata Żyra (tel. 22 608-32-40)

REDAKCJA

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, gmach GUS, pok. 347, tel. 22 608-32-25
<http://www.stat.gov.pl/pts>

Elżbieta Grabowska (e.grabowska@stat.gov.pl)

RADA PROGRAMOWA:

dr Halina Dmochowska (przewodnicząca, tel. 22 608-34-25), prof. dr hab. Czesław Domański, mgr Małgorzata Fronk, prof. dr hab. Jan Kordos, dr Tomasz Pawlak, mgr Stanisława Szwałek, dr Teresa Śmiałowska, prof. dr hab. Kazimierz Zajac

ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, tel. 22 608-31-45.

Informacje w sprawach nabywania czasopism tel. 22 608-32-10, 608-38-10.

Zbigniew Karpiński (redaktor techniczny), Ewa Krawczyńska (skład i łamanie),
Wydział Korekty pod kierunkiem Teresy Chmielewskiej, mgr Andrzej Kajkowski (wykresy).

Indeks 381306

WARUNKI PRENUMERATY REALIZOWANEJ PRZEZ RUCH S.A.

Prenumerata krajowa:

Wpłaty na prenumeratę przyjmują jednostki kolportażowe „RUCH” S.A. właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumerującego. Termin przyjmowania wpłat na prenumeratę krajową do 5 każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty.

W Internecie <http://www.prenumerata.ruch.com.pl>

Prenumerata opłacana w złotych ze zleceniem wysyłki za granicę:

Informacji o warunkach prenumeraty i sposobie zamawiania udziela „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, 01-248 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33.

Telefony: 22 5328-731, 5328-816, 5328-819, 5328-820.

Infolinia: 0-800-1200-29, wpłaty na konto w banku PEKAO S.A. IV O/Warszawa. Nr 12401053-40060347-2700-401112-005 lub w kasie Oddziału.

Dokonując wpłaty na prenumeratę w banku czy też w urzędzie pocztowym należy podać: nazwę naszej firmy, nazwę banku, numer konta, czytelny pełny adres odbiorcy za granicą, okres prenumeraty, rodzaj wysyłki (pocztą lotniczą czy zwykłą) oraz zamawiany tytuł.

Warunkiem rozpoczęcia wysyłki prenumeraty jest dokonanie wpłaty na nasze konto.

Terminy przyjmowania wpłat na prenumeratę „WIADOMOŚCI STATYSTYCZNYCH”:

do 05.12 — na I kwartał roku następnego lub na cały rok następny,

do 05.03 — na II kwartał roku bieżącego,

do 05.06 — na III kwartał roku bieżącego,

do 05.09 — na IV kwartał roku bieżącego.
